

Honeywell

J a a r v e r s l a g 2 0 1 9

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Opgericht 12 maart 1957

Statutair gevestigd te Amsterdam
KvK-nummer 41200495

Kantooradres:
Stationsplein-ZW 961 Tristar I
1117 CE Schiphol

Inhoudsopgave

Bestuursverslag	6
1	Woord van de voorzitter
2	Verslag van het visitatiecommissie
2.1	Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie
3	Verslag van het verantwoordingsorgaan
3.1	Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan
4	Besturing en naleving wetgeving
4.1	Algemeen
4.1.1	Missie, visie, strategie
4.1.2	Het bestuur
4.1.3	Samenstelling diverse organen en commissies
4.2	Bestuursaangelegenheden
4.3	Informatie inzake toezicht door DNB en AFM
4.4	Goed pensioenfondsbestuur en de Code Pensioenfonds
4.5	Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds en bestuursmodel
4.6	Compliance
4.6.1	Gedragcode en nevenfuncties
4.6.2	Rapportage Compliance Officer
4.7	Interne procedures
4.8	Organisatie en uitvoering
4.9	Statutenwijziging
5	Financiële positie en beleid in 2019
5.1	Financiële opzet en positie
5.2	Beleid en beleidskeuzes
5.2.1	Financieringsbeleid
5.2.2	Toeslagbeleid
5.2.3	Beleggingsbeleid
6	Integraal risicomanagement
6.1	Risicomanagement-proces
6.2	Risicostrategie en -beleid
6.2.1	Risicohouding
6.3	Risicoanalyse
6.4	Risicomonitoring, -evaluatie en managen
6.5	Voornaamste risico's en beheersingsmaatregelen
6.5.1	Financiële risico's
6.5.2	Niet-financiële risico's
7	Beleggingen
7.1	Terugblik 2019
7.2	Beleggingsresultaten 2019
7.2.1	Renteafdekking
7.2.2	Vastrentende waarden
7.2.3	Aandelen
7.2.4	Overige beleggingen
7.3	Maatschappelijk verantwoord beleggen

8	Pensioenen	49
8.1	Pensioencommunicatie	49
8.1.1	Algemene visie op pensioencommunicatie	49
8.1.2	Communicatie over de financiële situatie van het pensioenfonds	49
8.1.3	Wettelijk verplichte communicatie	49
8.1.4	Aanvullende communicatiemiddelen	50
8.1.5	Website	50
8.1.6	Pensioencommunicatie in 2020	50
8.2	Pensioenadministratie	50
8.3	Pensioenregeling	51
8.4	Uitvoeringskosten	51
8.5	Ontwikkelingen pensioenfonds en nieuwe wetgeving	53
8.5.1	Pensioenakkoord	53
8.5.2	Gevolgen nieuwe parameters	54
8.5.3	Stijging van de AOW-leeftijd	54
8.5.4	Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding	55
8.5.5	Automatische waardeoverdracht kleine pensioenen	55
8.5.6	Nabestaandenpensioen in studie	56
8.5.7	Wet digitale overheid – eIDAS-verordening	56
9	Actuariële analyse	57
10	Verwachte gang van zaken	60
	Jaarrekening	62
11	Jaarrekening	63
11.1	Balans per 31 december 2019	63
11.2	Staat van baten en lasten	64
11.3	Kasstroomoverzicht	65
11.4	Toelichting op de jaarrekening	66
11.4.1	Algemeen	66
11.4.2	Grondslagen	66
11.4.2.1	Algemene grondslagen	66
11.4.2.2	Grondslagen voor waardering van activa en passiva	68
11.4.2.3	Grondslagen voor bepaling van het resultaat	71
11.4.2.4	Kasstroomoverzicht	73
11.4.3	Toelichting op de balans per 31 december 2019	74
11.4.3.1	Risicobeheer	83
11.4.4	Niet in de balans opgenomen verplichtingen	91
11.4.5	Verbonden partijen	91
11.4.6	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019	92
11.4.7	Gebeurtenissen na balansdatum	96
	Overige gegevens	97
12	Overige gegevens	98
12.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	98
12.2	Actuariële verklaring	98
12.3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	100
12.4	Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten	104
	Bijlagen	105
Bijlage 1	Deelnemersbestand	106

Bijlage 2 Begrippenlijst

107

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

Bedragen x € 1.000	2019	2018	2017	2016	2015
Omvang beleggingen	679.471	574.762	598.858	573.570	522.264
<i>Waarvan:</i>					
Aandelen	36%	37%	39%	38%	30%
Vastrentende waarden	60%	60%	58%	59%	67%
Vastgoed	0%	0%	0%	0%	0%
Overige beleggingen	4%	3%	3%	3%	3%
Beleggingsopbrengsten	110.164	-19.265	29.583	49.881	17.370
Beleggingsrendement	18,8%	-3,2%	5,1%	8,9%	3,4%
Resultaat	35.911	-41.286	36.508	7.165	-6.996
Wettelijke en statutaire reserves	83.147	47.236	88.522	52.014	44.849
Voorziening pensioenverplichtingen	594.295	527.006	508.746	519.096	480.118
Langlopende schuld VPL	8.368	6.802	7.444	7.137	6.417
Dekkingsgraad ¹	114,0%	109,0%	117,4%	110,0%	109,3%
Beleidsdekkingsgraad ²	110,9%	116,5%	114,9%	106,4%	109,8%
Toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens ³	123,8%	123,7%	123,1%	122,2%	123,4%
Reële dekkingsgraad ⁴	89,6%	94,2%	93,4%	87,1%	89,0%
Dekkingsgraad vereist eigen vermogen	116,4%	117,5%	117,9%	116,7%	117,8%
Toeslagverlening actieven	0,2%	1,0%	0,3%	0,0%	0,0%
Toeslagverlening inactieven en pensioengerechtigden	0,2%	1,0%	0,3%	0,0%	0,0%
Aantal deelnemers					
Actieven	459	503	657	674	700
Slapers	1.545	1.505	1.370	1.376	1.378
Pensioengerechtigden	1.150	1.168	1.154	1.157	1.148
Totaal	3.154	3.176	3.181	3.207	3.226

Standen zijn per het einde van het genoemde jaar; stromen betreffen de gehele verslagperiode

- De dekkingsgraad wordt bepaald door de wettelijke en statutaire reserves te vermeerderen met de totale voorziening pensioenverplichtingen, gedeeld door de totale voorziening pensioenverplichtingen, maal 100%.
- De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.
- De toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens is de beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds onder de FTK een volledige toeslag mag verlenen (wordt vanaf 2015 berekend).
- De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de TBI-grens (wordt vanaf 2015 volgens deze methode berekend).

Bestuursverslag

1 Woord van de voorzitter

Geachte deelnemers, collega's en andere lezers,

Het is een genoegen u het jaarverslag over 2019 aan te bieden. Namens het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna: het pensioenfonds) wil ik u graag informeren over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds en verantwoording afleggen over het gevoerde beleid in 2019.

De positieve ontwikkelingen op de financiële markten en de verder gedaalde rente hadden in 2019 hun impact op het pensioenfonds. Voor het komende jaar zullen ontwikkelingen in de pensioensector en de ontwikkelingen op de financiële markten in verband met Covid-19 hun impact hebben op het pensioenfonds.

Financiële situatie

Voor de financiële positie van het pensioenfonds is de dekkingsgraad een belangrijke graadmeter. Over het gehele jaar is de actuele dekkingsgraad gestegen van 109% naar 114,0%. Deze stijging is met name veroorzaakt door het gerealiseerd rendement op de beleggingen (inclusief renteafdekking) van 18,8%. De beleidsdekkingsgraad is gedaald van 116,5% naar 110,9%. Deze daling is met name veroorzaakt door het wegvallen van de hoge dekkingsgraden uit 2018. De actuele dekkingsgraad is gestegen door beleggingsresultaten gedurende de maanden mei tot en met september van 2019 ondanks de daling van rente in 2019. Het pensioenfonds heeft een reservetekort omdat de beleidsdekkingsgraad nog niet op het niveau van de vereiste dekkingsgraad (116,4%) ligt.

Toeslagverlening

Per 1 januari 2020 worden de pensioenen van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de slapende aanspraken verhoogd met 0,2%. De prijsontwikkeling (CPI alle bestedingen afgeleid) bedroeg 1,49% en de beleidsdekkingsgraad per eind september 2019 was hoger dan 110% (maar niet hoger dan de grens voor volledige toeslagverlening), waardoor een gedeeltelijke toeslag kan worden verleend.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is in eerste instantie gericht op een zo goed mogelijk rendement bij een verantwoord risico. De beleggingen van het pensioenfonds zijn gespreid, om zo het lange-termijnsrisico te beperken en toch een goed rendement te kunnen behalen. Het pensioenfondsbestuur vindt dat het geld dat het beheert, op een verantwoorde manier moet worden belegd.

Als vervolg op de tweejaarlijkse strategie dag welke begin 2019 is gehouden, zijn er gedurende 2019 enkele wijzigingen in de beleggingsportefeuille doorgevoerd. Gekozen is om Emerging Market Debt (EMD – staatsobligaties van opkomende landen) toe te voegen aan de portefeuille, verder is ervoor gekozen om het Concentrated Global Equity Fund van Alliance Bernstein ook op te nemen in de portefeuille van aandelenbeleggingen om zo nog een verdere spreiding binnen de aandelen te verkrijgen. Dit is van belang om nu en in de toekomst met de juiste beleggingskeuzes te borgen dat het pensioenfonds aan zijn verplichtingen kan blijven voldoen.

Herstelplan

Het van toepassing zijnde herstelplan is in 2019 opnieuw doorgerekend en geactualiseerd. Deze evaluatie liet zien dat het pensioenfonds tijdig herstelt tot het niveau van het vereist eigen vermogen.

Communicatie

Het pensioenfondsbestuur vindt het zeer belangrijk om alle deelnemers (actieven, slapers en gepensioneerden) te bereiken. De oudedagsvoorziening is belangrijk en vergt aandacht. De communicatie-inspanningen van het pensioenfonds zijn verwoord in een Meerjarenbeleidsplan en een daaruit opgesteld communicatiejaarplan met een concrete uitwerking van in te zetten middelen voor dat jaar.

Blik op 2020

Het jaar 2020 kende een veelbelovende start wat betreft de rendementen op de aandelenportefeuille. Dit veranderde echter snel in grote dalingen toen bleek dat het Covid-19 virus niet alleen in China slachtoffers maakte maar ook in de rest van de wereld met de daarbij horende lockdowns. We zullen dit als bestuur op de voet blijven volgen en onze portefeuille daar aanpassen waar nodig om de negatieve impact zoveel als mogelijk te beperken.

Ook de toekomstige positionering van het pensioenfonds zal in 2020 nadrukkelijk op de agenda blijven staan. De te verwachten wijzigingen in het pensioenstelsel zullen hiervoor mede richtinggevend zijn. TKP heeft, op basis van strategische heroverwegingen, aangegeven de dienstverlening richting ons fonds niet langer te gaan continueren. De overeenkomst met TKP zal uiterlijk 31 december 2021 eindigen, maar de doelstelling van het pensioenfonds is de overgang naar een nieuwe pensioenadministrateur al eind 2020 te realiseren.

Graag nodig ik u namens het bestuur uit tot het lezen van dit jaarverslag.

22 juni 2020

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter

2 Verslag van het visitatiecommissie

De taak van visitatiecommissie (hierna VC) bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna het fonds), op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De VC heeft de periode 1-1-2019 t/m 31-12-2019 onderzocht. De VC volgt bij het uitvoeren van haar rol de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (hierna VITP).

De VC is door het bestuur benoemd. Het selectieproces is door het bestuur in samenspraak met het VO uitgevoerd. De VC legt haar bevindingen vast in een rapport en legt verantwoording over de werkwijze af aan het VO, aan het bestuur en aan de werkgever.

Het functioneren van de governance

Oordeel

De VC constateert met genoegen dat de bestuurs-vacatures succesvol zijn ingevuld in 2019. Ook de invulling van de Communicatie Commissie met leden van het VO beoordeelt de VC als positief. De VC heeft uit de notulen van het VO begrepen dat opvolging van vragen soms wat te lang duurt of soms afwezig blijft. Ook ervaart het VO dat de informatie over/uit vergaderingen ook wel eens wat langer op zich laat wachten. De VC oordeelt positief over de door zowel bestuur als VO uitgevoerde zelfevaluaties. Wel zou de VC graag zien dat de bevindingen van de respectievelijke zelfevaluaties tussen bestuur en VO worden gedeeld, om effectieve verbeteringen te vergemakkelijken. De rol van de Compliance Officer kan meer proactief worden ingevuld.

Aanbevelingen

- Het maken van heldere afspraken over de relatie tussen bestuur en VO, incl. de informatieverschaffing aan het VO, voorbereidingstijd voor vergaderingen en opvolging van vragen. Bij de uitvoering hiervan kan ook de uitvoeringsorganisatie worden betrokken, bijv. door TKP het secretariaat voor het VO te laten verzorgen.
- Het uitwisselen van de bevindingen van de zelfevaluaties van het bestuur en VO met elkaar, om effectieve verbeteringen te vergemakkelijken.
- Een meer proactieve rol van de Compliance Officer met betrekking tot de opvraag van nevenfuncties, en het aannemen van uitnodigingen en relatiegeschenken.

Het functioneren van het bestuur

Oordeel

De bestuursvergaderingen worden gevoerd op basis van goede voorbereiding door TKP. Wel beveelt de VC aan om de agenda te rubriceren op hoofdonderwerpen. Het hebben van een zeer ervaren voorzitter van het bestuur brengt een potentieel risico met zich mee van enerzijds afhankelijkheid van de kennis en ervaring van de voorzitter, en anderzijds roept het de vraag op of er voldoende "counterveiling power" is in het bestuur (dit geldt ook voor de relatie tussen bestuur en VO). De betrokkenheid van de werkgevers(vertegenwoordiger) in het VO schiet tekort: er is al langere tijd een vacature, en de werkgeversdeelnemer in het VO is slechts bij één vergadering aanwezig geweest.

Aanbevelingen

- Het rubriceren van de agenda rond hoofdonderwerpen (risicomanagement, balansbeheer, pensioen en communicatie, governance, planning en control).
- Het in het bestuur bespreken van de "board room dynamics" inclusief bespreken de afhankelijkheid van de kennis en ervaring van de voorzitter, het documenteren van de conclusies van deze discussie, en het nemen van eventuele opvolgingsmaatregelen.
- Het adresseren van de aanwezigheid van de werkgeversvertegenwoordiger bij de VO vergaderingen.

Het beleid van het bestuur

Oordeel

Op basis van de bevindingen stelt de VC vast dat de missie, visie en strategie en de daaraan gerelateerde risicohouding van het fonds helder en up-to-date zijn. Het beleid ter realisatie van de strategie is uitgewerkt in diverse beleidsplannen, die met de vereiste regelmaat worden geüpdatet. Voor wat betreft

ESG is er geen vastgesteld eigen beleid en voor wat betreft het risicomanagement beleid is er (nog) geen risico jaarplan. Dit geldt ook voor beleid inzake privacy en IT.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan om voor ESG, privacy en IT een eigen beleid vast te stellen alsook een risico jaarplan op te stellen.

Algemene gang van zaken in het fonds

Oordeel

De fondsdocumentatie is goed op orde. Op basis van de tot onze beschikking staande informatie en documentatie, komt de VC tot oordeel dat het bestuur "in control" is. De aanbevelingen die worden gedaan moeten derhalve in deze context worden beoordeeld. Met betrekking tot de vastlegging van genomen besluiten, merkt de VC op dat de overwegingen niet altijd helder zijn gedocumenteerd. De belangrijke actie om tijdig te komen tot een overeenkomst met een nieuwe pensioen uitvoerder is niet opgenomen in het jaarplan. Er is een plan van aanpak, echter de tijdslijnen en beslismomenten zijn hierin nog niet geconcretiseerd.

Uit de documentatie en notulen van BAC en bestuur blijkt, in het verlengde van de adviserende en voorbereidende rol een meer besluitvormende rol voor de BAC. Een voorbeeld uit de notulen van de BAC van 29 juli 2019: "het bestuur besluit om de tactische renteafdekking te verhogen naar 80% op marktwaarde" (arcering en onderstreping VC). De door het VO gedane aanbevelingen in het jaarverslag over 2018 met betrekking tot het beleggingsbeleid (incl. ESG) zijn slechts ten dele opgevolgd. De VC beveelt aan dit in gezamenlijkheid tussen bestuur en VO te doen.

Aanbevelingen

- De documentatie van bestuursbesluiten kan worden aangescherpt door de overwegingen die tot een bepaald besluit hebben geleid, in de verslaglegging op te nemen. Ook zou hierin de evenwichtige belangenbehartiging kunnen worden geëxpliciteerd.
- Het opnemen van de vervanging van pensioenuitvoerder in het jaarplan 2020; daarbij in het plan van aanpak de timing en beslismomenten expliciet te benoemen.
- Met betrekking tot de rolverdeling tussen bestuur en BAC beveelt de VC aan om in de vastlegging van de beleggingsbeslissingen duidelijk de rolverdeling tussen advies (van de BAC) en besluitvorming (door het bestuur) te benoemen
- De VC adviseert om met betrekking tot de aanpak van rente afdekking een matrix te definiëren met dekkingsgraden en marktrentes om dit proces transparant en inzichtelijk te maken.
- De VC beveelt aan om periodiek de prestaties van de diverse vermogensbeheerders ook plenair in het bestuur te bespreken.
- Het actief opvolging geven aan de aanbevelingen van het VO met betrekking tot het beleggingsbeleid (incl. ESG), en het documenteren hiervan.
- De VC beveelt aan om een aantal relevante datapunten in de ABTN mede te actualiseren (bijv. blz 30 e.v., "het korte termijn risico...bedraagt 17,8% (per 31 december 2015", terwijl het werkelijke percentage per 30 september 2019 15,8% bedraagt).

Adequate risicobeheersing

Oordeel

De VC vindt het bemoedigend dat integraal risico management de aandacht heeft van het bestuur, en dat dit actief wordt behandeld en opgevolgd.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan om de risicohouding van het fonds te evalueren met betrokkenheid van VO en deelnemers.
- De VC nodigt het bestuur uit om het integrale risico management beleid verder te implementeren en periodiek te agenderen voor de bestuursvergaderingen; hierbij kan gebruik worden gemaakt van diverse beheersingsmodellen en frameworks om dit een meer gestructureerd proces te maken.
- De VC beveelt aan om beleidsbeslissingen periodiek te evalueren, en deze evaluatie te documenteren.

- De VC beveelt aan om TKP in de bestuursvergadering te bevragen over specifieke onderdelen van de kwartaalrapportage (m.n. die onderdelen waarover het bestuur minder kennis heeft), en dit expliciet in de notulen op te nemen.
-

Evenwichtige belangenafweging

Oordeel

De VC concludeert dat het bestuur en de individuele bestuurders zich bewust zijn van de onderscheiden belangen van de diverse deelgroepen binnen het pensioenfonds en deze belangen zorgvuldig wegen naar het belang van het fonds als geheel.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan een blijvende aandacht voor helderheid/transparantie in voorleggers en verslaglegging.

Communicatie

Oordeel

De VC oordeelt positief over de houding van bestuur en het fonds met betrekking tot communicatie: het VO is vertegenwoordigd in de CC, er is een duidelijk plan, en er wordt actief gestreefd naar open en transparante communicatie met deelnemers en andere stakeholders. De in het communicatieplan opgenomen doelstellingen mogen nog een tandje scherper: 95% van de respondenten uit de enquête geeft bijv. aan het liefst digitaal te worden bediend, terwijl de doelstelling voor email contactgegevens in drie jaar slechts is gesteld op een groei van 17,5% naar 27,5% (in 2021).

Aanbevelingen

- De in het communicatieplan opgenomen doelstellingen kunnen ambitieuzer worden gesteld, waarbij de suggestie is om te differentiëren in subdoelgroepen (actieven, slapers, gepensioneerden).
- De VC beveelt aan om in het communicatieplan ook aandacht te besteden aan andere stakeholders dan de deelnemers (bijv. de werkgever).

Naleving Code Pensioenfondsen

Oordeel

Proceduureel lijken de meeste zaken wel volgens de code te gaan. De (nieuwe) code is in 2019 nog niet doorgevoerd en geïnventariseerd, daarnaast zijn de nieuwe normen nog niet aangepast in de actuele fondsdocumenten, bijvoorbeeld het Reglement van het VO.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan het nieuwe normenkader van de code pensioenfondsen door te voeren en jaarlijks onderbouwd te inventariseren op naleving dan wel afwijking.

Cultuur en gedrag

Oordeel

Er is sprake van een open cultuur en respectvol gedrag. De voorzitter vervult een spilfunctie, waar mogelijk zou vanuit een coachende rol zijn kennis en kunde nog meer zou kunnen overdragen op vooral (nieuwere) bestuursleden.

Aanbevelingen

- De VC beveelt aan dat de voorzitter vanuit een coachende rol zijn kennis en kunde nog meer overdraagt op vooral (nieuwere) bestuursleden.

Opvolging van eerdere aanbevelingen van het interne toezicht

Oordeel

Aangezien de VC geen inzage heeft gehad in actielijsten is enerzijds niet na te gaan wat het bestuur heeft opgepakt uit de diverse input van de externe partijen en is voor de VC niet na te gaan of het

visitatierapport integraal in het bestuur aan de orde is geweest. Daarmee is voor de VC ook niet na te gaan of de aanbevelingen ook zijn omgezet in actiepunten.

Aanbevelingen

De VC beveelt aan om transparanter om te gaan met de actiepunten die het bestuur vaststelt uit de diverse input van externe partijen, de prioriteit, deadlines en actiehouders.

De heer J.P.B. Brand
De heer mr. A.W.J. van Coberen
De heer P.H. Oyens (voorzitter)

29 mei 2020

2.1 Reactie bestuur op verslag visitatiecommissie

Het bestuur waardeert de rol van de visitatiecommissie en ervaart de visitatie als een waardevolle reflectie voor het bestuurlijk functioneren van Pensioenfonds Honeywell voor nu, maar ook voor de toekomst. Het bestuur is de visitatiecommissie dankbaar voor de manier waarop de visitatie ook dit jaar weer is uitgevoerd. Het bestuur onderschrijft het algemene beeld dat door de visitatiecommissie is gegeven ten aanzien van het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds en de samenwerking met het Verantwoordingsorgaan en dankt de commissie voor de nuttige aanbevelingen die zijn gedaan. Het rapport zal in detail besproken worden in de eerstvolgende bestuursvergadering. Op basis van de aanbevelingen van de visitatiecommissie zullen de nodige acties geformuleerd worden. Hier zal dan in het komende jaar opvolging aan worden gegeven.

3 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Verslag Verantwoordingsorgaan Stichting Honeywell Pensioenfonds

Verslagperiode januari 2019-december 2019

Opdracht

Het verantwoordingsorgaan heeft als hoofdtaken:

- Advies geven:

Advies uitbrengen aan het bestuur over voorgenomen besluiten ten aanzien van thema's, zoals vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan versie 21-02-2018.

- Verantwoording afnemen:

Jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst.

Verantwoording en werkwijze

Het Verantwoordingsorgaan richt zich bij het vormen van een oordeel op het door het Bestuur gevoerde beleid in de periode van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2019 en de belangenafweging, die hierover binnen het Bestuur plaats vindt, e.e.a. zoals verwoord in het jaarverslag 2019 van het Honeywell Pensioenfonds, alsmede Accountants en Actuarieel verslag over 2019.

In 2019 heeft het Verantwoordingsorgaan twee vergaderingen (mei, december) met het bestuur gehad, waarbij voorafgaand en/of aansluitend het Verantwoordingsorgaan haar eigen vergaderingen heeft gehouden. Ook heeft het Verantwoordingsorgaan in januari deelgenomen aan de beleidsdag met het Bestuur aangaande de beleggingsstrategie, alsmede heeft het Verantwoordingsorgaan nog vergaderingen gehad in april, mei, oktober en november. Ook heeft in februari een intakegesprek plaatsgevonden met de Visitatiecommissie. Verder heeft er elk kwartaal een overleg plaatsgevonden tussen de Voorzitter van het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan.

De onderwerpen die tijdens deze vergaderingen zijn besproken:

- Jaarstukken
- Beleggingen
- Toeslagverlening
- Communicatiebeleid
- Premiebeleid
- Competentievisie verantwoordingsorgaan
- Werkplan verantwoordingsorgaan

Op 22 april 2020 heeft het Verantwoordingsorgaan een gesprek gehad met de Visitatiecommissie. Omdat het gesprek met de Visitatiecommissie vanwege de Covid-19 situatie op een verlaat moment heeft plaatsgevonden, is het rapport over 2019 nog niet ontvangen op het moment van deze verslaglegging. Aandachtspunten, die uit het gesprek met de Visitatiecommissie zijn gekomen, heeft het Verantwoordingsorgaan in afwachting van het rapport alvast opgenomen in de actielijst.

Kernactiviteiten

Communicatie en bewustwording pensioen zijn belangrijke thema's. Naast een communicatiejaarplan 2019 is er tevens een meerjarenbeleidsplan 2019-2021 opgesteld. De financiële commissie heeft de beleggingen geëvalueerd en het Bestuur hierover bevraagd. Vervolgacties zijn gepland voor 2020. Ook zijn er op 27 maart, 23 september en 28 november Seminars bijgewoond georganiseerd door de Pensioenfederatie, over onderwerpen welke specifiek gericht zijn op het vergroten van de kennis en het functioneren van het VO.

Adviezen in 2019

- Communicatieplan 2019 en het meerjarenbeleidsplan 2019-2021. Positief advies 25 januari 2019
- Premiebesluit 2020. Positief advies 3 december 2019

Samenstelling

In mei 2019 is John Huigen namens de gepensioneerden toegetreden als aspirant lid van het Verantwoordingsorgaan. In november 2019 is Bert Veld gestopt als lid van het Verantwoordingsorgaan namens de gepensioneerden en heeft John hem opgevolgd als volwaardig lid.

Bevindingen

Het Verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het jaarverslag 2019, welke is besproken en toegelicht tijdens de vergadering van 2 juni 2020. Tevens heeft het Verantwoordingsorgaan kennis genomen van de bevindingen van de externe accountant, de waarmerkend actuaris en vertegenwoordigers van ons uitvoeringsorgaan TKP. Het Verantwoordingsorgaan stelt vast, dat de bevindingen over 2019 in algemene zin positief zijn. Weliswaar is de beleidsdekkingsgraad aan het eind van 2019 gedaald naar 110,9%, maar gebaseerd op de peildatum van 1 oktober heeft het bestuur besloten om een indexatie van 0,2% toe te kennen. Het VO heeft dit besluit ondersteund.

-Beleggingsbeleid

Het Verantwoordingsorgaan complimenteert het Bestuur met het positieve beleggingsresultaat in 2019 namelijk +18,8%, wat een sterke verbetering is ten opzichte van een negatief resultaat van -3,2% in 2018. Het ziet ernaar uit, dat wijzigingen in onze beleggingsportefeuille alsmede rente indekkingen tot resultaat hebben geleid. Het Verantwoordingsorgaan merkt hierbij op, dat sterke beursdalingen eind 2019 alsmede de mogelijke COVID-19 en Brexit impact in 2020 belangrijke aandachtspunten zijn voor het Bestuur in 2020 om mogelijke risico's zoveel mogelijk te beperken.

-Toekomstvisie fonds

De spin-off van Resideo heeft geleid tot een teruggang in actieve deelnemers aan het Honeywell Pensioenfonds, waardoor de kosten per deelnemer oplopen. Belangrijk is dan ook, dat het Bestuur een visie ontwikkelt met betrekking tot de toekomst van het Pensioenfonds, mede in het licht van het Nieuwe Pensioenstelsel.

-Communicatiebeleid

Aan de hand van het communicatieplan zijn onder meer website en schriftelijke communicatie sterk verbeterd.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2019 het bestuur de volgende aandachtspunten meegegeven:

- Met betrekking tot de negatieve beleggingsresultaten in 2018 onze beleggingsstrategie voor 2019 evalueren teneinde tot betere /stabielere resultaten te komen.
- Onderzoeken of een verdere diversificatie binnen het beleggingsbeleid een hoger rendement kan opleveren binnen het gekozen risicoprofiel.
- Premiebeleid; vanwege het negatieve effect van de premie op de dekkingsgraad momenteel, zal de gedempte kostendekkende premie wanneer mogelijk aangepast moeten worden. Een advies hierover wordt in 2019 verwacht van een landelijke werkgroep.
- In verband met de toenemende aandacht met betrekking tot maatschappelijk c.q. duurzaam beleggen heeft het Verantwoordingsorgaan het Bestuur verzocht dit onderwerp extra aandacht te geven.

Het bestuur heeft in 2019 op goede wijze aandacht besteed aan de bovenstaande aandachtspunten, welke hebben geleid tot goede resultaten in de hier voorgenoemde bevindingen. Het premiebeleid zal nader worden uitgewerkt in 2020, rekening houdend met adviezen van de landelijke werkgroep alsmede de mogelijke impact van het "Nieuwe Pensioenstelsel" op dit onderwerp.

Het Verantwoordingsorgaan heeft voor 2020 nog de volgende aandachtspunten voor het bestuur:

- Met betrekking tot het aflopen van het 5-jarige gedempte premiebeleid, een nieuw voorstel ontwikkelen gericht op een kostendekkende premie.
- Focus op beleggingsbeleid mede met betrekking tot impact van COVID-19 en Brexit invloeden.
- Waarborgen dat de uitvoeringsovereenkomst met nieuwe pensioenuitvoerder minimaal dezelfde dekking heeft.
- Ontwikkelen van visie aangaande de toekomst van het Pensioenfonds mede vanwege de impact van de invoering van het "Nieuwe Pensioenstelsel".

- Een evaluatie met betrekking tot de samenwerking met TPK in de afgelopen periode. Dit om "lessons learned" te formuleren en te concluderen.

Oordeel

Op basis van de beschreven werkzaamheden en bevindingen komt het Verantwoordingsorgaan tot het oordeel dat het Bestuur met inachtneming van een voldoende mate van zorgvuldigheid en evenwichtige afweging van de belangen van alle deelnemers en gepensioneerden van het pensioenfonds, tot verantwoorde besluitvorming en beleidskeuzes is gekomen.

Tot slot wil het Verantwoordingsorgaan het Bestuur bedanken voor haar tijd en inzet.

Breda, 2 juni 2020

P.A.J. Cobelens
J. Huigen
P.J.J.H. Jonkhout
D. Klamer
J. Konijnenbelt
E. van Loon
R.J.H. van der Meijs
H. Poel

3.1 Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft met instemming kennis genomen van het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan. De aandachtspunten die het Verantwoordingsorgaan heeft gedaan, zal het bestuur in nader overleg met het Verantwoordingsorgaan bespreken en waar mogelijk opvolging aan geven.

4 Besturing en naleving wetgeving

4.1 Algemeen

Stichting Pensioenfonds Honeywell, statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres Stationsplein-ZW 961, Tristar I, 1117 CE Schiphol, is opgericht op 12 maart 1957. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

4.1.1 Missie, visie, strategie

Missie

Het doel van Stichting Pensioenfonds Honeywell is het, binnen de perken van zijn middelen, verlenen of doen verlenen van pensioenen aan de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als “goed huisvader” de pensioenregeling uit: de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. Het bestuur heeft altijd de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het pensioenfonds. Het pensioenfonds wil voor huidige en voormalige werknemers (waaronder gepensioneerden) op betrouwbare, transparante, evenwichtige, professionele en kostenefficiënte wijze een zo goed mogelijk pensioen verzorgen. Het pensioenfonds belegt en beheert de pensioenpremies tegen verantwoorde risico's en wil dit ook op een maatschappelijk verantwoorde wijze doen. Het pensioenfonds communiceert helder met alle belanghebbenden.

Visie

Het bestuur stelt de belangen van alle belanghebbenden (deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever) voorop. Het pensioenfonds is zich bewust van haar verantwoordelijkheid om te zorgen voor een inkomen bij pensionering en overlijden. De ambitie van het pensioenfonds is om de pensioenregeling zoals die door de werkgever en de werknemers is afgesproken tijdig en accuraat uit te (laten) voeren. Dit houdt onder meer in dat het pensioenfonds zorgt voor een nominaal pensioen met de mogelijkheid tot toeslagverlening. Het pensioenfonds houdt daarbij rekening met alle omgevingsfactoren, zoals de steeds veranderende conjuncturele omgeving, de wet- en regelgeving, de vergrijzing etc.

Integriteit en deskundigheid vormen de basis voor het handelen van het pensioenfonds.

Strategie

Het pensioenfonds streeft er naar om de belangen van haar deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden zeker te stellen. Dit doet zij door haar zelfstandigheid te versterken en grote risico's middels verzekering af te dekken.

De strategie van het pensioenfonds behelst:

- Het realiseren van correcte pensioenuitvoering en vermogensbeheer.
- Het behalen van een zo hoog mogelijk rendement binnen het vastgestelde risicokader.
- Het optimaliseren van de dienstverlening aan de deelnemers en het verhogen van hun pensioenbewustzijn.
- Een heldere communicatie over de pensioenregeling, het beleid en de resultaten met alle belanghebbenden.

Het pensioenfonds voert eens in de drie jaar een eigenrisicobeoordeling uit om inzicht te krijgen in de samenhang tussen de strategie van het pensioenfonds, de materiële risico's die het pensioenfonds kunnen bedreigen en de mogelijke consequenties van die risico's voor de financiële positie van het pensioenfonds en de pensioenrechten c.q. -aanspraken van pensioengerechtigden en (gewezen) deelnemers.

4.1.2 Het bestuur

Samenstelling bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor de realisatie van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie en (de uitvoering van) het beleid. Het pensioenfonds kent een paritair bestuur, dat in 2019 is uitgebreid naar zes leden. Een nadere toelichting op de inrichting van dit bestuursmodel is opgenomen in paragraaf 4.5. De samenstelling van het bestuur is per ultimo 2019 als volgt:

Benoemd namens de werkgever:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
F.H.M. van den Oetelaar (08-05-1957)	voorzitter	01-12-1998	30-06-2022	Senior Financial Analyst EMEA bij Honeywell Process Solutions Life Cycle Services
P.C. van Doodewaard (29-09-1965)	lid	13-10-2016	13-10-2020	Global Business Director bij Honeywell Process Solutions
H.M. Mars (10-04-1964)	lid	26-11-2019	26-11-2023	Senior Quality Engineer bij Honeywell Building Solutions

Benoemd namens de deelnemers:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
J.E. Verspeek (10-10-1984)	plv. secretaris	01-05-2017	01-05-2021	Project manager bij Honeywell Process Solutions
J.A.M. Roeloffzen (16-08-1961)	Lid	21-10-2019	21-10-2023	Senior estimator Honeywell Building Solutions

Benoemd namens de pensioengerechtigden:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
J. de Vries (08-02-1949)	secretaris en plv. voorzitter	01-07-2014	30-06-2022	Voormalig General Manager bij Honeywell

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van vier jaar, waarna zij maximaal voor twee termijnen herbenoembaar zijn. Meer informatie over de samenstelling van het bestuur is te vinden in paragraaf 4.2 'Bestuursaangelegenheden'.

4.1.3 Samenstelling diverse organen en commissies

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan is per ultimo 2019 als volgt:

Namens de deelnemers:

Naam	Functie in bestuur	lid vanaf	lid tot en met
R.J.H. van der Meijs (13-03-1966)	lid	2015	2023
D. Klamer (24-03-1959)	lid	2018	2022

Namens de pensioengerechtigden:

Naam	Functie in bestuur	lid vanaf	lid tot en met
P.A.J. Cobelens (21-03-1946)	voorzitter	2016	2024
J. Huigen (12-05-1951)	Lid	2020	2024

J. Konijnenbelt (23-10-1942)	plv. voorzitter	2015	2023
H. Poel (26-12-1950)	lid	2016	2024

Namens de werkgever:

Naam	Functie	lid vanaf	lid tot en met
P.J.J.H. Jonkhout (06-06-1967)	lid	2012	2022
mw. A.E. van Loon (16-04-1963)	secretaris	2008	2024

Een lid van het orgaan heeft voor maximaal vier jaar zitting in het verantwoordingsorgaan. Na dit termijn treedt het lid af. Het aftredende lid van het orgaan kan maximaal tweemaal worden herbenoemd. Volgens de statuten van het pensioenfonds treedt een opvolger van een tussentijds afgetreden lid in de resterende zittingstermijn. Medio 2018 is echter besloten dat op dat moment een nieuwe termijn van vier jaar aanvangt, zodat zittingstermijnen niet allemaal tegelijkertijd aflopen. Dit zal bij een eerstvolgende statutenwijziging statutair worden aangepast. adviseur

Beleggingsadviescommissie

F.H.M. van den Oetelaar
J.E. Verspeek
J. de Vries

Visitatiecommissie

P.H. Oyens (voorzitter)
A.W.J. van Coberen
H. Brands

Vermogensbeheerders

Aegon Investment Management B.V.

Risicoherverzekering

Zwitserleven

Communicatiecommissie

P.C. van Doodewaard (bestuur) (tot 2019)
J. Konijnenbelt (verantwoordingsorgaan)
mw. E. van Loon (verantwoordingsorgaan)
J.A.M. Roeloffzen (bestuurslid) (vanaf 2019)
J. de Vries (bestuur)
mw. G. Akibi Oumarou (adviseur vanuit TKP Pensioen B.V.)
mw. J.C.M. Hofmans (adviseur vanuit Mercer)

Custodian

AEGON Custody B.V.
Via Aegon Investment Management B.V.:
-Casceis N.v.
-Bank of New York Mellon
-AllianceBernstein
-Perth Mint
-Mercer Global Investments Europe Ltd

Certificering

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.,
Externe en onafhankelijke accountant
Mercer (Nederland) B.V., externe actuaris

Pensioenadministratie

TKP Pensioen B.V.

Advisering

Mercer (Nederland) B.V.

Compliance officer

P.J. van Klink

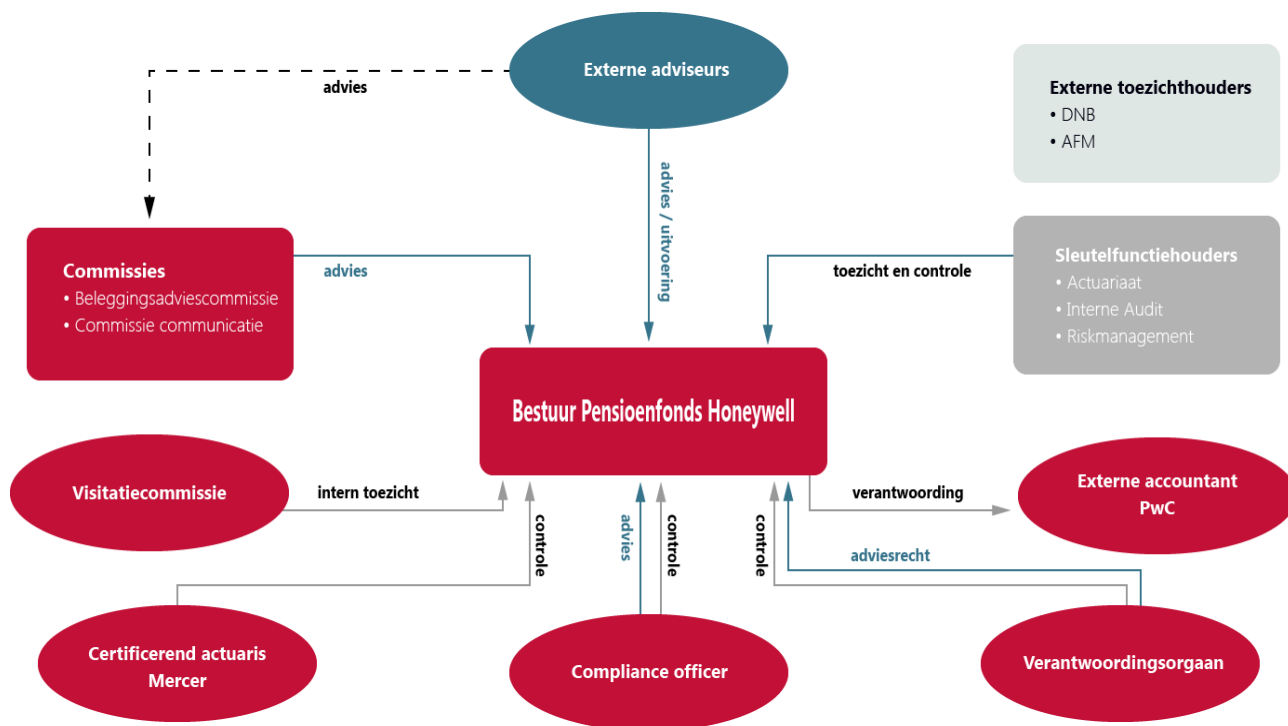
Tweedelijns risicomanager

P.J. van Klink

Sleutelfuncties a.g.v. IORP II

Risicobeheerfunctie: P.C. van Doodewaard
Actuariële functie: drs. J.H.M. Terheggen AAG
Interne-auditfunctie: H. Sieraad

De samenhang van de genoemde organen en commissies per ultimo 2019 wordt in het onderstaande schema van de governance structuur visueel weergegeven.

4.2 Bestuursaangelegenheden

Het pensioenfonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregeling voor (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving. De inhoud van de pensioenregeling is het resultaat van de arbeidsvoorwaarden die na overleg tussen werkgevers en werknemers van Honeywell Nederland zijn overeengekomen.

Het bestuur is verantwoordelijk voor de verwezenlijking van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie, het beleid en de uitvoering daarvan.

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat uit zes leden. Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell B.V. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, vastgesteld worden op basis van onderlinge getalsverhoudingen. Elke geleding krijgt een (op gehele getallen afgerond) aantal zetels toegeedeeld. Bij de vaststelling van de zetels wordt rekening gehouden met artikel 100 lid 2 van de Pensioenwet. Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

De voorzitter van het bestuur is de heer F.H.M. van den Oetelaar en de heer J. de Vries is secretaris. De voorzitter wordt door de aangesloten ondernemingen uit de bestuursleden benoemd. De secretaris wordt door en uit de bestuursleden gekozen, telkens voor de tijd van één jaar. Aftredenden zijn terstond herkiesbaar.

In 2019 zijn de twee openstaande vacatures vervuld door de heren H. Roeloffzen en M. Mars.

In het verslagjaar hebben er vijf reguliere bestuursvergaderingen plaatsgevonden. De participatie van bestuursleden bij de vergaderingen was goed; bij de bestuursvergaderingen was nagenoeg iedereen aanwezig.

Het bestuur heeft een beleggingsadviescommissie en een communicatiecommissie ingesteld. De Beleggingsadviescommissie (hierna: BAC) is een adviescommissie van het bestuur. De BAC bespreekt en adviseert het bestuur over alle onderwerpen met betrekking tot het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. De BAC is door het bestuur gemandateerd om uitvoering te geven aan het beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid en wijzigingen daarop worden echter vastgesteld door het bestuur. De BAC houdt toezicht op de vermogensbeheerders en de rapportages. De evaluatie van het functioneren van de BAC is onderdeel van de jaarlijkse zelfevaluatie van het bestuur.

Het pensioenfonds heeft een tweedelijns risicomanager aangesteld. Deze risicomanager houdt toezicht op het doorlopen van de stadia in de risicomanagementcyclus en de kwaliteit van de uitvoering. Daarnaast adviseert en faciliteert de risicomanager het bestuur en de commissies bij de uitvoering van de eerste lijnstaken. De taken en verantwoordelijkheden van de risicomanager zijn opgenomen in het Risicomanagementbeleid.

Op basis van artikel 143a van de Pensioenwet heeft het pensioenfonds vanaf begin 2019 een drietal sleutelfuncties ingericht:

- de risicobeheerfunctie;
- de actuariële functie;
- de interne-auditfunctie.

De wijze van inrichting, taken en werkzaamheden en overige procedures ten aanzien van deze sleutelfuncties zijn opgenomen in het Reglement Sleutelfuncties.

In 2019 hebben vijf vergaderingen van deze beleggingsadviescommissie, alsook vier vergaderingen van de communicatiecommissie plaatsgevonden. Daarnaast is op 15 januari een sessie georganiseerd waarbij diverse vermogensbeheerders presentaties hebben gegeven over de beleggingscategorieën Aandelen en Obligaties. Op 4 november vond de periodieke Beleidsdag plaats. Op deze dag is onder meer gesproken over het pensioenakkoord, transitie pensioenadministratie, risicomanagement en uitbesteding en de beleidsregel geschiktheid. Tot slot zijn in het verslagjaar diverse besprekingen en telecons (conference calls) van het bestuur of de commissies belegd over specifieke onderwerpen, zoals renteafdekking (naar aanleiding van de periodieke persconferenties van de Europese Centrale Bank), herverzekering en het herstelplan.

Het bestuur acht goede samenwerking en communicatie met het verantwoordingsorgaan van belang. In het verslagjaar is twee maal vergaderd in gezamenlijkheid met het verantwoordingsorgaan. Hierin zijn onder meer de bestuursbesluiten besproken welke statutair een advies van het verantwoordingsorgaan behoeften, zoals de vaststelling van het jaarverslag. Daarnaast is in de decembervergadering het communicatiebeleid van het pensioenfonds voor het jaar 2020 met het verantwoordingsorgaan besproken.

Het bestuur acht zich onafhankelijk in de uitoefening van zijn functie en zorgt er voor dat alle belanghebbenden zich op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen. Het bestuur vindt het belangrijk om inzicht te geven in het eigen functioneren en het gevoerde beleid, evenals in de uitvoering van het reglement.

4.3 Informatie inzake toezicht door DNB en AFM

DNB

De Nederlandsche Bank (DNB) maakt zich sterk voor een betrouwbaar financieel stelsel. Daarom houdt zij toezicht op banken, pensioenfonds, verzekeraars en andere financiële instellingen. De toezichthouders van DNB doen dit door onder andere het toetsen van bestuurders, verlenen van vergunningen en aanpakken van financieel-economische criminaliteit. Ook controleren zij of instellingen financieel solide zijn. In 2019 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van DNB.

Herstelplan

Het geactualiseerde herstelplan van het pensioenfonds is conform artikel 139 lid 1 Pensioenwet op 29 maart 2019 ingediend bij DNB. Uit het ingediende plan en de daarbij verstrekte informatie blijkt hoe het pensioenfonds uiterlijk binnen tien jaar zal beschikken over het vereist eigen vermogen. Omdat DNB op basis van deze stukken van oordeel is dat het herstelplan concreet en haalbaar is, heeft DNB het pensioenfonds op 23 mei laten weten in te stemmen met dit herstelplan.

In 2020 is opnieuw een geactualiseerde herstelplan ingediend. Deze wordt verder op in het verslag toegelicht op pagina 26.

AFM

Sinds 1 januari 2007 houdt de Autoriteit Financiële Markten (AFM) toezicht op het gedrag van pensioenuitvoerders uit hoofde van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De AFM controleert of pensioenuitvoerders zich aan de wetten en regels houden welke vooral zien op de verplichte informatieverstrekking aan deelnemers én de zorgplicht ten aanzien van deelnemers met een premie- of kapitaalovereenkomst. Daarnaast vallen pensioenuitvoerders ook onder het effecten-typisch gedragstoezicht van de AFM. Adviseurs en bemiddelaars in pensioenproducten vallen ook onder het AFM-toezicht. Daarnaast vallen sommige pensioenuitvoeringsorganisaties als AIFM-beleggingsinstelling ook onder het AFM-toezicht.

4.4 Goed pensioenfondsbestuur en de Code Pensioenfonds

Ter vervanging van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur is de Code Pensioenfonds opgesteld door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. Deze code is opgesteld om "het functioneren van pensioenfonds verder te verbeteren en inzichtelijker te maken, met als doel dat belanghebbenden er vertrouwen in hebben dat de pensioenfonds het aan hen toevertrouwde geld goed beheren en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afwegen." In de Code worden onderwerpen als de rol van de diverse organen van het pensioenfonds, integraal risicomanagement, beloningen, diversiteit en verantwoord beleggen nader uitgewerkt.

De Code Pensioenfonds is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op bestaande wet- en regelgeving. Deze zijn leidend, maar het is de verantwoordelijkheid van de besturen van pensioenfonds om in hun beleidskeuzes rekening te houden met de Code. Indien een bestuur besluit af te wijken van één of meerdere normen, dient hierover in het jaarverslag verantwoording te worden afgelegd. De Monitoringscommissie Code Pensioenfonds heeft in februari 2018 aangegeven dat een meer handzame Code Pensioenfonds gewenst was. Aan de hand daarvan is door de Pensioenfederatie in oktober 2018 een geactualiseerde Code gepresenteerd. Het aantal normen daarin is hierin bijvoorbeeld van 83 teruggebracht naar 65.

Het bestuur van Pensioenfonds Honeywell wenst zoveel mogelijk de Code Pensioenfonds te volgen. Het bestuur heeft in de vergadering van 3 maart 2020 de normen uit de Code Pensioenfonds behandeld, en geconstateerd dat er geen wijzigingen zijn opgetreden ten aanzien van hetgeen hieromtrent in 2018 is vastgesteld. Op de volgende normen heeft het bestuur een toelichting, omdat het pensioenfonds niet geheel aan deze norm voldoet:

***Norm 28:** 'Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.'*

De procedure rondom de evaluatie van het bestuur is beschreven in het Geschiktheidsplan. Het bestuur heeft besloten voor de komende evaluatie een externe partij in te schakelen. Het Verantwoordingsorgaan dient zichzelf vanaf nu ook te evalueren (norm 30). Het Verantwoordingsorgaan is hierover geïnformeerd.

***Norm 33:** 'In zowel het bestuur als in het VO is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.'*

Het bestuur voldoet, ondanks de inspanningen op dit gebied, op dit moment niet aan deze eis, omdat het nog geen vrouwelijk bestuurslid heeft. Het eerder aangetrokken vrouwelijk aspirant-lid heeft in 2018

aangegeven niet meer voor deze functie beschikbaar te zijn. Dit onderwerp heeft de volle aandacht van het bestuur. Het verantwoordingsorgaan voldoet op dit moment niet aan deze norm, omdat er géén leden jonger dan veertig jaar zitting hebben in het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft aangegeven rekening te houden met deze norm bij de invulling van vacatures, maar gezien de opbouw van het deelnemersbestand van het pensioenfonds blijft dit een uitdaging.

Norm 39: 'Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.'

Het bestuur heeft voor wat betreft het intern toezicht gekozen voor de Visitatie Commissie Pensioenfonds B.V. Deze partij doet een voorstel voor drie personen die de visitatie voor het pensioenfonds uitvoeren, en het verantwoordingsorgaan wordt in dit voorstel gekend. Benoeming en ontslag van de leden van de visitatiecommissie geschieden conform de statuten na advies van het verantwoordingsorgaan. Dit proces verloopt in goed overleg met het verantwoordingsorgaan. Gelet op deze gang van zaken vindt het bestuur het minder passend dat hier sprake zou zijn van een bindende voordracht en een bindend advies ten aanzien van de leden van de visitatiecommissie.

Deskundigheid

Deskundigheid, betrokkenheid en goede samenwerking vormen de basis voor goed bestuur van het pensioenfonds. Goed pensioenfondsbestuur heeft betrekking op alle organen van een pensioenfonds. Het bestuur hecht grote waarde aan goed pensioenfondsbestuur en aan de betrokkenheid van alle belanghebbenden van het pensioenfonds. Het bestuur is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid voor het goed besturen van het pensioenfonds en zal alles doen wat nodig is voor het handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds en de pensioensector. Ontwikkelingen op dit terrein worden nauwgezet gevolgd.

Het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds is samengesteld uit vertegenwoordigers van deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever en bestond in 2019 uit acht leden. Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheden en rechten die aan haar zijn toebedeeld bij en krachtens de Pensioenwet en de statuten. Het orgaan toetst of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van alle belanghebbenden rekening heeft gehouden. Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de visitatiecommissie over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verslag van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur daarop zijn opgenomen in dit verslag.

Het interne toezicht op het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een visitatiecommissie, met inachtneming van het bepaalde bij en krachtens de Pensioenwet. Bij het interne toezicht op het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds wordt gekeken naar de procedures en processen en de interne beheersing binnen het pensioenfonds, naar de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. De visitatiecommissie is onder meer belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, de werkgever en in het jaarverslag, over de uitvoering van de taken. Eind 2018 is de Visitatie Commissie Pensioenfonds gestart met de jaarlijkse visitatie. Het definitieve rapport van de visitatiecommissie is in mei 2019 opgeleverd.

4.5 Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds en bestuursmodel

De Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds is op 7 augustus 2013 in werking getreden. De bepalingen in de wet die betrekking hebben op de inrichting van de pensioenfondsorganen zijn op 1 juli 2014 van kracht geworden. De wet is geïnitieerd om de kwaliteit van het bestuur van pensioenfonds te

versterken. De kwaliteit van bestuur moet passen bij de (complexe) omgeving waarin pensioenfondsën opereren. Een doel van de wet is een goede vertegenwoordiging van belanghebbenden. Daarnaast stuurt de wet aan op stroomlijning van de organen en taken van pensioenfondsën, vergroting van de deskundigheid en versterking van het interne toezicht. Het bestuur heeft in dat kader gekozen voor een paritair bestuur.

Het pensioenfonds heeft een geschiktheidsplan, waarmee het bestuur invulling wilt geven aan de geschiktheidseisen voor bestuursleden van pensioenfondsën. Bij geschikt pensioenfondsbestuur spelen deskundigheid, competenties en professioneel gedrag een rol. Het Geschiktheidsplan wordt periodiek beoordeeld en geactualiseerd.

DNB heeft regels vastgesteld om besturen en directies van pensioenfondsën te toetsen. Deze regels houden concreet in dat bestuurders en directieleden van pensioenfondsën, voordat zij worden benoemd, door DNB worden getoetst op integriteit en deskundigheid. DNB houdt bij deze toetsing steeds meer rekening met de aard, omvang en complexiteit en daarmee dus het risicoprofiel van het pensioenfonds en de samenstelling van het zittende bestuur. Alle bestuursleden van het pensioenfonds zijn getoetst en DNB heeft met hun benoeming ingestemd.

Om de kennis op peil te houden, volgt het bestuur actief de voor het pensioenfonds relevante pensioenontwikkelingen (onder meer middels vakliteratuur en relevante seminars). Tevens worden bestuursleden in de gelegenheid gesteld (vervolg)cursussen, seminars en themabijeenkomsten bij te wonen.

Op 4 november vond de periodieke Beleidsdag plaats. Op deze dag is onder meer gesproken over het pensioenakkoord, transitie pensioenadministratie, risicomanagement en uitbesteding en de beleidsregel geschiktheid. Daarnaast hebben verschillende bestuursleden deelgenomen aan overige seminars, zoals het DNB pensioenseminar, webinars van TKP en de Pensioenfederatie en seminars van de Pensioenfederatie, Mercer, BNP Paribas en Aegon Asset Management.

Op basis van de deskundigheidsmatrix van het pensioenfonds, dat deel uitmaakt van het Geschiktheidsplan, zijn geen lacunes in de collectieve deskundigheid vastgesteld. In het Geschiktheidsplan is een opleidingsplan opgesteld voor de (aspirant-)bestuursleden.

Het regelmatig evalueren van het functioneren van bestuursleden en van het bestuur als geheel en het tijdig bijsturen daar waar nodig, draagt bij aan het in stand houden van een goed bestuur. Daarom draagt het bestuur er zorg voor dat bestuursleden en het bestuur als geheel elk jaar op hun functioneren worden geëvalueerd. Deze jaarlijkse evaluatie is in 2019 afgerond.

Daarnaast wordt het bestuur en zijn functioneren beoordeeld door het intern toezicht (Visitatiecommissie). Het bestuur is van mening dat het voldoende deskundig en ervaren is om zijn taak adequaat uit te voeren. Ook acht het zichzelf zorgvuldig, transparant en beheerst.

Het bestuur heeft in het Geschiktheidsplan nadere eisen gesteld aan de leden van het verantwoordingsorgaan. Ook is daarin een profiel opgesteld voor de Visitatiecommissie.

4.6 Compliance

4.6.1 Gedragscode en nevenfuncties

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode die was opgesteld aan de hand van de modelgedragscode van de pensioenkoepels. Het doel van de gedragscode is het bijdragen aan het transparant en integer handelen van bestuurders ten behoeve van al diegenen die bij het pensioenfonds belang hebben en het waarborgen van de goede naam en reputatie van het pensioenfonds als marktpartij. De gedragscode bevat onder meer regels over hoe een bestuurslid moet omgaan met vertrouwelijke informatie, voorwetenschap, relatiegeschenken en het vervullen van nevenfuncties bij andere ondernemingen en instellingen. Alle zogenoemde verbonden personen hebben de verklaring bij de Gedragscode over 2018 ondertekend. Daarnaast zijn er in 2019 twee nieuw verbonden personen bijgekomen in persoon van J. Roeloffzen en M. Mars.

Het bestuur heeft de heer P. van Klink per 21 december 2018 aangewezen als compliance officer voor het pensioenfonds. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de op grond van de gedragscode geldende bepalingen. De compliance officer verstrekt jaarlijks een rapportage aan het pensioenfondsbestuur (paragraaf 4.6.2).

Er is uitvraag gedaan bij de bestuursleden van het pensioenfonds naar opgave van bestaande nevenfuncties. Dit leidt tot het volgende overzicht per 31 december 2019:

F.H.M. van den Oetelaar	- voorzitter van "Stichting Haarense Revue"
J. de Vries	- adviseur FHI (Federatie Het Instrument)
- voorzitter College van Kerkrentmeesters en voorzitter kerkenraad PKN kerk Nieuwveen
- penningmeester Bridgeclub Golfclub Liemeer

P. van Doodewaard, J. Verspeek, J. Roeloffzen en M. Mars hebben geen nevenfuncties.

De uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder hanteren vergelijkbare gedragscodes.

4.6.2 Rapportage Compliance Officer

De heer P. van Klink is in 2019 ook benoemd als vervuller van de risicobeheerfunctie in het kader van IORP II. In 2019 is er veel aandacht besteed aan de nieuwe IORPII richtlijn, waarbij het pensioenfonds de inrichting van de verschillende sleutelfuncties heeft afgerond. In het kader van de gedragscode van het pensioenfonds, met name ten aanzien van de taken van de Compliance Officer, is het volgende over het jaar 2019 op te merken:

- Ten aanzien van de verbonden personen is vastgesteld dat er geen meldingen zijn gemaakt van aanvaarding van relatie geschenken en uitnodigingen;
- Ook zijn door verbonden personen geen schriftelijke aanvragen ingediend voor aanvaarding of continuering van een nevenfunctie;
- Tevens zijn er geen (potentiële) belangenconflicten door verbonden personen gemeld;
- Er zijn geen verbonden personen aangemeld als insider.

De pensioenuitvoerder, TKP, heeft de volgende informatie verstrekt over 2019:

1. Nevenfuncties van bestuursleden: voor de zittende bestuursleden zijn er geen wijzigingen.
2. In 2019 zijn geen klachten ontvangen of afgehandeld.
3. Relaties waarmee het pensioenfonds zaken doet: de lijst is actueel

Voor 2020 zal de nodige aandacht gericht zijn op:

- Verdere invulling van de rol van Compliance Officer in samenhang met de risicobeheerfunctie en verdieping in het Nederlands Pensioenstelsel;
- Het per kwartaal beoordelen van de risicorapportage met sleutelfunctiehouder;
- Voortzetten van regelmatig overleg met de voorzitter van het pensioenfonds om lopende zaken te bespreken;
- Het verder uitwerken van de afspraken om zeker te blijven stellen dat alle benodigde informatie ook beschikbaar is.

Tot slot: er zijn geen bijzondere omstandigheden opgetreden die melding aan de voorzitter van het bestuur van het pensioenfonds noodzaakten.

P. van Klink, Compliance Officer

4.7 Interne procedures

Het bestuur heeft een Klachtenprocedure en een Geschillenprocedure opgesteld. De regelingen houden in het kort het volgende in:

Reglement Klachtenprocedure

Een deelnemer of een andere belanghebbende heeft het recht bij de administrateur een klacht in te dienen over de uitvoering van het pensioenreglement. Indien de klager het niet eens is met de beslissing van de administrateur op de klacht, heeft de klager het recht om in beroep te gaan bij het bestuur. Indien het bestuur de beslissing van de administrateur bevestigt, heeft de klager het recht een beroep te doen op de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman handelt een klacht af door het geven van een schriftelijk advies dat hij uitsluitend aan de klager en het bestuur ter kennis brengt. Het bestuur kan hier gemotiveerd van afwijken.

Reglement Geschillenprocedure

Het bestuur zorgt ervoor dat alle betrokkenen bij het pensioenfonds de mogelijkheid hebben te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Dit kan gaan om onregelmatigheden zowel binnen het pensioenfonds als bij partijen aan wie taken worden uitbesteed. De commissie van beroep bestaat uit een voorzitter en twee leden, die door het bestuur worden benoemd. De commissie is bevoegd tot het doen van uitspraak in geschillen tussen een aangesloten werkgever, een deelnemer, een gewezen deelnemer, hun rechtverkrijgende of een ander die naar het oordeel van de commissie rechtstreeks in zijn belang wordt getroffen.

Nadere voorwaarden voor de procedures zijn vastgelegd in de betreffende reglementen. In het verslagjaar zijn twee klachten ontvangen en beantwoord c.q. afgehandeld. Tevens heeft het pensioenfonds een Incidentenregeling en een Klokkenluidersregeling.

4.8 Organisatie en uitvoering

Het pensioenfonds heeft een deel van haar werkzaamheden uitbesteed. Zo is het administreren van pensioenen en bestuursondersteuning uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP). De uitvoering van het vermogensbeheer wordt door Aegon Investment Management B.V. (AIM), BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V., Alliance Bernstein en NN Investment Partners (NN IP) gedaan.

Advisering aan het bestuur inzake pensioenaangelegenheden is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V. Besluitvorming over het beleid van het pensioenfonds vindt plaats door het bestuur. Door het bestuur is een dagelijks bestuur benoemd dat zich bezig houdt met de dagelijkse gang van zaken. Tevens zijn een aantal commissies aangeduid die zich bezig houden met een specifieke taak.

Het bestuur monitort de uitvoering van de uitbesteede werkzaamheden op basis van periodieke rapportages van de uitvoerders over de uitgevoerde werkzaamheden in het kader van de afgesloten Service Level Agreements. Tevens ontvangt het pensioenfonds ISAE 3402-type II-rapportages van TKP, AIM, Kasbank en NN IP, die door een externe en onafhankelijke accountant gecertificeerd zijn. Het bestuur heeft de ISAE-rapportages die het jaar 2019 betreffen, beoordeeld.

4.9 Statutenwijziging

De statuten van het pensioenfonds zijn in 2019 niet aangepast.

5 Financiële positie en beleid in 2019

5.1 Financiële opzet en positie

Algemeen

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur.

De actuele dekkingsgraad is in 2019 gestegen van 109,0% naar 114,0%. De beleidsdekkingsgraad (het 12-maandsgemiddelde van de dekkingsgraad) is in 2019 gedaald van 116,5% naar 110,9%.

Ontwikkeling dekkingsgraad

De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de marktrente.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende het jaar wordt hieronder weergegeven. Daarbij is per factor het procentuele effect op de dekkingsgraad bepaald.

	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	109,0	117,4
Effect premie	-0,6	-0,7
Effect uitkeringen	0,2	0,4
Effect toeslagverlening	-0,3	-1,2
Effect beleggingsresultaat	21,2	-3,5
Effect wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-14,7	-4,8
Aanpassing levensverwachting	1,7	1,0
Effect overige oorzaken	0,2	0,4
Kruiseffecten	-2,7	0,0
Dekkingsgraad per 31 december	114,0	109,0

Effect premies

De pensioenpremie die verschuldigd is aan het pensioenfonds (inclusief de bijdrage van de werknemers) was in 2019 29,7% van de som van de pensioengrondslagen (exclusief de VPL-premie van 3,0% van de pensioengrondslagsom). Het effect op premie is negatief omdat de feitelijke premie lager is dan de kostendeekkende premie, maar niet lager dan de gedempte kostendeekkende premie. Voor een verdere toelichting op het premiebeleid zie paragraaf 5.2.1. 'Financieringsbeleid'.

Effect beleggingsresultaat (inclusief renteafdekking)

Er is in 2019 (na aftrek kosten vermogensbeheer) een beleggingsrendement gerealiseerd van 18,8%. Voor de voorziening pensioenverplichtingen was een interest benodigd van -0,26%. Dit zorgt voor een positief resultaat als gevolg van beleggingsopbrengsten. Voor een verdere toelichting op het beleggingsbeleid zie paragraaf 5.2.3. 'Beleggingsbeleid'.

Effect rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op marktwaaarde op basis van de rentetermijnstructuur (RTS). Iedere maand wordt deze door DNB gepubliceerd. Een lagere (hogere) rentetermijnstructuur betekent een hogere (lagere) voorziening.

De verplichtingen stegen door de dalende RTS, met als gevolg een negatief effect op de dekkingsgraad. Deze RTS is door DNB vastgesteld.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen eind 2019 is 116,4% (2018: 117,5%) van de voorziening voor pensioenverplichtingen en is volgens de DNB-richtlijn gebaseerd op de risico's van de strategische beleggingsportefeuille. Indien het vereist eigen vermogen zou worden bepaald op basis van de feitelijke portefeuille per ultimo 2019, dan zou het vereist eigen vermogen lager zijn uitgekomen (115,2%). Dat komt doordat het pensioenfonds per balansdatum feitelijk minder risicovol belegd dan strategisch mogelijk is.

Herstelplan

Als de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan de vereiste dekkingsgraad, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het vermogen binnen 10 jaar op het vereiste niveau brengt. Jaarlijks wordt dit plan geëvalueerd en geactualiseerd. DNB heeft in mei 2019 ingestemd met het herstelplan 2019. Dat plan was gebaseerd op de situatie per eind 2018, startend met een dekkingsgraad van 109,0%. Volgens het in dit herstelplan 2019 opgenomen herstelpad zou de dekkingsgraad op 31 december 2019 111,1% hebben moeten bedragen. De feitelijk aanwezige dekkingsgraad op die datum was hoger, namelijk 114,0%.

In 2019 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

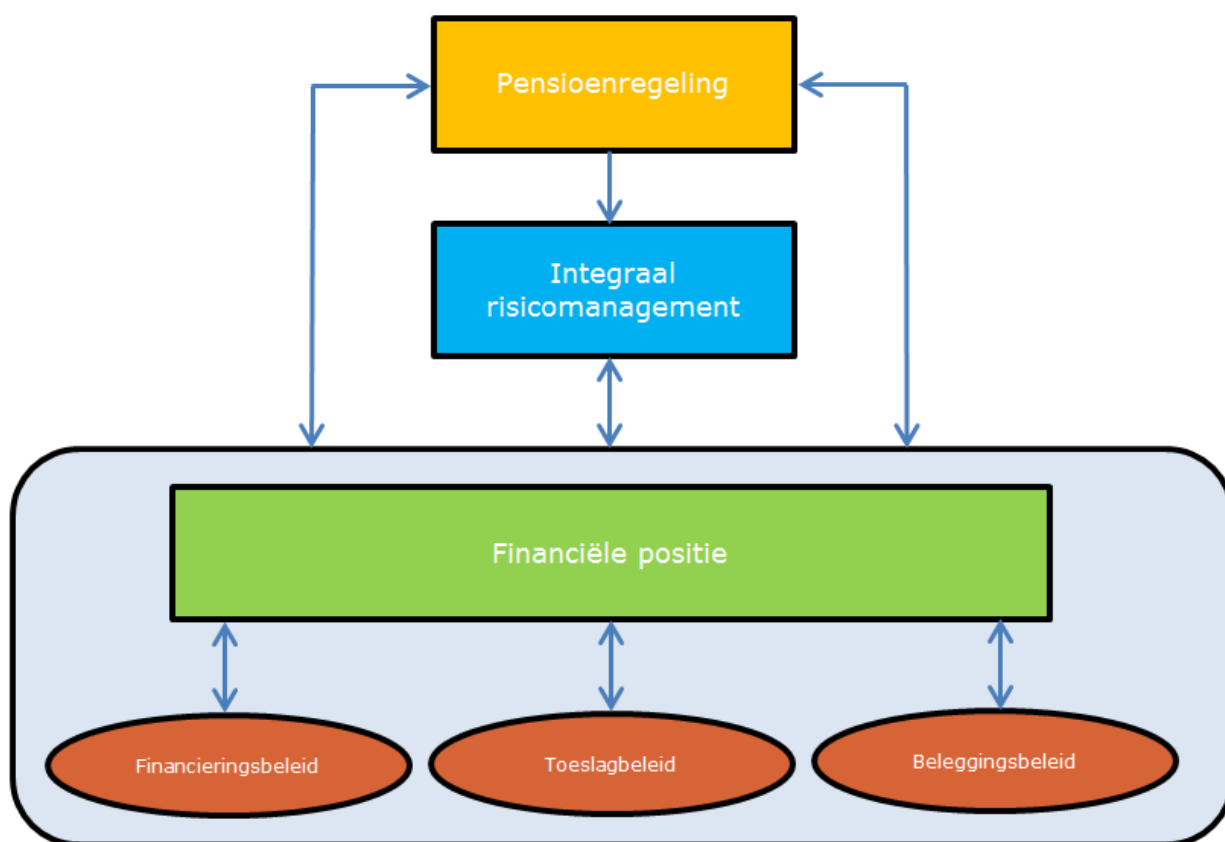
			Verwacht (in %)	Werkelijk (in %)
Dekkingsgraad per 31 december 2018			109,0	109,0
Sturings- middelen	Premie		-0,5	-0,6
	Toeslag- verlening		0,0	-0,3
	Beleggingen		2,3	21,2
Rentetermijnstructuur				-14,7
Overige		Effect van uitkeringen, kosten, kanssystemen en waardeoverdrachten.	0,3	-0,6
Dekkingsgraad per 31 december 2019			111,1	114,0

Ook in 2020 is een herstelplan opgesteld. Dit plan is gebaseerd op de situatie op 31 december 2019, dus startend met de dekkingsgraad van 114,0%. Het herstelplan laat zien dat de beleidsdekkingsgraad binnen 2 jaar herstelt tot boven de vereiste dekkingsgraad. Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft de maximaal toegestane hersteltermijn overigens tijdelijk verlengd van 10 naar 12 jaar. Het pensioenfonds hoeft van deze tijdelijke verlenging in het herstelplan 2020 geen gebruik te maken. Het pensioenfonds heeft verwachte beleggingsrendementen gehanteerd die (grotendeels) lager zijn dan de voor een herstelplan toegestane maximale rendementen. Op het moment van schrijven heeft DNB nog niet gereageerd op het herstelplan 2020.

Het pensioenfonds moet jaarlijks ook een haalbaarheidstoets uitvoeren en laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is, als ook dat het pensioenfonds een voldoende herstelkracht heeft vanuit het niveau van het MVEV.

5.2 Beleid en beleidskeuzes

Het bestuur heeft beleid ontwikkeld op het gebied van financiering, beleggingen en toeslagen om de risico's en de financiële positie van het pensioenfonds te beheersen. Bij het maken van beleidskeuzes worden de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig afgewogen. Het beleid moet worden uitgevoerd binnen de kaders van de pensioenregeling zoals die overeengekomen is met de cao-partijen. Dit wordt toegelicht aan de hand van onderstaande figuur.

5.2.1 Financieringsbeleid

Voor de financieringsnormen wordt de omvang van het eigen vermogen als sturingsmiddel genomen. Aan de hand van scenarioanalyses wordt berekend hoeveel middelen benodigd zijn om de verplichtingen met een bepaalde mate van zekerheid te kunnen afwikkelen over een periode van vijftien jaar. De hieruit resulterende benodigde buffers kunnen dan vergeleken worden met het werkelijke eigen vermogen.

Voor het premie- en toeslagbeleid is een aantal vermogensposities van belang. De volgende grenzen (nominale dekkingsgraden) worden onderscheiden:

- **Minimaal vereist eigen vermogen:** het minimaal vereist eigen vermogen is de ondergrens. Indien het pensioenfonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt, is sprake van een dekkingstekort. In 2019 is de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen 104,1% van de voorziening pensioenverplichtingen (2018: 104,2%).
- **Vereist eigen vermogen:** het vereist eigen vermogen is het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het eigen vermogen in een periode van één jaar negatief wordt. Ultimo 2019 bedraagt de dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen 116,4% (2018: 117,5%).
- **Toekomstbestendig indexeren (TBI)-grens:** een beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds volledig mag indexeren. Ultimo 2019 bedraagt de TBI-grens 123,8% (2018: 123,7%).

In de Pensioenwet wordt onderscheid gemaakt tussen de kostendekkende premie en de feitelijk te ontvangen bijdrage.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie dient de volgende onderdelen te bevatten:

- a. De actuariel benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst (jaarinkoop pensioenaanspraken op ouderdomspensioen en

- partnerpensioen), de risicopremies voor overlijden, premievrijstelling en WIA-excedent en de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten;
- b. De opslag voor uitvoeringskosten;
 - c. De solvabiliteitsopslag (Vereist Vermogen op basis van het strategische beleggingsbeleid) als bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet;
 - d. Voor zover het géén nominaal pensioen betreft, de actuariel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst, met inachtneming van de geformuleerde ambitie en afgesproken wijze van financieren.

De opslag voor vrijstelling van premiebetaling in geval van arbeidsongeschiktheid (onderdeel a) bedraagt 3,0% van de bruto premie. De opslag voor toekomstige uitvoeringskosten (onderdeel a) is gelijk aan de excasso-kostenopslag van 2,5%. De opslag voor dekking van de jaarlijkse uitvoeringskosten (onderdeel b) bedraagt 7,5% van de bruto premie. Deze opslagen zijn niet gewijzigd ten opzichte van 2018.

De grondslagen voor vaststelling van de kostendekkende premie worden door het bestuur van het pensioenfonds vastgesteld. Het bestuur maakt gebruik van een dempingsmethode voor de toets op kostendekkendheid van de premie, zoals bepaald in artikel 128 lid 2 van de Pensioenwet. Vanaf 1 januari 2016 wordt uitgegaan van een gedempte premie op basis van verwacht rendement. Het netto verwacht beleggingsrendement wordt vastgesteld op basis van de volgende uitgangspunten:

- Er wordt uitgegaan van de berekeningsmethodiek zoals vastgelegd in artikel 23a van het Besluit FTK Pensioenfonds.
- Het netto verwacht meetkundig rendement op vastrentende waarden, bedoeld in artikel 23a van het Besluit FTK Pensioenfonds wordt vastgezet voor een periode van vijf jaar (2016 tot en met 2020) op basis van de actuele rente per 30 september 2015, te weten de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.
- Het netto verwacht meetkundig rendement op aandelen, vastgoed en overige beleggingen wordt bepaald op basis van de maximaal te hanteren parameters zoals vastgelegd in artikel 23a van het Besluit FTK Pensioenfonds.
- Het strategische beleggingsbeleid voor het jaar 2016 is het uitgangspunt voor het vaststellen van het netto verwacht beleggingsrendement. Bij een wijziging van het strategische beleggingsbeleid wordt het netto verwacht beleggingsrendement opnieuw vastgesteld.

Voor vaststelling van de gedempte kostendekkende premie worden de onder onderdeel a resulterende pensioenaanspraken conform artikel 4 van het Besluit FTK Pensioenfonds verhoogd met een toekomstige toeslagverlening ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer, bedoeld in artikel 23a, eerste lid, onderdeel a, en tweede lid van het Besluit FTK Pensioenfonds (inclusief het ingroeipad per 30 september van het jaar voorafgaand aan het jaar van vaststelling van de rendementscurve). Onderdeel c van de kostendekkende premie, de solvabiliteitsopslag, is alleen onderdeel van de gedempte kostendekkende premie indien deze hoger is dan de waarde van de toekomstige toeslagverlening en alleen voor het meerdere.

Bij de vaststelling van de ongedempte kostendekkende premie wordt uitgegaan van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december van het voorafgaande jaar.

Ter dekking van de uitvoeringskosten van het pensioenfonds is een opslag van 7,5% opgenomen in de premie. Mocht blijken dat in enig jaar de werkelijke kosten hoger zijn dan de beschikbare middelen uit deze opslag in de premie en de vrijval van de opslag voor excassokosten uit de uitkeringen, dan zal het verlies op kosten tevens worden meegenomen bij de bepaling van de kostendekkende premie.

De kostendekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur (door DNB gepubliceerd) ultimo 2018, bedraagt € 10,1 miljoen in 2019. De gedempte kostendekkende premie, vastgesteld op basis van het netto verwacht beleggingsrendement, bedraagt € 6,6 miljoen in 2019.

Inkoop VPL-pensioen

Het pensioenfonds stelt jaarlijks per 1 januari van enig boekjaar de inkooptarieven voor de voor dat boekjaar in te kopen VPL-pensioenen vast. De wijze van vaststelling van de inkooptarieven is opgenomen in de VPL uitvoeringsovereenkomst (zuiver kostendekkende premie inclusief dekkingsgraadopslag). De inkoop wordt ten laste van de bestemmingsreserve VPL geboekt per de datum van inkoop en toegevoegd aan de reguliere technische voorzieningen.

Feitelijke premie

Vanaf 1 januari 2007 is de feitelijke premie afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Een uitgangspunt voor het premiebeleid is dat de jaarlijkse bijdrage van de werkgever relatief weinig zal variëren. Zolang de beleidsdekkingsgraad onder de 150% ligt, wordt de premie vastgesteld op 29,7% van de pensioengrondslag. Onder een beleidsdekkingsgraad van 105% wordt de premie verhoogd naar 30,7%.

Naast bovengenoemde doorsneepremie betaalt de werkgever een premie voor het WIA-excedent pensioen. Deze verzekering wordt gedeeltelijk door de werknemer gefinancierd. De totale premie bedraagt 3,7% van het WIA-excedent pensioen.

De werkgever is jaarlijks per 1 januari een aanvullende bijdrage verschuldigd voor de VPL-regeling, die wordt toegevoegd aan de langlopende schuld VPL. Deze VPL-bijdrage bedraagt in 2019 3,0% van de pensioengrondslagsom van alle deelnemers. Deze premie wordt volledig door de werkgever betaald. Alle bepalingen van de uitvoeringsovereenkomst die gelden voor heffing van de reguliere pensioenpremie zijn van overeenkomstige toepassing voor de VPL-bijdrage.

Deelnemersbijdrage

De deelnemersbijdrage wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslag en is maximaal gelijk aan de premie die verschuldigd zou zijn bij deelname aan de pensioenregeling van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Metalekto (PME). Overigens geldt er voor de pensioenopbouw bij pensioenfonds Honeywell een hoger gemaximeerd salaris (per 1 januari 2019 € 107.593), hierdoor kan de deelnemersbijdrage in bedrag hoger uitvallen dan bij PME. Per 1 januari 2018 bedraagt de deelnemersbijdrage 10,89% van de pensioengrondslag.

De door de deelnemers verschuldigde bijdragen zullen door de werkgever op het salaris van de deelnemers worden ingehouden in dezelfde termijnen als waarin het salaris aan hen wordt uitbetaald.

De feitelijke premie bedraagt in 2019 € 7.068 (2018: € 9.072). Dit betreft de premie voor de basisregeling met uitzondering van de koopsommen en de afrekening van vorige boekjaren. De feitelijke premie is hoger dan de gedempte kostendeckende premie.

5.2.2 Toeslagbeleid

Het bestuur beslist jaarlijks of een verhoging van pensioenaanspraken kan worden toegekend. Bij het vaststellen van de verhoging zal het bestuur rekening houden met de aanwezige financiële middelen van het pensioenfonds, waardoor er sprake is van een voorwaardelijke verhoging. Eventueel toeslagverlening vindt altijd plaats per 1 januari van enig jaar. Eenmaal toegekende verhogingen worden aangemerkt als verplichting van het pensioenfonds en de contante waarde van de verhogingen zal aan de technische voorziening worden toegevoegd.

Vanaf 2016 wordt voor zowel de actieve deelnemers, als de gewezen deelnemers en de gepensioneerden uitgegaan van de stijging van het prijsindexcijfer (CPI alle huishoudens afgeleid) op 1 juli van enig jaar ten opzichte van 1 juli van het jaar daarvoor als uitgangspunt voor de toeslagverlening. Er worden geen negatieve toeslagen verleend. Een eventuele negatieve prijsindex wordt wel meegenomen in de berekening van de achterstand op toeslagverlening per deelnemer. Indien er sprake is van inhaaltoeslag wordt deze geminimaliseerd op 0%.

De toe te kennen verhoging is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Hierbij wordt een beleidsmatrix als leidraad genomen voor de toeslagverlening. Tevens wordt de te verlenen toeslag gemaximeerd op het percentage dat volgt uit de in het financieel toetsingskader vastgelegde berekeningsmethodiek.

De beslissing wordt genomen op basis van de beleidsdekkingsgraad van 1 oktober van het boekjaar inclusief het effect van het voorziene toeslagbesluit. Deze beleidsmatrix wordt als richtlijn genomen bij de beslissing over de hoogte van de toeslagverlening. Er kunnen dus geen rechten aan deze matrix worden ontleend.

Uitgaande van de beleidsdekkingsgraad per 1 oktober 2019 van 111,3%, het huidige beleidskader, de spelregels van het nFTK en de relevante prijsindex van 1,49%, kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend per 1 januari 2020 van 0,2% aan alle deelnemers, slapers en pensioengerechtigden.

Tekorten in toeslagverlening en toegepaste kortingen worden vanaf 1 januari 2007 bijgehouden. Het beleid van het pensioenfonds gaat terug tot de gemiste toeslagen vanaf 1 januari 2007. Indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de indexatiedekkingsgraad kan het bestuur inhaaltoeslag c.q. compensatie van kortingen verlenen. De inhaaltoeslag of compensatie van kortingen kan niet hoger kan zijn dan 20% van het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de indexatiedekkingsgraad. Inhaaltoeslag en compensatie van kortingen hebben dezelfde prioriteit. Inhaaltoeslag of compensatie van kortingen wordt toegepast door middel van het toekennen van een uniform percentage van de achterstand per deelnemer.

Actieve deelnemers

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Gemiste toeslag	Cumulatief verschil
01-01-2008	4,29%	4,29%	0,00%	0,00%
01-01-2009	3,01%	0,00%	3,01%	3,01%
01-01-2010	1,76%	0,00%	1,76%	4,82%
01-01-2011	1,66%	0,00%	1,66%	6,56%
01-01-2012	2,16%	0,00%	2,16%	8,86%
01-01-2013	2,11%	0,00%	2,11%	11,15%
01-04-2013	0,00%	0,31%	-0,31%	10,83%
01-01-2014	2,35%	0,47%	1,88%	12,91%
01-01-2015	1,86%	0,50%	1,36%	14,45%
01-01-2016	0,81%	0,00%	0,81%	15,37%
01-01-2017	-0,32%	0,00%	-0,32%	15,01%
01-01-2018	1,36%	0,30%	1,06%	16,22%
01-01-2019	1,73%	1,00%	0,73%	17,07%
01-01-2020	1,49%	0,20%	1,29%	18,58%

Niet actieve deelnemers

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Gemiste toeslag	Cumulatief verschil
01-01-2008	1,29%	1,29%	0,00%	0,00%
01-01-2009	2,96%	0,00%	2,96%	2,96%
01-01-2010	-0,11%	0,00%	-0,11%	2,85%
01-01-2011	1,38%	0,00%	1,38%	4,27%
01-01-2012	2,42%	0,00%	2,42%	6,79%
01-01-2013	2,43%	0,00%	2,43%	9,38%
01-04-2013	0,00%	0,35%	-0,35%	9,01%
01-01-2014	1,68%	0,34%	1,34%	10,47%
01-01-2015	0,59%	0,20%	0,39%	10,90%
01-01-2016	0,81%	0,00%	0,81%	11,80%
01-01-2017	-0,32%	0,00%	-0,32%	11,44%
01-01-2018	1,36%	0,30%	1,06%	12,62%
01-01-2019	1,73%	1,00%	0,73%	13,44%
01-01-2020	1,49%	0,20%	1,29%	14,90%

Het pensioenfonds hanteert een herstelplan met de wettelijk maximaal toegestane hersteltermijn. Voorwaardelijke kortingen worden doorgevoerd indien de beleidsdekkingsgraad onder de kritische beleidsdekkingsgraad komt. De kritische beleidsdekkingsgraad is de dekkingsgraad waarbij het

herstelplan geen voldoende herstel meer oplevert (per 31 december 2019 bedraagt de kritische beleidsdekkingsgraad 101%). Het pensioenfonds voert onvoorwaardelijke kortingen ineens door indien de beleidsdekkingsdekkingsgraad meer dan vijf jaar achtereen beneden het minimaal vereist eigen vermogen ligt. Daar is gelet op de feitelijke financiële positie per eind 2019 geen sprake van.

5.2.3 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid wordt afgestemd op de verplichtingenstructuur van het pensioenfonds. Daarbij wordt rekening gehouden met de wettelijke eisen die in het Financieel Toetsingskader (FTK) aan het beleggingsbeleid en risicomanagement gesteld worden. De Nederlandse Bank (DNB) houdt hierop toezicht.

In de Pensioenwet is in artikel 135 vastgelegd dat een pensioenfonds een beleggingsbeleid moet voeren dat in overeenstemming is met de prudent person regel.

Het pensioenfonds geeft hier als volgt uitvoering aan:

- De waarden worden belegd in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- De waarden worden zodanig belegd dat de kwaliteit, de veiligheid, de liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel zijn gewaarborgd;
- De beleggingen worden zorgvuldig gespreid om concentratierisico te reduceren;
- Het pensioenfonds heeft een heldere organisatiestructuur vastgelegd met betrekking tot het bepalen en uitvoeren van het beleggingsbeleid waarin het risicobeheer adequaat en onafhankelijk is vorm gegeven en een zorgvuldig besluitvormingsproces is gewaarborgd;
- Het strategische beleggingsbeleid van het pensioenfonds wordt zo goed mogelijk afgestemd op de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding. Het beleid is afgestemd op de specifieke verplichtingen en de indexatieambitie van het pensioenfonds. Ten behoeve hiervan wordt periodiek (minimaal eens per 3 jaar) een Asset Liability Management (ALM)-studie of vergelijkbare studie gedaan;
- Het pensioenfonds vertaalt jaarlijks het strategische beleggingsbeleid naar een concreet beleggingsplan. In het beleggingsplan heeft het pensioenfonds gedetailleerde strategische normwegingen, bandbreedtes en risicolimieten per beleggings- dan wel risicocategorie opgesteld die aansluiten bij de risicohouding van het pensioenfonds. Daarbij heeft het pensioenfonds beleid opgesteld voor de beheersing van de relevante risico's; Het pensioenfonds heeft bij de vaststelling van het strategische beleggingsbeleid, de implementatie daarvan alsmede bij het risicobeheer, nadrukkelijk voor een balans tussen aard, omvang en complexiteit van de beleggingsportefeuille enerzijds en de aanwezige kennis en ervaring anderzijds gezorgd;
- Het pensioenfonds heeft de uitvoering van het vermogensbeheer met behulp van een beleggingsmandaat vastgelegd en beschikt over een selectie- en evaluatieprocedure;
- Het pensioenfonds heeft beleid vastgelegd over het beleggen in de "eigen onderneming";
- De beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering;
- De waarden worden hoofdzakelijk op gereguleerde markten belegd
- Beleggingen in niet tot de handel op een gereguleerde financiële markt toegelaten waarden worden tot een prudent niveau beperkt;
- Beleggingen in derivaten zijn toegestaan voor zover deze bijdragen aan een vermindering van het risicoprofiel of een doeltreffend portefeuillebeheer vergemakkelijken. Het pensioenfonds vermijdt een bovenmatig risico met betrekking tot een en dezelfde tegenpartij en tot andere derivatenverrichtingen.

Het doel van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het behalen van een zo hoog en stabiel mogelijk rendement op het belegde vermogen binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Met behulp van de inzichten uit een periodiek gehouden ALM-studie bepaalt het pensioenfonds de strategische beleggingsmix voor het komende jaar. De uiteindelijke strategische beleggingsmix voor het pensioenfonds is dan geen doel op zich, maar een resultante van de gewenste beleggingsrisico's en pensioenresultaten.

De beschikbare gelden van het pensioenfonds dienen op een solide wijze te worden belegd. Met het oog op een professionele en verantwoorde besluitvorming ten aanzien van de beleggingen van het pensioenfonds is tot de volgende organisatie van activiteiten besloten:

- Het bestuur stelt met inachtneming van advies van de beleggingscommissie het beschikbare risicobudget voor de belegging, het strategisch beleggingsbeleid en de randvoorwaarden waarbinnen dit vorm wordt gegeven (het beleggingsraamwerk) vast;
- De beleggingscommissie draagt zorg voor en controleert de uitvoering van de (aansturing van de) beleggingen, waarbij gebruik wordt gemaakt van ondersteuning van de Investment Consultant;
- Professionele vermogensbeheerders voeren het feitelijke vermogensbeheer uit en rapporteren daarover;
- Profielen van de leden van de beleggingscommissie en het bestuur zijn opgenomen in het Geschiktheidsplan.

Het beleggingsplan is afgeleid van de doelstelling een extra rendement te behalen ten opzichte van de waardeontwikkeling van de (nominale) verplichtingen binnen een bepaalde tracking error en geeft aandacht aan allocaties en bandbreedtes betreffende:

- Verdeling over beleggingscategorieën;
- Management renterisico verplichtingen;
- Valutabeleid;
- Samenstelling vastrentende portefeuille;
- Samenstelling aandelenportefeuille;
- Gebruik derivaten.

Principes waarop het beleggingsplan is gestoeld, zijn:

- Het moet passend zijn voor het risicobudget;
- Het renterisico van de verplichtingen dient in belangrijke mate strategisch te worden beheerst, middels de afstemming van omvang en looptijd van de vastrentende portefeuille op de nominale verplichtingen;
- Allocaties dienen een positieve bijdrage te leveren aan de rendementsverwachting en/of te leiden tot risicoreductie door diversificatie onder bepaalde economische scenario's;
- Allocaties dienen te worden gezien in termen van risicobijdrage binnen de context van de beleggingsportefeuille als geheel.

Het tactisch beleid kan worden uitgevoerd binnen de beleggingsfondsen. Jaarlijks wordt door het bestuur vastgesteld wat de relevante streefposities zijn. Om die posities worden bandbreedtes aangehouden waarbinnen de vermogensbeheerder opereert. Verder is het binnen de bandbreedtes toegestaan dat onder andere door "asset drift" de feitelijke weging van de beleggingscategorieën vastrentende waarden, aandelen, onroerend goed en commodities afwijkt van de normweging. Het pensioenfonds heeft zelf geen tactisch beleggingsbeleid. Met het TIRO product van AEGON wordt een beperkt tactisch rentebeleid gevoerd door de vermogensbeheerder.

Ter beoordeling en bewaking van de uitvoering van het totale beleggingsbeleid is een strategische benchmark vastgesteld door het pensioenfonds. Deze luidt als volgt (waarden zijn uitgedrukt als een percentage van totale beleggingsportefeuille):

Beleggingscategorie	Weging	Band-breedte	Benchmark
Vastrentende waarden	57,6%	52,6%-62,6%	
Staatsobligaties	26,1%	21,1% - 31,1%	
SLM (onderdeel staatsobli.)	26,1%	21,1% - 31,1%	Merrill Lynch Eurozone Government Bond Index cst
Overheidsgerelateerd	5,0%	2,5% - 7,5%	
GRIF	5,0%	2,5% - 7,5%	Merrill Lynch Core Eurozone Government Bond Ind.
Bedrijfsobligaties NNIP	5,0%	2,5%-7,5%	Barclays Capital Euro Aggreg. Corporate Bond Ind.
Hypotheken	18,0%	15,5%-20,5%	JP Morgan Government Bond Index Traded NL *
Tactisch beleid	3,5%	0,0%-4,3%	
EMD Local	1,75%	0,0%-2,15%	JP Morgan Government Bond Index Traded NL *
EMD Hard	1,75%	0,0%-2,15%	JP Morgan CEMBI
Aandelen	35,0%	30,0%-40,0%	
Wereld (BNP Paribas)	17,5%	12,5%-22,5%	MSCI All Country World Net Index (GBP, JPY, USD Hedged) (Customized)
Wereld (Aegon)	11,7%	9,2%-14,2%	MSCI All Country World Net Index
Wereld (AB)	5,8%	3,3%-8,3%	MSCI World Index – NDR
Grondstoffen	2,6%	0,1% - 5,1%	S&P GSCI ER (hedged) € overnight
Edelmetalen	1,4%	0,0% - 3%	Gelijk aan de performance
Goud	1,2%	0,0% - 2,0%	
Platinum	0,2%	0,0% - 1,0%	
Direct vastgoed	0,4%	0,25% - 0,75%	
Liquiditeiten	3,0%	0,0% - 8,0%	
Totaal	100,0%		

* Voor hypotheken wordt als benchmark een staatsobligatie benchmark aangehouden. Deze benchmark houdt geen rekening met de krediet en illiquiditeitopslag die gepaard gaan met de hypotheek belegging. Er is gekozen voor deze benchmark omdat er geen geschikte benchmark publiekelijk beschikbaar is voor de hypotheek belegging.

Strategie vastrentende waarden

De vastrentende waarden worden beheerd door AEGON en NN IP. Ten aanzien van de vastrentende waarden is een onderverdeling afgesproken, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met adviezen en rapportages van de beleggingscommissie en de vermogensbeheerder. Het beleid wordt ten minste eenmaal per jaar op basis van een advies van de beleggingscommissie door het bestuur vastgesteld in de vorm van een mandaat waarin de neutrale positie, alsmede de speelruimte voor tactisch beheer is vastgesteld. Binnen de categorie Bedrijfsobligaties wordt, naast het European Credit Fund van Aegon, tevens belegd in twee fondsen van NN IP. Deze fondsen beleggen in Europese bedrijfsobligaties, waarvan één fonds financiële instellingen uitsluit. De beleggingen in bedrijfsobligaties zijn gelijk verdeeld over de beide vermogensbeheerders (50/50).

De vastrentende waarden portefeuille, inclusief de renteswaps, heeft onder meer als doel om het renterisico van de verplichtingen voor een groot, beleidsmatig gewenst deel af te dekken. Ten einde het renterisico voor het pensioenfonds te reduceren wordt gebruik gemaakt van 'interest rate swaps', beheerd in een pool middels Aegon's Strategic Liability Matching (SLM) fonds. Derivaten vormen als afgeleide instrumenten geen aparte beleggingscategorie. De vermogensbeheerder mag in overeenstemming met gestelde richtlijnen gebruik maken van alle soorten derivaten, mits de blootstelling van het vermogen inclusief derivaten binnen de vermelde beleggingsrestricties blijft.

Strategie aandelen

Bij de samenstelling van de aandelenportefeuille wordt gestreefd naar een brede diversificatie, zowel over regio's als over sectoren. Twee aandelenbeheerders hebben ruimte voor het voeren van actief beleid binnen de aandelenportefeuille. De aandelen worden momenteel beheerd door Aegon en BNP Paribas. De verdeling tussen de twee (fondsen van de) beheerders wordt door het bestuur geformuleerd. Momenteel

betreft de strategische verdeling tussen de twee beheerders 50/50. Binnen het aandelenfonds van Aegon worden de USD, het GBP en de JPY volledig afgedekt naar de euro. Binnen het BNP Paribas Obam fonds wordt het valutarisico niet afgedekt. Dit sluit aan bij het beleid van het pensioenfonds om 50% van het valutarisico van de drie grote valuta af te dekken.

Strategie edelmetalen

De edelmetalen worden passief aangehouden. Het goudbelang vervult bij een crisis een functie als ultieme reserve en vertrouwensanker. Verder wordt goud aangehouden uit diversificatiemotief. Daarnaast wordt ook platina aangehouden. Platinum kent vergelijkbare karakteristieken als goud en fungeert ter diversificatie van de edelmetalen portefeuille.

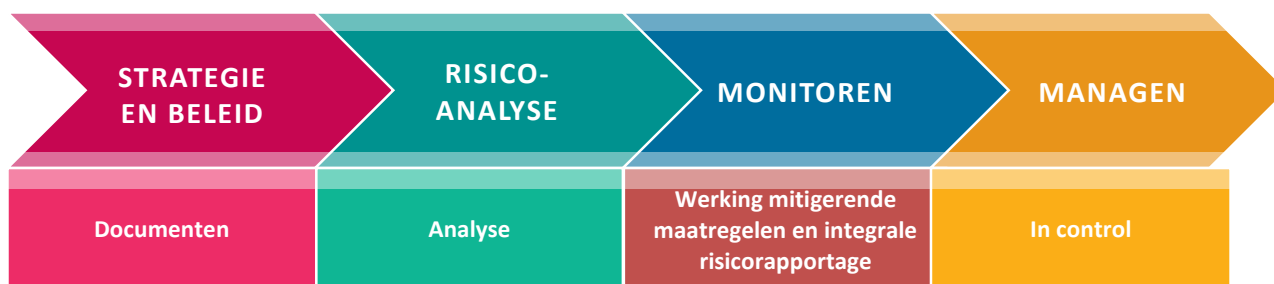
6 Integraal risicomanagement

Het bestuur heeft in 2019 de opzet voor het integraal risicomanagement verder verfijnd. Daarnaast zijn begin 2019 keuzes gemaakt voor de invulling van de drie sleutelfuncties onder IORP II. De certificerend actuaaris is door het bestuur benoemd als houder van de actuariële functie. Een bestuurslid zal de risicobeheerfunctie op zich nemen. Voor wat betreft de invulling van de interne auditfunctie is een externe functionaris aangesteld. Het pensioenfonds zal de exacte invulling van de sleutelfuncties in 2020 nader met DNB afstemmen. Daarna gaat het bestuur over tot definitieve besluitvorming voor wat betreft de inrichting en de bemensing. Met het oog op IORP II heeft het bestuur in het verslagjaar ook beleid vastgesteld voor de eigenrisicobeoordeling (ERB). De ERB dient in aanmerking te worden genomen bij strategische beslissingen van het fonds. Het pensioenfonds zal uiterlijk in 2021 een ERB uitvoeren. In de volgende paragrafen wordt het risicomanagementproces van het pensioenfonds nader toegelicht.

6.1 Risicomanagement-proces

Het pensioenfonds heeft een systeem van integraal risicomanagement ingericht. Uitgangspunt voor het risicomanagement is een goede evenwichtige afweging tussen de reductie van risico's, de inspanningen om dit te realiseren en de kosten die hiermee gepaard gaan. Een risico is een interne of externe gebeurtenis die zich met een bepaalde kans kan voordoen en daarmee het realiseren van de doelstellingen van een organisatie in zowel positief als negatief opzicht kan beïnvloeden. Risicomanagement houdt in dat risico's op gestructureerde wijze inzichtelijk worden gemaakt en bewaakt. Om dit te bereiken wordt een gestructureerd proces doorlopen, waarin de verschillende werkzaamheden en verantwoordelijkheden goed zijn gedefinieerd en vastgelegd.

Het inrichten van een risicomanagement proces heeft als doel om een redelijke mate van zekerheid te geven dat de vastgestelde doelstellingen van het pensioenfonds worden gerealiseerd. Het onderkennen, analyseren en mitigeren van risico's is een continu proces en is tevens een kritisch element van een effectieve interne beheersing. Het bestuur is verantwoordelijk voor het periodiek uitvoeren van risicoanalyses. Het onderwerp "risicomanagement" is een vast agendapunt voor iedere bestuursvergadering. De risicomanagement-cyclus ziet er als volgt uit:

Het bestuur heeft een Risicomanagementbeleid opgesteld waarin het risicomanagementproces, de risicostrategie, de Governance rondom het risicomanagement (rollen en verantwoordelijkheden) en de methodiek voor de periodieke risico analyse zijn opgenomen. Ook zijn de diverse risico's in het Risicomanagementbeleid gedefinieerd en toebedeeld aan een verantwoordelijke (bestuur of commissie).

6.2 Risicostrategie en -beleid

Het bestuur heeft een (algemene) Missie, visie en strategie bepaald die is opgenomen in de ABTN. Belangrijke kenmerken uit de Missie, visie en strategie zijn betrouwbaarheid, transparantie, professionaliteit, kostenefficiëntie, maatschappelijke verantwoordelijkheid en heldere communicatie. Daarnaast is de risicobereidheid beschreven in de ABTN. De basis van de risicobereidheid is het toeslagstreven dat naast de zekerheidsnorm van het pensioenfonds, evengoed een hoge prioriteit heeft. Het bestuur is zich ervan bewust dat voor het behalen van deze doelstellingen het noodzakelijk is risico te lopen.

De Missie, visie en strategie en de risicobereidheid zijn de basis voor de risicostrategie. Onderstaand is de risicostrategie nader toegelicht met aandacht voor het gewenste (bruto) risiconiveau:

- **Betrouwbaarheid:** Het uitbestedingsrisico en het juridisch risico moeten laag zijn om een grote zekerheid over de correctheid en volledigheid van de pensioenaanspraken en pensioenrechten te bereiken. Het IT-risico en het operationeel risico moeten daarnaast beperkt zijn.
- **Professionaliteit:** Het uitbestedingsrisico en het omgevingsrisico moeten laag zijn om een professionele uitstraling en hoge kwaliteit te bevorderen. Het IT-risico en het operationeel risico moeten daarnaast ook beperkt zijn.
- **Kostenefficiëntie:** Het bestuur heeft gekozen voor prudente technische grondslagen en streeft ernaar het verzekeringstechnisch risico te beperken en het resultaat op kosten te minimaliseren.
- **Maatschappelijke verantwoordelijkheid:** Maatschappelijke verantwoordelijkheid vindt zijn basis in een laag integriteitsrisico en een laag juridisch risico.
- **Heldere communicatie en transparantie:** Het bestuur wil transparant zijn naar de deelnemers. De beheersing van het omgevingsrisico moet dus sterk zijn. Om communicatie goed over te brengen is daarnaast het vertrouwen in het bestuur belangrijk. Het integriteitsrisico moet dus laag zijn.
- **Toeslagstreven:** Het beleggingsbeleid (inclusief toeslagbeleid) en premiebeleid zijn erop gericht om het toeslagstreven te realiseren. Dit betekent dat het matching/renterisico en marktrisico respectievelijk beperkt en hoog mogen zijn.

6.2.1 Risicohouding

Het bestuur heeft in het kader van het vernieuwde FTK een kwalitatieve en een kwantitatieve risicohouding vastgesteld. De risicohouding is de mate waarin het pensioenfonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling van het pensioenfonds te realiseren (risicobereidheid) en de mate waarin het pensioenfonds deze beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken en doelstellingen van het pensioenfonds (risicodraagvlak).

De risicohouding is mede gebaseerd op overleg met sociale partners. Het bestuur van het pensioenfonds gebruikt de beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, bij de opdrachtaanvaarding en de vaststelling van het beleid. Het beleid is er, gegeven de pensioenregeling en financieringsafspraken met de werkgever, primair op gericht om de pensioenen van alle deelnemers ten minste nominaal in stand te houden met daarnaast een duidelijk streven naar indexatie voor zowel actieven als inactieven.

Naar het oordeel van het bestuur rechtvaardigt het toeslagstreven een wat ruimere risicohouding. Het bestuur accepteert hierbij dat er een kans is dat de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten op enig moment gekort moeten worden.

Kwalitatieve risicohouding

De kwalitatieve risicohouding omvat samengevat een duidelijk streven naar indexatie (behoud van koopkracht) tegen zo laag mogelijke, maar stabiele, premies en uitvoeringskosten.

Kwantitatieve risicohouding

Pensioenfonds Honeywell heeft een scheiding aangebracht in de kwantitatieve risicohouding voor financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

De kwantitatieve risicohouding voor financiële risico's is vertaald in een vereist eigen vermogen (VEV). Om tot een korte termijn risicohouding in termen van VEV te komen, zijn analyses uitgevoerd naar de beweeglijkheid van het VEV bij het strategische beleggingsbeleid. Het bestuur heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een VEV tussen 12% en 20%.

De kwantitatieve risicohouding voor de lange termijn is gebaseerd op het verwachte pensioenresultaat (ondergrens van 90% met een maximale afwijking van 35% in een slechtweerscenario).

De sociale partners en het verantwoordingsorgaan hebben verklaard zich te kunnen vinden in de door het bestuur vastgestelde (lange - en korte termijn) risicohouding.

Niet-financiële risico's

Niet-financiële risico's worden in een ALM-studie, een haalbaarheidstoets (ter toetsing van de lange termijn risicohouding) en bij de bepaling van het VEV niet meegenomen.

Pensioenfonds Honeywell heeft daarom besloten een ambitie te formuleren voor de risicohouding ten aanzien van niet-financiële risico's. Deze wordt uitgedrukt in termen van vertrouwen en reputatie:

Vertrouwen:

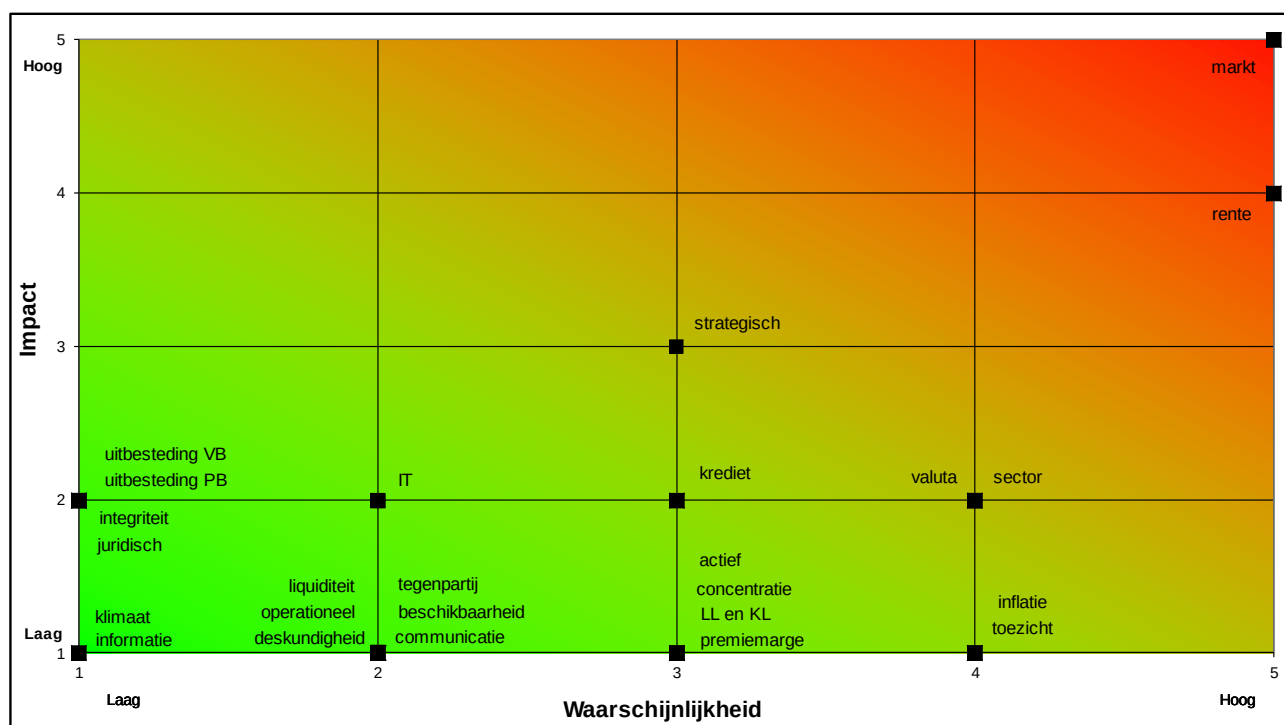
- Pensioenfonds Honeywell is niet bereid risico's te lopen die een behoorlijke daling van het vertrouwen van (gewezen) deelnemers, gepensioneerden of werkgever tot gevolg hebben.

Reputatie:

- Pensioenfonds Honeywell accepteert alleen risico's die transparant zijn voor het bestuur, in voldoende mate beheerst kunnen worden, uitlegbaar zijn richting stakeholders en toetsbaar zijn aan maatschappelijke ontwikkelingen.
- Pensioenfonds Honeywell accepteert geen risico's met betrekking tot het niet kunnen voldoen aan de wet- en regelgeving en gemaakte afspraken in de uitbestedings-overeenkomsten tussen het pensioenfonds en de uitbestedingspartners.

6.3 Risicoanalyse

Het bestuur van het pensioenfonds hanteert een systematiek van risico-identificatie en -analyse waarmee de risicopositie van het pensioenfonds nader in kaart wordt gebracht. Hierbij wordt gekeken naar de bruto risico's en de beheersing van deze risico's. De heatmap van de netto risico's op basis van de laatste evaluatie is in het onderstaande overzicht opgenomen:

Het bestuur is van mening dat na getroffen beheersingsmaatregelen de van toepassing zijnde risico's acceptabel zijn. Het bestuur is zich bewust van de risico's die het pensioenfonds loopt en besteedt veel aandacht aan risicobeleid en beheersing. In paragraaf 6.5 van dit hoofdstuk wordt een nadere toelichting gegeven op de voornaamste risico's die door het bestuur zijn onderkend, alsmede op het beleid van het bestuur voor het mitigeren van deze risico's.

6.4 Risicomonitoring, -evaluatie en managen

Het bestuur heeft een systeem van periodieke risico-evaluatie. Op kwartaalbasis wordt door de Investment Consultant een Financieel Dashboard opgesteld en door de pensioenadministrateur een kwartaalrapportage. Deze rapportages worden toegelicht en besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur komt daarnaast zes-wekelijks bijeen in een conference call. Deze conference calls vinden plaats na afloop van de vergadering van de Europese Centrale Bank (ECB). Het bestuur wordt dan door de Investment Consultant geïnformeerd over de inhoud van de ECB vergadering. Aan de hand daarvan vindt een risico-evaluatie van het beleggingsbeleid plaats en worden mogelijk beslissingen tot bijsturing genomen (met name met betrekking tot de renteafdekking).

Voor de monitoring van de werking van de getroffen beheersingsmaatregelen (mitigerende maatregelen) voor de diverse risico's maakt het bestuur vanaf het derde kwartaal van 2018 gebruik van een integrale risicorapportage. Deze integrale risicorapportage geeft het bestuur op kwartaalbasis een totaaloverzicht van alle risico's en de werking en effectiviteit van de getroffen mitigerende maatregelen.

6.5 Voornaamste risico's en beheersingsmaatregelen

6.5.1 Financiële risico's

Marktrisico

Marktrisico is het risico van waardeverandering van (verhandelbare instrumenten in) de portefeuille als gevolg van dalingen in marktprijzen van activa (aandelen, niet-matching vastrentende waarden en kredietopslag bij vastrentende waarden voor matching; niet zijnde het rentematching en valutarisico). Het belang in aandelen bedraagt circa 35%. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de verschillende beleggingsfondsen (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Ook de beleggingen in hypotheeken, het NN IP-fonds en het GRIF fonds dragen hier aan bij. De waarschijnlijkheid en impact van dit risico komen als hoogste uit de analyse. Het bestuur van het pensioenfonds is van mening dat er geen aanleiding is tot wijziging in de mate van beheersing.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de contante waarde van de nominale pensioenverplichtingen negatief ontwikkelt in verhouding met de marktwaarde van de beleggingen als gevolg van een renteverandering, curve- en/of staat-swapsread beweging. Het pensioenfonds dient de verplichtingen conform de Pensioenwet te waarderen op de rekenrente zoals deze wordt gepubliceerd door de toezichthouder DNB. Hierdoor wordt standaard een renterisico voor het pensioenfonds geïntroduceerd, waarbij een stijgende rekenrente de verplichtingen in waarde laat dalen, hetgeen gunstig is voor de dekkingsgraad van het pensioenfonds en omgekeerd. Daar staat tegenover dat bezittingen in de vorm van vastrentende waarden en het SLM fonds in principe omgekeerd in waarde meebewegen. Het matchen van het renterisico wordt beschouwt als zeer belangrijk. Dit risico neemt toe door de sterk fluctuerende rente en de wijzigende rentemethodiek van DNB. De rente wordt voor een groot deel afgedekt middels het SLM fonds van Aegon. Er is een signaleringsfunctie afgesproken op de rente met dagelijkse rentechecks, waardoor bij significante wijzigingen het bestuur snel op de hoogte is en direct bijeenkomt (conference call).

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een niet-euro belegging daalt omdat de wisselkoers tussen de vreemde valuta en de euro daalt (de euro apprecieert). Binnen het Aegon aandelenfonds worden de dollar, pond en yen volledig afgedekt (dit wordt gerapporteerd door het af te zetten tegen de gehedgede benchmark). De valutaexposure wordt op kwartaalbasis gerapporteerd en besproken in de beleggingsadviescommissie. Tweejaarlijks (op de strategiedag) bepaalt het bestuur of het valutabeleid moet worden gehandhaafd of worden gewijzigd (afhankelijk van de situatie op de financiële markten).

Coronacrisis

De Covid-19-uitbraak heeft negatieve gevolgen gehad voor de financiële situatie van het pensioenfonds. De belangrijkste risico's die voortvloeien uit de huidige onzekere situatie zijn:

- **Financiële positie en beleggingsbeleid:**
Als gevolg van het Coronavirus staan de financiële markten onder druk. Het bestuur voert regelmatig extra overleg over de ontwikkelingen in de beleggingsportefeuille en de impact daarvan op de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Het bestuur heeft daarnaast specifiek aandacht besteed aan de uitvoering van het herbalanceringsbeleid en daarover weloverwogen besluiten genomen.
- **Premie-inning:**
In diverse sectoren hebben werkgevers te maken met omzetverlies, met liquiditeitsproblemen tot gevolg. Het bestuur van het pensioenfonds heeft geen aanwijzingen voor liquiditeitsproblemen van de werkgever noch van de werkgever een verzoek om uitstel van premiebetaling ontvangen.
- **Liquiditeitsrisico:**
De huidige situatie op de financiële markten kan er toe leiden dat het aanvullen van banksaldo's door middel van de verkoop van beleggingen niet tijdig kan plaatsvinden. De situatie kan ook leiden tot complicaties bij de uitvoering van rebalancing. Dit heeft geleid tot verhoogde aandacht van het bestuur voor de liquiditeit op de markt en de daarmee gepaard gaande transactiekosten.
- **Operationeel risico:**
Alle fondsactiviteiten, inclusief de bestuursvergaderingen, hebben zonder vertraging doorgang kunnen vinden.

Het bestuur heeft zich ervan gewist dat de partijen waaraan de primaire taken van het pensioenfonds zijn uitbesteed hun business continuity plannen hebben geactiveerd. Er wordt ook bij deze externe dienstverleners zoveel mogelijk thuis gewerkt en mensen die verantwoordelijk zijn voor dezelfde kritieke functies werken niet meer fysiek samen. Op deze manier kunnen de cruciale processen doorgaan.

6.5.2 Niet-financiële risico's

Sector risico

Het sector risico is het risico dat de positie en reputatie van het pensioenfonds verslechteren als gevolg van negatieve media aandacht voor pensioenfondsen, het pensioensysteem en/of wijziging in het draagvlak voor het pensioenstelsel. Door het bestuur en de externe uitvoerders wordt actief de wetgeving en de best practices gevolgd. Het effect van de reputatie van de pensioensector is beperkt, aangezien deelnemers geen keus krijgen voor een andere regeling.

Het pensioenfonds brengt jaarlijks een pensioenkrant uit met actuele onderwerpen. De website is voorzien van actuele informatie (o.a. poll, UPO-filmpje, dekkingsgraadinformatie). Tevens worden nieuwsbrieven uitgebracht. Het bestuur van het pensioenfonds levert periodiek een bijdrage aan de Townhall meetings voor de werknemers van Honeywell in de diverse vestigingen. Deze bijdragen worden zeer positief ontvangen. Daarnaast is er een jaarlijkse bijeenkomst van de Vereniging van Honeywell gepensioneerden.

Concurrentie komt van PME. Als PME de regeling verrijkt, dan moet het pensioenfonds meedoen om vrijstelling te behouden. De kans hierop is klein. In 2015 heeft de werkgever gegevens moeten aanleveren aan PME inzake de gelijkwaardigheidstoets. Het pensioenfonds is "geslaagd" voor de gelijkwaardigheidstoets. In 2020 zal wederom een gelijkwaardigheidstoets plaatsvinden. Het risico dat alle pensioenfondsen in een slecht daglicht komen is lastig te beheersen; wat mogelijk is wordt gedaan.

Toeziht risico

Het toezicht risico is het risico dat het pensioenfonds moet voldoen aan zwaardere eisen van de toezichthouders DNB en AFM, wat tot meer kosten leidt en het risico op non-compliance verhoogt. Het pensioenfonds heeft beleid ontwikkeld om te voldoen aan wet- en regelgeving (prudent person, integere bedrijfsvoering, klachtenregeling, integriteitsbeleid, etc.). Er is sprake van open en eerlijke communicatie met de toezichthouder en er is een goede relatie. De bestuursleden besteden veel aandacht aan het bijhouden van vakkennis en er is een individueel opleidingsplan voor de bestuursleden. Er wordt gebruik gemaakt van externe specialisten voor controle en monitoring.

In 2019 is het pensioenfonds niet compliant geweest door het niet tijdig indienen van het geüpdatet pensioenreglement bij DNB. Dit heeft niet gelijk tot consequentie door DNB, maar zorgt er wel voor dat er binnen het pensioenfonds meer aandacht is voor het tijdig aanleveren van documenten bij DNB.

Strategisch risico

Het strategisch risico is het risico dat door strategische keuzes de positie van het pensioenfonds verslechtert. Hierin wordt door het bestuur ook het strategisch risico van buitenaf meegenomen, met andere woorden, het risico dat de werkgever bepaalde besluiten neemt die impact hebben op het (voortbestaan van het) pensioenfonds.

Besluiten worden alleen door het gehele bestuur genomen, na advies en weloverwogen. In de voorleggers bij bestuursbesluiten worden risico's en evenwichtige belangenafweging meegenomen. Indien nodig wordt extern advies (deskundigen) ingewonnen met impactanalyses. Er worden periodieke kennis- en discussie-sessies door het bestuur georganiseerd inzake de beleggingsstrategie en specifieke beleggingscategorieën, met input van meerdere externe partijen. Er zijn goede contacten met de werkgever, de vinger wordt aan de pols gehouden, zodat er sprake is van vroegtijdige betrokkenheid en tijdig kan worden ingespeeld op mogelijke wijzigingen.

7 Beleggingen

7.1 Terugblik 2019

In 2019 zwakte de groei van de wereldeconomie af mede door de onzekerheid door de handelsoorlog tussen de Verenigde Staten en China. Centrale banken hebben in reactie daarop het monetaire beleid versoepeld.

De handelsoorlog tussen China en de VS zorgde het gehele jaar voor onzekerheid. Soms leek een akkoord dichtbij, maar verschillende keren werden tarieven toch verhoogd om de druk op te voeren. De onzekerheid zorgde voor een vertraging in landen die afhankelijk zijn van de wereldhandel. China en Europa hadden hier het meeste last van. De VS zelf is een redelijk gesloten economie, waardoor de totale impact beperkt bleef. Aan het eind van het jaar sloten China en de VS een 'phase 1' overeenkomst, waarin China zich committeert om Amerikaanse agrarische goederen te kopen en om betere bescherming te geven aan intellectueel eigendom. De tarieven blijven echter voorlopig ongewijzigd.

Ook Brexit hield de financiële markten bezig. Na verschillende mislukte pogingen om een deal door het Britse parlement te loodsen, moest premier May wederom uitstel vragen aan de EU en trad ze uiteindelijk af. Ze werd opgevolgd door Johnson, die na verdere pogingen om een deal rond te krijgen uiteindelijk nieuwe verkiezingen uitschreef. Deze verkiezingen werden gewonnen door de Conservatieven, die begin 2020 de deal die Johnson met de EU heeft onderhandeld konden goedkeuren. Het Verenigd Koninkrijk is daardoor per eind januari 2020 uit de EU gestapt en er volgt nu een transitieperiode tot het einde van 2020.

De Europese verkiezingen resulteerden in een relatief pro-Europese uitkomst. De nieuwe Europese Commissie zal focussen op het verder integreren van de EU en op een ambitieus klimaatbeleid.

China werd geraakt door de handelstarieven van de VS en Chinese exporten naar de VS namen sterk af. De overheid heeft in reactie hierop het monetaire beleid versoepeld en een ruim fiscaal beleid gevoerd. Hierdoor bleef de uiteindelijke vertraging beperkt. Op de langere termijn heeft de handelsoorlog verstrekende gevolgen, door het de-globaliseren van toeleveringsketens. China wil minder afhankelijk worden van de VS voor enkele cruciale technologieën, zoals het vervaardigen van de meest geavanceerde chips.

Door de economische vertraging en achterblijvende inflatie hebben centrale banken het beleid fors versoepeld. De Amerikaanse FED verlaagde de rente drie keer. De ECB verlaagde de depositorente met 0,10% naar -0,5%. Daarnaast herstartte de ECB het opkoopprogramma. De ECB blijft obligaties opkopen in een tempo van 20 miljard euro per maand. Aan het eind van het jaar werd ECB-voorzitter Draghi vervangen door Lagarde. Deze kondigde een studie aan naar de effectiviteit van de verschillende monetaire instrumenten.

7.2 Beleggingsresultaten 2019

Het totale beleggingsrendement na kosten (inclusief renteafdekking) kwam in 2019 uit op 18,8% (2018: -3,2%). Hierna wordt een terugblik op 2019 gegeven, met eerst een toelichting op de renteafdekking en vervolgens op de verschillende beleggingen van het pensioenfonds.

7.2.1 Renteafdekking

Renteafdekking

Het pensioenfonds heeft een dynamisch beleid rondom de renteafdekking. De strategische renteafdekking bedraagt 35%. De feitelijke renteafdekking is gedurende het jaar verhoogd naar 80% om de negatieve effecten van een rentedaling op dekkingsgraad te beperken. De renteafdekking dient ervoor om de dekkingsgraad (deels) te beschermen tegen rentebewegingen. In 2019 is de rente per saldo met ongeveer 0,8% gedaald. De renteafdekking heeft positief bijgedragen aan het rendement, daar

tegenover staat een verhoging van de technische voorziening, waardoor per saldo de daling van de dekkingsgraad als gevolg van de rentedaling beperkt is gebleven.

7.2.2 Vastrentende waarden

Staatsobligaties

2019 begon met positief marktsentiment, mede dankzij sterke economische indicatoren vanuit het laatste kwartaal van 2018 en het stimulerende beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). Externe factoren zoals de tarievenoorlog tussen de Verenigde Staten en China, de onrust vanuit het Verenigd Koninkrijk omtrent brexit, en de verzwakking in de goederensector zorgden echter voor een naar beneden bijgestelde inflatie- en groeiverwachting. De Duitse rente daalde verder van 0,24% naar -0,19%. De kerninflatiecijfers bleven redelijk stabiel rond 1%, met een kleine opwaartse beweging naar 1,3% op jaarbasis in de laatste maanden.

Tijdens de septemberbijeenkomst nam de ECB verregaande maatregelen om de economie te stimuleren en gebruikte daarvoor de volledige 'toolbox'. Het signaal van de ECB was voor de markt sterker dan de tegenvallende Italiaanse economische groei en de val van de Italiaanse regering in het afgelopen jaar. De risico-opslag ten opzichte van Duitsland in het 10-jaars segment zakte gedurende het jaar van 2,80% naar 1,50%. Vooral het buitenspel zetten van de anti-Europese Lega en de vorming van een nieuwe coalitie zonder vervroegde verkiezingen, zorgden voor opluchting. De Democratische Partij en de Vijfsterrenbeweging hebben een nieuwe coalitie weten te vormen, ondanks hun afwijkende visies. Deze nieuwe regering is veel meer Europees georiënteerd, waardoor ook toekomstige begrotingsgesprekken met de Europese Unie soepeler kunnen verlopen, wat grotendeels is ingeprijsd in de markt.

Per saldo daalde de Duitse rente in 2019 met bijna 43 basispunten, waardoor deze nu zelfs negatief is. De Duitse 10-jaars rente eindigde op -0,19%. De 2-jaars rente bleef nagenoeg onveranderd op het lage niveau van -0,61%. Per saldo leidde dit tot een curvevervlakking. Ook de lange rente daalde hard. De rentecurve in het lange eind vervlakte met 10 basispunten tot 0,53%. Mede dankzij de positieve ontwikkelingen in Italië zakte de renterisico-opslag van de perifere landen Spanje en Portugal met 60 basispunten terwijl die van Italië zelf met 130 basispunten inkwam. Voor de semi-core landen Frankrijk en België zakte de risico-opslag met ongeveer 25 basispunten.

Bedrijfsobligaties

Op de Europese markt voor bedrijfsobligaties van investment grade-kwaliteit werd de spreadtoename uit 2018 in het eerste kwartaal van 2019 grotendeels weer ingelopen. Dat was vooral te danken aan een grotere kapitaalinstroom in beleggingsfondsen. Het herstel op de bedrijfsobligatiemarkten werd ingegeven door aantrekkelijkere waarderingen en een verruimingsgezindere opstelling van centrale banken. Later in het jaar sloeg het sentiment echter om toen de handelsbesprekingen tussen de Verenigde Staten en China vastliepen. In september kondigde de Europese Centrale Bank (ECB) een verlaging van de rente op de depositofaciliteit met 10 basispunten aan, samen met een nieuw obligatieopkoopprogramma. In het vierde kwartaal ondervonden de bedrijfsobligatiemarkten ook steun van gunstige politieke ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk: de kans op een brexit zonder akkoord werd hierna aanzienlijk lager ingeschat. Verder trokken de markten zich op aan het deelakkoord tussen de Verenigde Staten en China.

De out-performance van bedrijfsobligaties was zowel aan de sectorallocatie als aan de obligatieselectie te danken. De sectorallocatie droeg positief bij dankzij de overweging in achtergesteld papier van banken en verzekeraars en de onderweging in niet-achtergestelde bankobligaties. De negatieve bijdrage van de overweging in gedekte bankobligaties werd hierdoor meer dan goedgemaakt. Daarnaast profiteerden bedrijfsobligaties van de onderwogen positie in de sector niet-cyclische consumentengoederen. De obligatieselectie voegde de meeste waarde toe binnen niet-achtergestelde bankobligaties (overweging Amerikaanse banken, onderweging Rabobank), communicatiediensten (overweging Orange) en niet-cyclische consumentengoederen (overweging Takeda Pharmaceutical). De negatieve bijdrage van de obligatieselectie binnen achtergestelde leningen van verzekeraars (overweging Munich Re en Hannover Re) werd hierdoor meer dan goedgemaakt.

EMD Mercer Global Investments

Het EMD MGI fonds belegt in staatslening van opkomende landen in lokale valuta. 2019 was een goed jaar voor beleggingen, zo ook voor de obligatiemarkt in opkomende landen. Vergeleken met 2018 was

2019 een minder goed jaar, met name veroorzaakt door een aantal gebeurtenissen aan het beging van het jaar. Ten eerste de handelsoorlog tussen de Verenigde Staten en China. Ten tweede zorgde een dalende monetair vooruitzicht in de Verenigde Staten voor minder opwaartse stuwning van de US Dollar. Deze twee zaken draaiden in de loop van 2019, waardoor het sentiment en daarmee het rendement in opkomende markten een boost kreeg. Het Pensioenfonds belegd in dit beleggingsfonds vanaf 2 mei 2019. Vanaf 2 mei 2019 is een bruto rendement behaald van 11,0% ten opzichte van een rendement van 10,7% van de benchmark.

EMD Aegon

De vrees dat de afvlakkende groei in zowel de geïndustrialiseerde als opkomende landen, alsmede het toenemende venijn in de handelsoorlogretoriek tussen de VS en China zou leiden tot een uitstroom van middelen uit de opkomende economieën, werd niet bewaarheid in 2019. Het effect van de zoektocht naar rendement ('search for yield') vanwege de zeer lage renteniveaus in de ontwikkelde landen, vooral de eurozone en Japan, woog ruimschoots op tegen de afvlakkende economische vooruitzichten. De instroom van middelen in de opkomende economieën was echter niet evenredig verdeeld tussen de verschillende beleggingscategorieën. Het EMD fonds van Aegon belegt in de categorie vastrentende beleggingen in harde valuta. Deze categorie zag een instroom van middelen vanaf het begin van het jaar, wat het positieve resultaat van 2019 grotendeels verklaart.

Nederlandse hypotheek

2019 was wederom een goed jaar voor de Nederlandse woningmarkt. De gemiddelde woningprijs ligt inmiddels 11,5% hoger dan het niveau van de zomer van 2008. Het aantal transacties doet een stap terug ten opzichte van recordjaar 2017. Om nog voor hypotheekrenteaf trek in aanmerking te komen, moeten nieuwe hypotheeklen minimaal annuïtair en binnen dertig jaar worden afgelost. Verder zijn de hypotheeknormen op basis van de Nibud financieringslast-richtlijnen in 2019 redelijk stabiel gebleven. Deze normen schrijven voor dat huishoudens maar een beperkt deel van hun inkomen mogen besteden aan hypotheeklasten. Door de gewijzigde fiscale regelgeving sinds 2013 en de strengere Nibud-normen van de afgelopen jaren is de markt voor nieuwe hypotheeklen meer solide geworden. Dit zien we ook terug in de huizenmarkt. Analisten verwachten dat de stijging van de huizenprijzen ook volgend jaar doorzet zij het op een iets lager niveau dan we de afgelopen jaren zagen. Een steeds groter deel van de huishoudens komen met hun huis weer boven water te staan, wat de huizenmarkt verder ondersteunt.

7.2.3 Aandelen

Het pensioenfonds belegt in aandelen middels drie aandelenfondsen. De terugblik op 2019 van deze drie fondsen wordt hieronder besproken.

Aandelen Aegon

Europese aandelen presteerden sterk in 2019. Nadat de beurzen 2018 in mineur hadden afgesloten, verbeterde het sentiment in de eerste maanden van 2019. De bedrijfswinsten voldeden in het eerste kwartaal gemiddeld aan de verlaagde winstverwachtingen, ondanks lagere economische groei in Europa, ook in Duitsland. Het ruime monetaire beleid van de ECB gaf ook steun aan Europese aandelen. De officiële rente werd in september verlaagd. De renteverlagingen door de Amerikaanse Federal Reserve in de (na)zomer gaven de economie en aandelenmarkt ook meer lucht. Daarnaast leken China en de Verenigde Staten in de slotfase van het jaar nader tot elkaar te komen in hun strijd over handelstarieven.

Britse aandelen gingen een groot deel van het jaar gebukt onder onduidelijkheid over brexit. Echter, de afgetekende verkiezingsoverwinning van de Conservatieven in december maakte een einde aan die onzekerheid en betekent ook bedrijfsvriendelijk regeringsbeleid in de komende jaren.

Cyclische sectoren presteerden goed, zoals de producenten van kapitaalgoederen, bouwbedrijven en fabrikanten van bouwmaterialen. Ook technologieaandelen, waaronder het Nederlandse ASML, behoorden tot de kopgroep. De olie-industrie en telecommunicatiebedrijven bleven ver achter. De telecomsector worstelt met aanhoudende concurrentie, ook van andere technologie zoals wifi, terwijl Europese regelgeving de consument steeds meer beschermt. De oliesector kampte vooral met verlaagde groeiverwachtingen. Daarnaast is groene energie sterk in opkomst.

In het begin van het jaar communiceerde de Federal Reserve dat verdere renteverhogingen uitgesloten waren en dat uiteindelijk renteverlagingen een optie zouden zijn. Mede hierdoor begonnen

aandelenmarkten in de Verenigde Staten aan een sterk jaar. Gedurende het jaar zorgde de handelsoorlog voor de nodige volatiliteit. De economische impact op de VS lijkt echter beperkt, waardoor aandelen uiteindelijk verder stegen.

De kanttekening die bij het positieve aandelenjaar 2019 is dat de koersen aanzienlijk meer zijn opgelopen dan dat bedrijfswinsten zijn gegroeid. De stijging van de aandelenmarkten werd bijna volledig veroorzaakt doordat beleggers bereid waren een hogere koers-winstverhouding te betalen. Dit duidt erop dat beleggers een verdere groei van de winsten verwachten. Als een versnelling van de groei uitblijft, lijken aandelenbeleggers op de middellange termijn genoeg te moeten nemen met lagere rendementen.

Aandelen BNP Paribas OBAM

Het totale beleggingsrendement van OBAM kwam over het afgelopen boekjaar uit op een netto beleggingsresultaat van 39,5%. Daarmee werd de referentieindex (MSCI All Countries NR) verslagen, de out-performance bedroeg 10,6%. Was het indexgemiddelde voor IT-aandelen al erg hoog, het rendement op de exposure naar deze sector binnen de portefeuille stak hier ver boven uit. Daarmee leverde IT-aandelen veruit de grootste bijdrage aan het absolute rendement op de portefeuille. Posities in leverancier aan de halfgeleiderindustrie ASML, softwarebedrijf SAP, betalingsverwerker Worldpay en producent van grafische kaarten Nvidia hielpen daarbij.

Daarnaast droeg de exposure naar met name het financials services segment significant bij aan zowel de absolute als de relatieve performance. Dit werd onder meer behaald dankzij posities in investeringsmaatschappij Blackstone, Synchrony Financial, actief in consumentenfinanciering en bankgigant JPMorgan Chase. Voorts sprong de sector duurzame consumptiegoederen eruit, waar onder meer sportschoenen- en kledinggigant Nike, het fusieproduct in de brillen- en lenzenmarkt EssilorLuxottica en juwelier Tiffany na een overnamebod er in positieve zin uitsprongen. Ook de andere consumentensector, consumer staples, had een belangrijk aandeel in het verslaan van de index. De aandelen van snoep- en snackbedrijf Mondelez International, brouwer Anheuser-Busch Inbev zijn hier het vermelden waard. Binnen de sector Industrials lieten de posities in Vestas en Airbus een hoge positieve bijdrage zien. Behalve dan een enkele sector, Gezondheidszorg, lieten alle overige sectoren een hoge positieve aandelenselectie zien, waardoor de out-performance voor OBAM dan ook vrijwel geheel voor rekening kwam van aandelenselectie en sector allocatie een beperktere rol had.

Aandelen Alliance Bernstein

De AB Concentrated Global Equity Portfolio realiseerde vanaf de start op 1 juli 2019 tot en met 31 december een positief resultaat van ca. 8,1% en bleef daarmee ca. 1,3% achter op de MSCI World Index. De manager richt zich op een portefeuille van ca. 30 toonaangevende en vaak wereldwijd opererende ondernemingen met sterke groeikarakteristieken voor de komende jaren. Een lange termijn visie, gebaseerd op intensieve research, gecombineerd met duurzaamheids-evaluatie en aandacht voor milieu en sociale aspecten hebben historisch geleid tot een relatief defensieve, risicobewuste aandelen positionering. Ondernemingen uit de sectoren gezondheidszorg en technologie hebben hierbij de sterke voorkeur boven energie, financiële waarden of andere cyclische bedrijfstakken. Nu de wereld in de greep is van het Corona-Virus blijft de manager de voorkeur geven aan kwalitatief hoogwaardige ondernemingen met een gezonde balans, concurrentiekracht en ervaren management. Karakteristieken die ook in voorgaande crises hun waarde hebben bewezen.

7.2.4 Overige beleggingen

Grondstoffen en edelmetalen

Afgelopen jaar behaalden grondstoffen in US dollars een positief rendement, dat vooral werd gedreven door de sectoren energie en edelmetalen.

Na de daling van grondstoffenprijzen in het vierde kwartaal van 2018, volgde in het eerste kwartaal van 2019 een sterk herstel. Vooral de prijs van ruwe olie ging hard omhoog, nadat de organisatie van olieproducerende landen (OPEC) in december 2018 had aangekondigd om de olieproductie vanaf de start van 2019 flink te verlagen. Als gevolg hiervan kwamen de vraag- en aanbodzijde van de oliemarkt weer snel in balans.

In het tweede en derde kwartaal kregen we te maken met matige economische cijfers en oplopende spanningen in het Midden-Oosten, waardoor de meeste grondstoffenprijzen een volatiel verloop kenden. De opgelopen geopolitieke spanningen in combinatie met een daling van de reële rente ondersteunden wel de prijs van edelmetalen, waarbij vooral goud profiteerde van zijn status als veilige haven. De goudprijs liet een forse stijging zien.

In het laatste kwartaal van 2019 was de olieprijs wederom de blikvanger. De OPEC en enkele andere grote olieproducenten maakten bekend de olieproductie verder te zullen verlagen. Dit gaf de prijs een nieuw positieve impuls, waarmee de energiesector de best presterende grondstoffensector van 2019 werd.

De prijzen van industriële metalen en agrarische grondstoffen hadden een volatiel verloop, in lijn met het grillige verloop van de economische groeiverwachtingen. Over het gehele jaar genomen was het rendement in deze sectoren per saldo nagenoeg vlak.

Vastgoed

Het pensioenfonds is eigenaar van een bedrijfsterrein te Emmen ter waarde van € 2,3 miljoen (laatste taxatie in 2017). Jaarlijks wordt huur ontvangen (€ 134 duizend).

In de onderstaande tabel staan de behaalde rendement per beleggingsfonds waarin het pensioenfonds in 2019 heeft belegd.

Assetgroep	Fondsnaam	Jaarrendement	evt. toelichting
Vastrentende waarden	AEAM Core Eurozone Government Bond Index Fund	4,1%	
Vastrentende waarden	AEAM Dutch Mortgage Fund 2	7,7%	
Vastrentende waarden	AEAM Emerging Market Debt Fund (EUR)	11,6%	Het rendement vanaf mei-19 (instapdatum) bedraagt 4,0%.
Vastrentende waarden	AEAM European Credit Fund	6,6%	Het rendement tot en met mei-19 (verkoopdatum) bedraagt 4,1%.
Vastrentende waarden	AEAM Government Related Investment Fund	5,3%	
Vastrentende waarden	AEAM Strategic Liability Matching Fund	58,7%	
Vastrentende waarden	AEAM Tactical Interest Rate Overlay	-10,7%	Het rendement tot en met mei-19 (verkoopdatum) bedraagt -3,3%.
Vastrentende waarden	NN L Euro Sustainable Credit Excluding Financials	6,3%	Het rendement tot en met sep-19 (verkoopdatum) bedraagt 5,4%.
Vastrentende waarden	MGI Funds plc - MGI Emerging Market Debt Fund	15,9%	Het rendement vanaf mei-19 (instapdatum) bedraagt 11,0%.
Vastrentende waarden	NN Euro Credit Fund - I	6,7%	
Aandelen	AeAM World Equity Fund (EUR)	26,1%	
Aandelen	BNP PARIBAS OBAM	39,5%	
Aandelen	AB SICAV CONCENTRATED GLOBAL EQUITY PTF S1 CAP	36,1%	Het rendement vanaf juli-19 (instapdatum) bedraagt 8,1%.
Grondstoffen	AEAM Global Commodity Fund (EUR)	13,9%	
Grondstoffen	Goud	20,5%	
Grondstoffen	Platinum	23,7%	

7.3 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds acht het belangrijk om bepaalde sectoren of bedrijven uit te sluiten (bijvoorbeeld controversiële wapens) en ziet een verantwoordelijkheid voor het pensioenfonds om actief te kunnen bijdragen aan een betere wereld. Het pensioenfonds wil dit invullen door uitsluitend zaken te doen met vermogensbeheerders die de UNPRI hebben ondertekend en laat zich bij de selectie van nieuwe vermogensbeheerders actief informeren over de mate van bemoeienis met betrekking tot het stembeleid en de mate van maatschappelijk verantwoord beleggen van de vermogensbeheerder.

Het pensioenfonds besteedt zijn beleggingen uit aan Aegon Investment Management B.V. (AIM), NN Investment Partners (NN IP), BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V., Alliance Bernstein en Mercer Global Investments. Het pensioenfonds hanteert in het kader van verantwoord beleggen een aantal uitgangspunten.

Het pensioenfonds zorgt ervoor dat bij de personen die belast zijn met de (uitvoering) van het beleggingsbeleid geen sprake is van belangenverstrengeling of tegenstrijdige belangen. Deze personen zijn gebonden aan de door het pensioenfonds opgestelde gedragscode. Deze gedragscode voldoet aan de eisen die DNB en de AFM hieraan stellen. Het pensioenfonds heeft een compliance officer die toeziet op de juiste naleving van de gedragscode.

Het pensioenfonds waardeert goed bestuur en maatschappelijk verantwoord beleggen als belangrijk en streeft ernaar haar portefeuille in lijn hiermee in te richten. Verantwoord beleggen is één van de criteria waar beleggingsfondsen op geselecteerd worden.

Aegon Investment Management

Aegon streeft naar een duurzame beleggingsportefeuille, volgens de richtlijnen van de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties (UNPRI). Het gaat om een aantal beginselen op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en goed ondernemingsbestuur voor de beleggingspraktijk. Daarnaast geldt dat Aegon alleen beleggingen selecteert die in overeenstemming zijn met de gedragscode van Aegon. Respect voor het milieu, de mensenrechten en de volksgezondheid zijn daarbij belangrijke criteria. Daarnaast doet Aegon geen zaken met bedrijven die zich bezighouden met de productie van controversiële wapens, zoals clustermunition en landmijnen.

NN Investment Partners

De basis voor de verantwoorde beleggingsaanpak van Nationale-Nederlanden is het beleidskader voor verantwoord beleggen "Responsible Investment Policy Framework" van NN Group. Hierin staan zeven principes voor een verantwoorde wijze van beleggen. Het beleidskader reflecteert verscheidene internationale richtlijnen die NN Group en haar vermogensbeheerder NN Investment Partners ondersteunt, zoals de UNPRI. Verder is er een specifiek beleid dat beleggen in controversiële wapens verbiedt. Het beleggingsbeleid sluit hiermee aan op de Code Duurzaam Beleggen van het Verbond van Verzekeraars.

BNP Paribas Investment Partners

BNP Paribas Investment Partners streeft naar een voorbeeldfunctie in de bedrijfsvoering om hun 'human resources'-beheer te verbeteren, hun ecologische voetafdruk te verkleinen en band met de samenleving te versterken. Dit wordt gezien als hun sociale, burgerlijke en ecologische aansprakelijkheid. Het Corporate Social Responsibility (CSR)-initiatief bouwt voort op de UNPRI die BNP Paribas Investment Partners ondertekende en is in lijn met de Responsibility Charter van BNP Paribas en de betrokkenheid bij duurzame ontwikkeling. Een operationeel CSR-comité dat rapporteert aan de Executive Committee die verantwoordelijk is voor de coördinatie van de toepassing en bewaking van de CSR-acties. Jaarlijks wordt verslag uitgebracht over de geboekte vooruitgang en successen in de toepassing van het CSR-programma.

AllianceBernstein

Het beleggingsfonds van AllianceBernstein heeft een geconcentreerde portefeuille. Het selecteert een klein aantal groeibedrijven. Deze selectie vindt plaats middels een vastgelegd proces. Dit selectieproces om van een groot universum van bedrijven tot een kleine groep groeibedrijven te komen is als een zeef voor bedrijven met een zwak verantwoord beleggen profiel door uit te gaan van de volgende principes:

- Vermijd cyclische bedrijven. Door deze bedrijven te vermijden, zoals olie- en gasbedrijven, worden grote vervuilers vermeden.
- Houd nauw contact met het management. Doordat de portefeuille uit een klein aantal bedrijven bestaat is het mogelijk nauw contact te hebben met deze bedrijven over hun verantwoord beleggen beleid.
- Vermijd hoog toezichthouder risico. Beleg niet in bedrijven met hoog toezichthouder risico, omdat dit risico moeilijk te voorspellen is. Hiermee vermijden we beleggingen in tabak, energie en nutsbedrijven.
- Focus op bedrijven met hoge winst. Bedrijven met hoge winst hebben de financiële mogelijkheid om te investeren in milieu- en sociaal verantwoordelijke initiatieven.

Mercer Global Investments

Mercer Global Investments selecteert niet direct beleggingen. Het selecteert de vermogensbeheerders die worden opgenomen in de portefeuille. Mercer heeft beleid geformuleerd over de selectie van de vermogensbeheerders op gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Dit beleid is gebaseerd op de volgende principes:

- Duidelijke communicatie richting de vermogensbeheerders over de Mercer verwachtingen rondom hun beleid wat betreft maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Actieve monitoring van de activiteiten van de vermogensbeheerder rondom verantwoord beleggen en stemrecht;
- Actief aandeelhouderschap met de vermogensbeheerders om verantwoord beleggen activiteiten te verbeteren;
- Transparantie over de implementatie van het verantwoord beleggen beleid naar de beleggers in het fonds.

8 Pensioenen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op activiteiten op het gebied van pensioencommunicatie en -administratie die in 2019 hebben plaatsgevonden. Daarnaast worden de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling toegelicht. Ook wordt er een toelichting gegeven op de pensioenuitvoeringskosten van het pensioenfonds. Tot slot wordt in dit hoofdstuk ingegaan op (voorstellen voor) nieuwe wetgeving op pensioengebied.

8.1 Pensioencommunicatie

8.1.1 Algemene visie op pensioencommunicatie

Goede pensioencommunicatie draagt bij aan het vervullen van de algemene doelstellingen van het pensioenfonds. Daarom worden vanuit een strategische invalshoek verschillende communicatiemiddelen ingezet. De pensioenfondsdoelstellingen vormen het uitgangspunt voor de communicatiedoelstellingen. Hieruit volgen de te onderscheiden doelgroepen: deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Op basis van voorgaande worden middelen gekozen.

Het pensioenfonds stelt jaarlijks een actieplan communicatie op. Ook in 2019 was dat het geval. Daarnaast is in 2019 een communicatiebeleidsplan gemaakt voor 2020-2022. Uitgangspunt bij deze communicatieplannen is dat het pensioenfonds wil blijven voldoen aan de Pensioenwet en de eisen die de toezichthouder stelt. De doelstellingen gaan op hoofdlijnen over het opbouwen van een relatie tussen pensioenfonds en deelnemer, bereikbaarheid van de deelnemer en verhogen van de zelfredzaamheid van de deelnemer.

8.1.2 Communicatie over de financiële situatie van het pensioenfonds

Deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers worden continu geïnformeerd over onze financiële situatie en de verschillende besluiten en stappen die het pensioenfonds heeft genomen. Op de website heeft de stand van de (beleids)dekkingsgraad een prominente plaats op de homepage. De (beleids)dekkingsgraad wordt maandelijks gepubliceerd. De informatie hierover is direct zichtbaar en aanklikbaar. Op de website en in de diverse andere middelen van het pensioenfonds geven we achtergrondinformatie bij de (beleids)dekkingsgraad en de actuele financiële situatie van het pensioenfonds. De financiële situatie van het pensioenfonds is bijna altijd een onderwerp in de digitale nieuwsbrief. In de jaarlijkse pensioenkrant, die rond het verzenden van het Uniform Pensioenoverzicht verschijnt, is ruimte voor inhoudelijke achtergrondinformatie.

8.1.3 Wettelijk verplichte communicatie

Pensioenfonds Honeywell is verplicht om een aantal communicatiemiddelen te gebruiken, namelijk:

- **Pensioen 1-2-3**

Alle nieuwe deelnemers ontvangen binnen 3 maanden na indiensttreding hun Pensioen 1-2-3. Dit Pensioen 1-2-3 is nieuw en vervangt sinds 2017 de startbrief. Met het Pensioen 1-2-3 krijgen nieuwe deelnemers inzicht in hun pensioenregeling. Het Pensioen 1-2-3 is gelaagd opgebouwd. Laag 1 geeft in het kort informatie over bijvoorbeeld de opbouw van ouderdoms- en nabestaandenpensioen, de keuzemogelijkheden en eventuele verhoging of verlaging. Laag 2 geeft aanvullende informatie en laag 3 bevat documenten zoals het pensioenreglement, het herstelplan, het jaarverslag en de Pensioenvergelijker. Laag 1 wordt per post verstuurd, met een begeleidende brief. Het complete (digitale) Pensioen 1-2-3 staat op de website.

- **Uniform Pensioenoverzicht**

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) is in 2019 verstuurd naar actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Hierin staan de iconen die ook in het Pensioen 1-2-3 worden gebruikt. Dit bevordert de uniformiteit en herkenbaarheid. Alhoewel het te bereiken pensioen niet hoeft te worden opgenomen, heeft Pensioenfonds Honeywell ervoor gekozen dit toch te doen. Het geeft immers een indicatie van het te verwachten pensioen, zodat deelnemers inzicht krijgen in hun financiële situatie

na pensionering. Het UPO is ook digitaal beschikbaar op het persoonlijke deel van de website. De verzending van het UPO is ondersteund op de website met een animatie.

- **Toelichting op de uitkeringsspecificatie**

Alle pensioengerechtigden hebben in januari 2019 een toelichting op hun uitkeringsspecificatie ontvangen. Hierin staat informatie over indexatie, betaalddata en aanpassingen in belastingtarieven/zorgverzekeringswet.

8.1.4 Aanvullende communicatiemiddelen

Naast de wettelijk verplichte communicatie hebben deelnemers (actieven en pensioengerechtigden) twee keer een digitale nieuwsbrief ontvangen, in juni en december. Hierin is terugkoppeling gegeven over het onderzoek dat in 2018 is gedaan, maar was ook aandacht voor de blog die in mei is gemaakt en de spreekuren die in november werden gehouden. In september is de pensioenkrant verstuurd, met onder andere informatie over partner- en wezenpensioen, het nieuwe pensioenstelsel en een gesprek tussen Pieter van Doodewaard (bestuurslid) en Chris Reijnders (deelnemer). In maart is de mailing 'Keuzemogelijkheden' verzonden aan alle 60+ers die nog geen pensioen hadden aangevraagd. Daarna zijn de 60+ers uitgenodigd voor een pensioensprekkuur in juli. In november is opnieuw een pensioensprekkuur georganiseerd, maar is de doelgroep uitgebreid naar 55+. Ook hebben deelnemers die 45, 50 of 55 werden in 2019 een verjaardagskaart van het pensioenfonds ontvangen.

8.1.5 Website

De website is een belangrijk onderdeel in de communicatie van Pensioenfonds Honeywell. Deelnemers vinden hier de verdieplingslagen van Pensioen 1-2-3. Daarnaast worden er met regelmaat nieuwsberichten geplaatst. In mailingen wordt standaard verwezen naar de website. Verder kunnen er jaarverslagen, nieuwsbrieven en pensioenkranten gedownload worden. Bovendien kunnen deelnemers zich op de website aanmelden voor de digitale nieuwsbrief.

8.1.6 Pensioencommunicatie in 2020

Als vervolg op de communicatieactiviteiten van 2019 staan in 2020 onder andere gepland:

- een mailing Keuzemogelijkheden voor actieve deelnemers die 60 worden in 2020, met een verwijzing naar de pensioenplanner
- hierop volgend organiseren we pensioensprekuren (als er voldoende interesse voor is)
- verjaardagskaart voor 45-, 50- en 55-jarigen
- vlog
- pensioeninformatie verstrekken bij HR-overleggen van Honeywell.

8.2 Pensioenadministratie

Gegevensaanlevering

De maandelijkse gegevensaanlevering van de werkgever verliep in 2019 goed. De gegevens over 2019 zijn verwerkt in de pensioenadministratie.

Beantwoording deelnemersvragen

In 2019 hebben deelnemers 589 vragen gesteld aan het pensioenfonds (2018: 698). Deelnemers stelden vooral vragen over pensioenuitkeringen, pensioenaanvragen en pensioenoverzichten. Verder zijn er ook indicatieve berekeningen aangevraagd.

Waardeoverdrachten

Wanneer de beleidsdekkingsgraad van één of van beide pensioenfonds die betrokken zijn bij een waardeoverdracht lager is dan 100%, mag er geen waardeoverdracht plaatsvinden en wordt de waardeoverdracht uitgesteld. De beleidsdekkingsgraad van pensioenfonds Honeywell gaf in 2019 geen aanleiding tot het opschorten van waardeoverdrachten. In 2019 zijn er drie uitgaande waardeoverdrachten geweest voor een totaalbedrag van € 104 duizend, en drie inkomende waardeoverdrachten voor een totaalbedrag van € 27 duizend.

Waardeoverdracht kleine pensioenen

In 2019 is het proces waardeoverdracht kleine pensioenen (WOD KP) definitief van start gegaan. Zo zijn er in 2019 tien uitgaande WOD KP en vijf inkomende WOD KP verwerkt.

8.3 Pensioenregeling

De pensioenregeling ziet er in 2019 op hoofdlijnen als volgt uit:

- De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar, waarbij flexibele pensionering mogelijk is.
- De regeling is een regeling op basis van geïndexeerd middelloon.
- Het salaris voor pensioenopbouw is gemaximeerd (per 1 januari 2019: € 107.593).
- Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen is 1,875% van de pensioengrondslag per jaar.
- De franchise bedraagt per 1 januari 2019 € 13.785.
- Het partnerpensioen is op opbouwbasis en de hoogte is 70% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en is het partnerpensioen uitruilbaar.
- Het tijdelijk partnerpensioen is op risicobasis en is 0,281% van de pensioengrondslag per deelnemersjaar, met een maximum van $8/7 \times$ de ANW-uitkering inclusief vakantietoeslag vermeerderd met een compensatie voor het verschil in premieheffing volksverzekeringen over het partnerpensioen voor en na de AOW-leeftijd.
- Het wezenpensioen is 14% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar respectievelijk voor studerende kinderen tot 27 jaar.
- Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt wordt in de zin van de WIA zal de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk worden voortgezet zolang deze situatie voortduurt zonder dat premie verschuldigd is.
- Er is tevens een WIA-excedent pensioen verzekerd binnen het pensioenfonds.

Overgangsbepalingen voor medewerkers geboren vóór 1 januari 1950

Voor medewerkers geboren vóór 1 januari 1950 bleef in voorgaande jaren voor 2019 de pensioenregeling 2003 van kracht. Dit was een pensioenregeling op de richtleeftijd van 62 jaar. De aanspraken van de gewezen deelnemers zijn wel omgezet met pensioenaanspraken op grond van de nieuwe pensioenregeling.

8.4 Uitvoeringskosten

Het pensioenfonds probeert een zo volledig en transparant mogelijk overzicht te geven van de uitvoeringskosten.

	2019	2018	2017	2016	2015
Pensioenbeheerkosten					
in euro per deelnemer (actieven en gepensioneerden)	€ 607	€ 572	€ 546	€ 559	€ 541
in euro per deelnemer (totale populatie)	€ 309	€ 301	€ 311	€ 319	€ 310
Vermogensbeheerkosten					
(in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,36%	0,40%	0,42%	0,38%	0,34%
Transactiekosten					
(in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,10%	0,09%	0,02%	0,02%	0,09%

De pensioenbeheerkosten per deelnemer zijn gestegen ten opzichte van 2018. Op totaalniveau zijn de pensioenbeheerkosten met € 21 duizend gestegen. Daarnaast is aantal actieve deelnemers is afgenomen met 44 personen. Deze deelnemers zijn slapers geworden binnen het pensioenfonds. Hierdoor stijgen de kosten per deelnemer (actieven en gepensioneerden). De totale aantal deelnemers is met 23 personen afgenomen.

De pensioenfederatie maakt een onderscheid tussen de volgende vier kostensoorten:

Algemene kosten

De algemene kosten betreffen kosten die niet direct toegerekend kunnen worden aan de pensioenuitvoering of vermogensbeheer. Deze kosten betreffen kosten voor bestuur en commissies, externe adviseurs en toezichthouders. Een aanbeveling van de Pensioenfederatie is om de algemene kosten pro rata te verdelen over pensioenuitvoeringskosten en vermogensbeheerkosten. Voor het pensioenfonds geldt dat de algemene kosten niet verdeeld zijn.

Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de integrale kosten voor pensioenbeheerdienstverlening van TKP. Verder bestaan de kosten van pensioenbeheer uit communicatiekosten, accountantskosten, actuariskosten en toegerekende algemene kosten. De pensioenuitvoeringskosten worden gerapporteerd in euro's per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers de som is van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. Er is geen sprake van kosten inzake herverzekering en van kosten die door de werkgever worden gedragen. In deze kosten zitten geen schattingselementen.

Kosten van vermogensbeheer

Het bedrag van € 3.124 dat in de staat van baten en lasten is opgenomen, betreft alle (direct en indirect) door het pensioenfonds betaalde vermogensbeheerkosten.

De kosten van vermogensbeheer betreffen de vergoeding voor de integrale vermogensbeheerdienstverlening van de vermogensbeheerder en de beheervergoeding en rendement gerelateerde vergoeding van de vermogensbeheerders. Ook bevatten deze kosten de overige kosten met betrekking tot het vermogensbeheer, waaronder de accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Het aandeel geschatte kosten is beperkt. Dit betreft met name kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

De beheerkosten zijn berekend op basis van de Ongoing Charges Figure (OCF) van de beleggingsfondsen. De OCF is een maatstaf voor doorlopende kosten die aan het beleggingsfonds toegerekend worden. De OCF bestaat uit de beheervergoeding, service fee, kosten voor securities lending en kosten voor onderliggende extern beheerde beleggingsfondsen. Niet inbegrepen zijn de toe- en uittredingskosten van participanten, eventuele prestatievergoeding, transactiekosten binnen de beleggingsfondsen en interestkosten op bankrekeningen.

Een eventuele vaste vergoeding voor het beheer van de beleggingsportefeuille en eventueel een restitutie op de beheerkosten zijn in deze kostencategorie opgenomen. De basis hiervoor is de overeenkomst met Aegon. Daarnaast zijn de kosten voor specifieke diensten en rapportages in deze kostencategorie opgenomen. Deze kosten worden ieder jaar separaat in rekening gebracht. Wanneer de kosten over 2018 nog niet in rekening zijn gebracht dan is een schatting van deze kosten opgenomen. Deze overige kosten hebben allemaal betrekking op de gehele beleggingsportefeuille en zijn pro rata verdeeld over de verschillende beleggingscategorieën.

De performance gerelateerde kosten zijn berekend aan de hand van de prestatievergoeding van de hierbij behorende beleggingsfondsen.

Vermogensbeheerkosten (in € 1.000)

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Totaal
2019	0	1.145	1.000	310	2.455
2018	0	1.257	1.195	86	2.538
2017	2	1.176	1.199	82	2.459

Transactiekosten

Transactiekosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Transactiekosten in onderliggende beleggingsfondsen en acquisitiekosten bij illiquide beleggingen in beleggingsfondsen worden voornamelijk niet meegeteld, hier wordt door de Pensioenfederatie eerst nader onderzoek naar gedaan. De (geschatte) transactiekosten worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Omdat

bij transacties in vastrentende waarden en in derivaten de werkelijke transactiekosten niet bekend zijn, zijn deze vrijwel volledig geschat.

Transactiekosten van beleggingstitels binnen de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. Dit is anders voor directe beleggingen in financiële instrumenten (discretionaire portefeuille). De aan- en verkoopkosten van beleggingstitels zijn standaard verwerkt in de aan- en verkoopprijs van deze instrumenten. Om deze kosten te bepalen is een gemiddelde spread (de helft van het verschil tussen de bied- en de laatprijs) toegepast.

Transactiekosten (in € 1.000)

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Totaal
2019	0	130	498	41	669
2018	0	165	328	38	531
2017	0	15	80	0	95

8.5 Ontwikkelingen pensioenfonds en nieuwe wetgeving

Diverse ontwikkelingen op het gebied van pensioen in het verslagjaar vormden de aanleiding voor nieuwe (voorstellen van) wetgeving.

8.5.1 Pensioenakkoord

Op 4 juni 2019 is het Pensioenakkoord dat kabinet en sociale partners hebben gesloten, gepresenteerd. Hieronder volgt een korte beschrijving van de onderwerpen die voor pensioenfondsen het meest van belang zijn:

- De gangbare middelloonregelingen worden vervangen door een nieuw pensioencontract. In het Pensioenakkoord worden twee varianten genoemd.
 1. *Premieregeling met jaarlijkse inkoop van aanspraken*
Hierbij wordt direct een pensioenaanspraak ingekocht. Vervolgens kan deze worden geïndexeerd dan wel gekort, afhankelijk van de financiële situatie bij het pensioenfonds.
 2. *Persoonlijk pensioenvermogen*
In de opbouwfase heeft de deelnemer een eigen pensioenpot. Sommige risico's worden wel gedeeld. Op de pensioendatum gaat het opgebouwde pensioenvermogen naar een uitkeringscollectief, waarin onder meer het langlevensrisico wordt gedeeld.
- *Bestaande doorsneesystematiek verdwijnt.*
In de plaats hiervan komt een degressieve opbouw (variant 1): een voor iedere deelnemer gelijke premie wordt gebruikt voor een pensioenopbouw die afhankelijk is van de rentestand en vooral van de leeftijd van de deelnemer. De premie is leeftijdsafhankelijk in variant 2 (flat rate).
- *Compensatie voor overgang naar nieuwe systematiek*
Bijna alle deelnemers missen de hoogst mogelijke opbouw, die voor de jongste deelnemers van toepassing is, en krijgen te zijner tijd wel de laagste opbouw, kort voor de pensioendatum. In variant 2 geldt nu een met de leeftijd oplopende staffelpremie en speelt dus hetzelfde compensatievraagstuk. Uitgangspunt is dat dit nadeel wordt gecompenseerd, maar op welke manier dit precies vorm zal worden gegeven en hoe de compensatie wordt gefinancierd zal nader uitgewerkt moeten worden.
- *Fiscale wetgeving*
De pensioenopbouw wordt gemaximeerd door een maximum te stellen aan de premie die voor pensioenregelingen betaald mag worden. De hoogte van de premie beweegt tegengesteld mee met de marktrente. Dit betekent dat de zeer gedetailleerde fiscale spelregels die nu per onderdeel van de pensioenregeling gelden, zullen verdwijnen.
- *Verplichtstelling*
Het einde van de gelijke opbouw voor alle deelnemers brengt de verplichtstelling volgens de regering niet in gevaar. Er blijft voldoende solidariteit over in de nieuwe pensioencontracten.

Eenmalige uitkering door pensioenuitvoerder

De mogelijkheid van een eenmalige uitkering van 10% van de waarde van het pensioen op pensioendatum, is onderdeel van het Pensioenakkoord. Eind 2019 is een concept-wetsvoorstel voor internetconsultatie aangeboden. TKP heeft hierop schriftelijk gereageerd. Volgens het concept-wetsvoorstel zou de deelnemer een grote mate van vrijheid hebben bij de keuze voor de hoogte van het bedrag ineens, onder het maximum van 10%. Op veel onderdelen behoeft het wetsvoorstel nog nadere invulling, zoals de volgorde van uitkering ineens en flexibilisering en hoe om te gaan met DC-kapitalen bestemd voor aankoop ouderdomspensioen én partnerpensioen. Samenloop van uitkering ineens en AOW-compensatie (als onderdeel van een hoog-laag-uitkering) zou niet mogelijk zijn. Het is nu wachten op het officiële wetsvoorstel.

Pensioenregelingen voor zelfstandigen

Het kabinet wil onderzoek doen naar de mogelijkheden voor de pensioenopbouw van zelfstandigen, bijvoorbeeld door ze vrijwillig te laten deelnemen in een pensioenfonds.

Wetgeving

De minder snelle stijging van de AOW-leeftijd is al in de wet vastgelegd. Wat de meeste andere onderdelen van het Pensioenakkoord betreft duurt het nog enige tijd voordat dit in wetgeving is omgezet. Dat is zeker niet vóór 2022 het geval.

Voortgang

Uit Den Haag komt nog weinig concreet nieuws over de wetgeving die nodig is om de verschillende onderdelen van het Pensioenakkoord in te voeren. Er wordt in vele werk- en stuurgroepen gewerkt aan en gestudeerd op de verschillende onderdelen van het akkoord, maar volgens minister Koolmees is het nog te vroeg om met concrete voorstellen naar buiten te kunnen komen.

8.5.2 Gevolgen nieuwe parameters

Het door DNB overgenomen advies van de Commissie Parameters leidt er in de nabije toekomst toe dat pensioenfondsden moeten rekenen met nieuwe, verlaagde factoren zoals rekenrente en rendementen. In 2020 wordt gerekend met lagere rendementen op obligaties, aandelen en vastgoed. Niet eerder dan in 2021 leidt een nieuwe rentetermijnstructuur tot een lagere dekkingsgraad en een hogere kostendeekkende premie. Hierdoor wordt de kans aanzienlijk groter dat pensioenfondsden in 2020 of 2021 de pensioenen moeten korten.

Korting van pensioenaanspraken en –uitkeringen

Minister Koolmees heeft op 19 november 2019 maatregelen aangekondigd waardoor veel pensioenfondsden die anders in 2020 de pensioenen zouden moeten korten, deze korting niet hoeven door te voeren, althans niet in 2020. Voor MVEV-kortingen geldt dat deze korting voor 2020 van de baan is, als een pensioenfonds op het zesde meetmoment van 31 december 2019 een dekkingsgraad boven 90% heeft. Voor VEV-kortingen geldt dat de hersteltermijn van 10 jaar wordt verlengd tot 12 jaar. De kans dat een pensioenfonds de vereiste beleidsdekkingsgraad binnen de gestelde termijn bereikt, en dus geen VEV-korting hoeft door te voeren, wordt hierdoor groter.

8.5.3 Stijging van de AOW-leeftijd

De AOW-leeftijd blijft in 2020 en 2021 op het niveau 2019 van 66 jaar en 4 maanden. In 2022 wordt deze 66 jaar en 7 maanden en in 2023 66 jaar en 10 maanden. Daarna stijgt de AOW-leeftijd in 2024 naar 67 jaar. Vervolgens is de AOW-leeftijd afhankelijk van de stijging van de levensverwachting en gaat omhoog met acht maanden per extra te verwachten levensjaar.

Door de minder snelle stijging van de AOW-leeftijd lopen ingegane AOW-compensaties in veel gevallen 'te lang' door, namelijk tot aan de eerder voorziene, hogere AOW-leeftijd. Dit verschil kan acht maanden bedragen. In de Verzamelwet Pensioenen is nu geregeld dat het toegestaan wordt om een lopende AOW-compensatie in te korten tot de vervroegde AOW-datum. Daarmee is het niet verplicht dat alle pensioenuitvoerders deze wettelijke mogelijkheid ook in het pensioenreglement aanbieden aan de werknemers.

8.5.4 Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding

Dit wetsvoorstel, ingediend bij de Tweede Kamer op 16 september 2019 door minister Koolmees van SZW, beoogt de verdeling van opgebouwde pensioen bij scheiding op een nieuwe manier te laten plaatsvinden. Sinds mei 1995 worden pensioenaanspraken verdeeld volgens de methode van 'verevening'. Dit houdt in dat de ex-partner recht krijgt op een deel van het ouderdomspensioen van de deelnemer en dus voor diens oudedagsvoorziening deels afhankelijk blijft van het in leven zijn van de deelnemer.

De voorgestelde standaardverdeling gaat uit van conversie van de helft van het tijdens het huwelijk opgebouwde ouderdoms- en partnerpensioen in een eigen aanspraak op ouderdomspensioen op het leven van de ex-partner. Deze helft van het partnerpensioen is het bijzonder partnerpensioen, dat volgens de nieuwe wet kleiner wordt dan het huidige bijzonder partnerpensioen dat nu nog mede wordt berekend over de voorhuwelijkse periode. In beginsel wordt ook het bijzonder partnerpensioen omgezet in ouderdomspensioen voor de ex-partner, maar die kan ervoor kiezen dit buiten de conversie te laten en zo een aanspraak op bijzonder partnerpensioen te behouden.

Beide ex-partners kunnen samen een afwijkende verdeling van de opgebouwde pensioenen overeenkomen. De pensioenuitvoerder mag weigeren hieraan mee te werken, als partijen meer pensioen aan de ex-partner willen toekennen dan volgens de standaardverdeling het geval is, maar dit kan alleen als er een vermoeden van misbruik bestaat.

Kleine pensioenen

Als het ouderdomspensioen lager is dan de afkoopgrens van € 484,09 per jaar, dan heeft de ex-partner geen recht op een aandeel in het pensioen van de deelnemer, maar wel op een gering bijzonder partnerpensioen, dat vervolgens op verzoek van de ex-partner in een klein ouderdomspensioen kan worden omgezet.

Samenwonenden

Volgens het wetsvoorstel krijgen ex-samenwonenden geen recht op conversie. Op vrijwillige basis kan een pensioenuitvoerder wel meewerken aan conversie voor ex-samenwonenden. Deze groep houdt wel recht op een bijzonder partnerpensioen.

Inwerkingtreding

De nieuwe wet moet van kracht worden op 1 januari 2021, zodat bij alle scheidingen vanaf die datum het pensioen volgens de nieuwe regeling verdeeld moet worden. Dit betekent dat pensioenuitvoerders weinig tijd krijgen om de administratie aan te passen aan de standaardverdeling. De Pensioenfederatie en TKP hebben er bij minister Koolmees op aangedrongen de inwerkingtredingsdatum op te schuiven.

8.5.5 Automatische waardeoverdracht kleine pensioenen

Met de invoering van de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen is het mogelijk geworden dat pensioenuitvoerders kleine pensioenen automatisch overdragen naar de nieuwe uitvoerder van de aanspraakgerechtigde, zonder dat daarvoor instemming van de gerechtigde nodig is. Het gaat om aanspraken onder de afkoopgrens van € 484,09. Er is geen verplichting voor pensioenfondsen om hieraan mee te werken, maar veel pensioenfondsen gaan hiervan gebruik maken om de administratie te verlossen van een groot aantal kleine aanspraken. In eerste instantie gaat het om aanspraken van gewezen deelnemers van wie de deelneming op of na 1 januari 2018 is geëindigd. Later komen ook aanspraken die voor die datum zijn ontstaan in aanmerking voor automatische waardeoverdracht. De pensioensector stelt hiervoor een plan op, onder andere kijkend naar de verwerkingscapaciteit van de betrokken uitvoerders.

Kleine aanspraken niet ontstaan bij einde deelneming

Deze wet is bedoeld voor kleine pensioenen die zijn ontstaan bij einde deelneming als gevolg van het eindigen van de arbeidsovereenkomst. Er zijn ook kleine aanspraken die op andere wijze zijn ontstaan, met name bij het eindigen van een uitvoeringsovereenkomst tussen een werkgever en de oude pensioenuitvoerder. Deze laatste kan dan niet de kleine aanspraken overdragen aan een latere nieuwe uitvoerder, omdat er sprake is van een collectieve beëindiging van de deelneming en niet van het eindigen van de arbeidsovereenkomst. Pensioenuitvoerders herkennen de verschillende soorten kleine

aanspraken niet in de administratie en zouden bij een automatische waardeoverdracht alle kleine aanspraken overdragen. Minister Koolmees is gevraagd mee te denken over een oplossing. Op dit moment is er nog geen concrete toezegging dat uitvoerders tegemoet worden gekomen, maar wij houden er nog steeds rekening mee dat dit alsnog gebeurt.

8.5.6 Nabestaandenpensioen in studie

De Stichting van de Arbeid studeert samen met de Pensioenfederatie en het Verbond van verzekeraars op het nabestaandenpensioen in de tweede pijler. Veel nabestaanden gaan er na het overlijden van de partner fors in inkomen op achteruit. Er zijn pensioenregelingen waarin een goed partnerpensioen op opbouwbasis is verzekerd, maar ook regelingen op risicobasis waarbij de werknemer na einde deelneming geen aanspraak op partnerpensioen behoudt. Alle reden om te onderzoeken of verbetering van bestaande regelingen gewenst is of dat er een nieuw soort uitkering voor nabestaanden moet komen.. Op dit moment, begin mei 2020, is er nog geen advies gepubliceerd.

8.5.7 Wet digitale overheid – eIDAS-verordening

De Wet digitale overheid (WDO) zorgt voor strengere regels voor de toegang tot gegevens van uitvoerders van publieke taken, waaronder pensioenfondsen. Deze uitvoerders mogen geen toegang meer verlenen door middel van alleen gebruikersnaam en wachtwoord. Toegang kan dan alleen nog verkregen worden met DigiD (particulieren) of eHerkenning (ondernemingen) op het betrouwbaarheidsniveau substantieel. Het wetgevingstraject is wederom verder uitgesteld. Er is nog geen nieuwe ingangsdatum bekend gemaakt. De Tweede Kamer heeft het wetsvoorstel op 18 februari 2020 aangenomen. Het is nu, begin mei 2020, nog in behandeling bij de Eerste Kamer. Daar is het als spoedeisend aangemerkt, wat inhoudt dat de behandeling ondanks de coronacrisis slechts beperkt uitgesteld kan worden.

De realisatie door de overheid van een aantal technische en overige randvoorwaarden voor inwerkingtreding is nog niet gereed. De datum waarop de WDO in werking zal treden is begin 2020 nog steeds zeer onzeker. TKP stelt uiteraard alles in werking om vóór of uiterlijk op de datum van inwerkingtreding compliant te zijn met de wettelijke verplichtingen. We houden de ontwikkelingen rondom de behandeling van het wetsvoorstel WDO en overige relevante ontwikkelingen nauwlettend in de gaten.

9 Actuariële analyse

Het verloop van de technische voorziening werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van markttrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Bedragen x € 1.000	2019	2018
Resultaat op beleggingen	111.394	-17.953
Resultaat op wijziging RTS	-81.639	-21.468
Resultaat op premie	-2.371	-2.626
Resultaat op waardeoverdrachten	32	15
Resultaat op kosten	0	116
Resultaat op uitkeringen	-134	-22
Resultaat op kanssystemen	1.389	1.557
Resultaat op toeslagverlening	-1.115	-5.268
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	8.228	4.092
Resultaat op andere oorzaken	127	271
Totaal saldo van baten en lasten	35.911	-41.286

In 2019 zijn de volgende belangrijke effecten op actuariële resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer
- de rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen
- de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar ultimo van het vorige verslagjaar.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt € 111.394. Het beleggingsrendement in 2019 bedraagt 18,8%, benodigd was -0,24%.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2019 ligt gemiddeld genomen onder de RTS ultimo 2018. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2019 met circa 0,7%-punt gedaald wat leidt tot een stijging van de voorziening en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -€ 81.639.

Premie

In 2019 is de opbouw van pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van een doorsneepremie van 29,7% van de pensioengrondslag. Deze premie ligt boven het niveau van de gedempte kostendeekkende premie.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft op basis van de financiële positie besloten om in 2019 een toeslag te verlenen van 0,2% aan alle deelnemers per 1 januari 2020. De kosten hiervan bedragen -€ 1.115.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

In 2019 heeft er een wijziging van de ervaringssterfte plaatsgevonden. De correctiefactoren zijn bepaald volgens Mercer-model ES2019 op basis van het gemiddelde van inkomensklassen "Hoog" en "Hoog-midden". Deze wijziging heeft een positief resultaat op de voorziening van € 8.228

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van datgeen actuariael verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariael benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening en reservetekort.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. De kostendekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur. De gedempte kostendekkende premie is op basis van de verwachte rendementscurve vastgesteld.

Premie voor risico pensioenfonds	RTS	Gedempt	Feitelijk
· Actuarieel benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst inclusief risico-onderdelen en de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	8.051	3.971	6.427
· opslag voor uitvoeringskosten	641	641	641
· Opslag voor het vereist eigen vermogen (horend bij de aangroei van de technische voorzieningen)	1.409	695	-
· Actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst, met inachtneming van de geformuleerde ambitie en de afgesproken wijze van financieren	-	1305	-
Toetswaarde premie	10.101	6.612	7.068
Premieafrekening voorgaand boekjaar			-1
Restitutie WAO gecedeerd			-
VPL premie			
- benodigd voor inkoop VPL			655
- feitelijk ontvangen VPL premie			897
- dotatie ontvangen VPL premie aan VPL schuld			-897
Totale premie na dotatie VPL premie			7.722

Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen is gebaseerd op de strategische portefeuilles. Het vereist eigen vermogen is derhalve bepaald op 116,4%. Indien het vereist eigen vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille zou deze uitkomen op 115,2%.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

Op basis van de (feitelijke) vermogenspositie ultimo 2019 is de certificerende actuaris tot het volgende oordeel gekomen.

Vanwege het positief aanwezig eigen vermogen behorend bij de feitelijke financiële positie van het pensioenfonds per 31 december 2019 concludeert de certificerend actuaris dat is voldaan aan artikel 133 van de PW. In dit artikel is bepaald dat de TV en de aan het pensioenfonds verstrekte leningen volledig door waarden moeten zijn gedekt. Gemeten naar de beleidsdekkingsgraad op balansdatum is sprake van een reservetekort.

Omdat volgens de wettelijke maatstaven sprake is van een aanwezig eigen vermogen dat lager is dan het vereist eigen vermogen, is het oordeel van de certificerend actuaire over de vermogenspositie ultimo 2019: niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

10 Verwachte gang van zaken

Ook in 2019 verwacht het bestuur een interessant en uitdagend pensioenjaar, waarbij veel aandacht zal zijn voor de verbetering van de financiële positie van het pensioenfonds, voor de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel in het algemeen en voor de toekomst van dit pensioenfonds in het bijzonder.

Nadat kabinet en sociale partners in juni het pensioenakkoord sloten, zijn er inmiddels diverse vervolgstappen genomen. Deze hebben geleid tot een roadmap die op 7 oktober 2019 aan de kamer is gestuurd. In die roadmap beschrijft het kabinet de voornemens voor het traject om te komen tot wetsbehandeling in 2021 en invoering van de nieuwe contractvormen in 2022.

In de roadmap licht het kabinet ook de overlegstructuur toe voor de verdere uitwerking van het pensioenakkoord. Een stuurgroep, die in september van start is gegaan, draagt daarvoor de verantwoordelijkheid. Deze stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties en het kabinet, ondersteund door vertegenwoordigers namens uitvoerders (Verbond en Pensioenfederatie), toezichthouders (DNB en AFM) en CPB. Een voorbereidingsgroep bereidt de stukken voor, en wordt daarbij ondersteund door een tiental technisch werkverbanden voor een tiental onderwerpen.

AOW-leeftijd

Voor wat de AOW-wetgeving betreft: de aanpassingen van de AOW-leeftijd voor de eerstkomende jaren zijn al kort na de totstandkoming van het akkoord in wetgeving doorgevoerd. Verdere aanpassingen na 2024, waarbij elke toename van de resterende levensverwachting van een 65-jarige resulteert in een verhoging van de AOW-leeftijd met acht maanden, moeten nog wettelijk worden vastgelegd.

Afschaffing doorsneesystematiek

Voor de tweede pijler is vanuit werkgeversperspectief de afschaffing van de doorsneesystematiek het belangrijkste thema. Voor het einde van dit jaar verschijnt daarover een voortgangsrapportage, gevolgd door een hoofdlijnennotitie voor de zomer van 2020 en een wetsvoorstel in het begin van 2021. Een onderzoek van het CPB naar de effecten van het nieuwe stelsel verschijnt samen met de hoofdlijnennotitie. Na de afschaffing van de doorsneesystematiek zal de premie leeftijdsonafhankelijk fiscaal begrensd worden. Daarbij wordt, naar aanleiding van een vingeroefening van het ministerie, gesproken van een niveau van 27% van de pensioengrondslag. Bij de huidige rente is het de vraag of bij die premie de ambitie van 75% van de gemiddelde grondslag, die in het akkoord wordt uitgesproken, naar verwachting kan worden gerealiseerd.

Zoals het kabinet en sociale partners een uitdrukkelijke samenhang ziet tussen de afspraken in het pensioenakkoord over eerste én tweede pijler, kan dat verband ook decentraal worden gelegd. Een oogmerk van de afschaffing doorsneesystematiek is onder meer dat dit, in elk geval op den duur, de inzetbaarheid van oudere werknemers ten goede moet komen.

Compensatie

De afschaffing van de doorsneesystematiek leidt tot een achteruitgang in pensioenvooruitzicht. Daardoor ontstaat voor alle werkgevers een compensatievraagstuk. Voor werkgevers waarvan de pensioenregeling is ondergebracht in een pensioenfonds behoort compensatie daarvan uit pensioenfondsvermogen tot de mogelijkheden. Daarvoor is het waarderingskader dat in het akkoord is aangekondigd van belang. Dat kader bepaalt hoe het pensioenfondsvermogen bij overgang naar het nieuwe contract wordt toegedeeld.

Duurzame inzetbaarheid

Een ander onderdeel van het pensioenakkoord zijn de afspraken over duurzame inzetbaarheid en zware beroepen. Vanaf 2021 vervalt voor een periode van vijf jaar de RVU-heffing bij vervroegde uittreding tot een bedrag van ongeveer 19.000 euro per jaar over een periode van maximaal drie jaar voorafgaand aan de AOW-leeftijd. Het wetsvoorstel hiervoor wordt, na overleg met sociale partners, voor de zomer van 2020 verwacht. Voor de langere termijn wordt de mogelijkheid van vervroegd uittreden na een vast aantal werkende jaren onderzocht, waarbij wordt gesproken van 45 jaar. Dit onderzoek moet in 2020 de kamer bereiken. Datzelfde geldt voor vormgeving en voorwaarden voor sectorale maatwerkafspraken voor duurzame inzetbaarheid. Het kabinet wil werkgevers en werknemers ondersteunen bij de oprichting van een meerjarig integraal investeringsprogramma voor duurzame inzetbaarheid. Daarnaast wordt ter

bevordering van de duurzame inzetbaarheid de fiscale ruimte voor verlofsparen verdubbeld, van maximaal 50 naar maximaal 100 weken.

Nieuwe pensioenuitvoerder

Door de voortgaande consolidatie in de pensioensector wordt ons pensioenfonds relatief gezien steeds kleiner. Tegelijkertijd legt de wet- en regelgeving nieuwe eisen op. Onze pensioenuitvoerder TKP geeft aan dat hierdoor een groter beroep op haar organisatie wordt gedaan, dat het kostenniveau voor haar en voor pensioenfondsen verder oploopt en dat ze klanten ook in de toekomst veel tijd en aandacht wil geven. Op basis hiervan heeft TKP aangegeven om de dienstverlening richting ons vanaf 2021 te beëindigen. Pensioenfonds Honeywell is bezig met de selectie van een nieuwe uitvoerder

Coronacrisis

In het voorjaar van 2020, na balansdatum maar voor het opmaken van de jaarrekening door het bestuur, is de Coronacrisis uitgebroken. Als gevolg van de crisis is er een bijzondere situatie ontstaan. De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden is in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald.

Daarnaast heeft de Coronacrisis aanzienlijke gevolgen voor de sector, met mogelijke impact op het aantal werkende (en pensioenopbouwende) personen en de financiële posities van aangesloten ondernemingen. Indien ontslagen volgen bij de aangesloten ondernemingen, zal de premie over 2020 lager gaan uitvallen. Echter er zijn tot op heden geen achterstanden in premiebetalingen door de aangesloten ondernemingen en worden pensioenbetalingen op regulier wijze voldaan.

Het pensioenfonds is er voor verantwoordelijk dat kritische processen zoals het verzorgen van uitkeringen blijvend worden uitgevoerd. Om dat te kunnen garanderen is het pensioenfonds voortdurend in gesprek met de uitbestedingspartners en heeft direct maatregelen gepland en getroffen. Bijvoorbeeld door fysieke contacten tussen medewerkers te beperken en geen bijeenkomsten te plannen of bij te wonen. De kernuitbestedingspartners hebben uitgebreide protocollen en risico analyses opgesteld voor de verschillende crisisdegradaties en zijn er daardoor van overtuigd dat de kwaliteit en continuïteit van de pensioenactiviteiten niet in het geding komt. Het pensioenfonds wordt hier frequent over geïnformeerd. Ten aanzien van het beleggingsbeleid en de liquiditeitsrisico's zijn er geen wijzigingen doorgevoerd.

De Coronacrisis heeft dus op vele manieren impact op ons pensioenfonds. Op het moment van opmaken van de jaarrekening, begin juni, zijn de gevolgen van de corona vooralsnog gering bij het pensioenfonds. De actuele dekkingsgraad is ultimo mei gedaald naar 109,0% en de beleidsdekkingsgraad naar 109,6%. Hoewel er nog een hoop onzekerheden bestaan en redelijkerwijs niet goed mogelijk is om in te schatten wat toekomstige effecten zijn, is er geen aanleiding om te veronderstellen dat er een materiele onzekerheid is over de financiële positie per 31 december 2019 en de continuïteit van het pensioenfonds als gevolg van de Coronacrisis.

Amsterdam, 22 juni 2020

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter
J. de Vries
P.C. van Doodewaard
J.E. Verspeek
J.A.M. Roeloffzen
H.M. Mars

Jaarrekening

11 Jaarrekening

11.1 Balans per 31 december 2019

(na resultaatbestemming)

Bedragen x € 1.000

		<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)	679.471	574.762
Vorderingen en overlopende activa	(2)	4.933	4.230
Overige activa	(3)	1.798	2.469
TOTAAL ACTIVA		<u>686.202</u>	<u>581.461</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	83.147	47.236
Technische voorzieningen	(5)	594.295	527.006
Schulden inzake VPL	(6)	8.368	6.802
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	392	417
TOTAAL PASSIVA		<u>686.202</u>	<u>581.461</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 74.

11.2 Staat van baten en lasten

Bedragen x € 1.000

		2019		2018	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(8)		7.722		10.412
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(9)		110.164		-19.265
Overige baten	(10)		<u>56</u>		<u>93</u>
Totaal baten			<u>117.942</u>		<u>-8.760</u>
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(11)		13.618		12.934
Pensioenuitvoeringskosten	(12)		977		956
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds					
- Pensioenopbouw		8.051		9.873	
- Toeslagverlening		1.115		5.268	
- Rentetoevoeging		-1.230		-1.313	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-13.819		-13.245	
- Wijziging reguliere RTS		81.639		21.468	
- Wijziging actuariële uitgangspunten		-8.228		-4.101	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-126		-258	
- Inkoop VPL-regeling		-		9	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		<u>-113</u>		<u>560</u>	
			67.289		18.261
Saldo herverzekering	(13)		45		108
Saldo overdracht van rechten	(14)		94		243
Overige lasten	(15)		<u>8</u>		<u>24</u>
Totaal lasten			<u>82.031</u>		<u>32.526</u>
Saldo van baten en lasten			<u>35.911</u>		<u>-41.286</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			<u>35.911</u>		<u>-41.286</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 92.

11.3 Kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000

	2019		2018	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	7.992		12.596	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	36		56	
Ontvangen uitkeringen herverzekering	193		0	
Overig	56		75	
		8.277		12.727
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-13.576		-12.963	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-130		-299	
Betaalde premies herverzekering	-551		-1.279	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.231		-998	
Overige lasten	-6		-27	
		-15.494		-15.566
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		-7.217		-2.839
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	3.234		4.459	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	252.977		117.232	
Mutatie van de beleggingsliquiditeiten	245		-316	
		256.456		121.375
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-249.798		-116.919	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-112		179	
		-249.910		-116.740
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		6.546		4.635
Netto kasstroom		-671		1.796
Mutatie liquide middelen		-671		1.796
Samenstelling geldmiddelen				
		2019		2018
		€		€
Liquide middelen primo boekjaar		2.469		673
Liquide middelen ultimo boekjaar	(3)	1.798		2.469
Waarvan:				
Voor risico pensioenfonds		1.798		2.469
Voor risico deelnemers		0		0

11.4 Toelichting op de jaarrekening

11.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Amsterdam en kantoorhoudend aan het Stationsplein-ZW 961 Tristar I te Schiphol. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten ondernemingen Honeywell B.V., Honeywell Aerospace B.V. en Honeywell Fluorine Products Europe B.V.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds. Het bestuur heeft op 4 juni 2020 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

11.4.2 Grondslagen

11.4.2.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt

voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2019	Gemiddeld 2019	31 december 2018	Gemiddeld 2018
USD	1,1225	1,1195	1,1431	1,1719
AUD	1,5968	1,6103	1,6237	1,5794
GBP	0,8473	0,8772	0,8975	0,8925
CAD	1,4556	1,4853	1,5613	1,5329
HKD	8,7463	8,7712	8,9500	9,1685
CHF	1,0869	1,1125	1,1269	1,1485

Stelselwijziging

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2019 heeft er een wijziging van de ervaringssterfte plaatsgevonden. De correctiefactoren zijn bepaald volgens Mercer-model ES2019 op basis van het gemiddelde van inkomensklassen "Hoog" en "Hoog-midden". Deze wijziging leidt tot een daling van de technische voorziening en heeft een positief effect in het resultaat van € 8.228. Deze wijziging heeft een effect op de dekkingsgraad van 1,7%-punt.

Daarnaast is de waardering van technische voorzieningen als gevolg van de wijziging van de AOW-gerechtigde leeftijd aangepast. De impact van de wijziging leidt tot daling van de technische voorzieningen en heeft een positief effect in het resultaat van € 11. Het effect op de dekkingsgraad is afgerond 0,0%-punt.

Dekkingsgraden

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de Toekomst Bestendig Indexatie grens (TBI-grens) per 30 september 2019. Per deze datum is het besluit genomen of er op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

11.4.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. Overlopende activa inzake beleggingen en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Participaties in beleggingsfondsen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort belegging worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort belegging. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van de marktwaarde.

Bij zowel de beursgenoteerde als de niet-beursgenoteerde beleggingen is sprake van een frequente marktwaardering. Niet-beursgenoteerde fondsen hebben onderliggende beursgenoteerde beleggingen, waarbij de intrinsieke waarde van het fonds dagelijks dan wel wekelijks bepaald wordt.

De liquide middelen die deel uitmaken van de onderliggende fondsen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed zijn bij de betreffende beleggingscategorie vermeld. Conform de aanbeveling van de Raad voor de Jaarverslaggeving worden participaties met een beleggingskarakter niet aangemerkt als een groepsmaatschappij en/of -deelneming.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen.

Vastgoedbeleggingen

De belangen in beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de per balansdatum geldende beurskoers. Direct vastgoed wordt eens per vijf jaar door een onafhankelijke taxateur getaxeerd.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De waarde van een participatie in het AeAM Strategic Liability Matching Fund is sterk afhankelijk van de marktrente. Hierdoor kan de waarde van de participatie sterk fluctueren. De waarde van de participatie kent een boven- en ondergrens op maandultimo en een extra ondergrens intra maand. Indien de waarde van een participatie boven of onder deze grenzen komt, vindt er respectievelijk een afroaming of bijstorting plaats naar de referentiewaarde. De referentiewaarde ligt tussen de onder- en bovengrens. De participatiewaarde wordt dan binnen twee werkdagen verlaagd of verhoogd tot de nieuwe referentiewaarde.

Het AeAM Dutch Mortgage Fund bestaat uit Nederlandse hypotheekleningen verstrekt door Aegon, waarvan het onderpand Nederlandse woonhuizen betreft. De hypotheekleningen worden overgenomen van Aegon Hypotheekleningen B.V. Deze overdrachten geschieden tegen reële waarde. Bij de aankoop van de hypotheekleningen wordt verondersteld dat de hypotheekleningen per overdrachtsdatum verstrekt zijn tegen de dan geldende voorwaarden. De bepaling van de reële waarde van een hypotheeklening geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren, rekening houdend met vervroegde aflossingen van de klant. Door deze methodiek is de reële waarde op overdrachtsdatum gelijk aan de nominale waarde. Maandelijks wordt op een overeenkomstige wijze de marktwaarde van de hypotheekleningenportefeuille bepaald. Bij de maandelijkse bepaling van de reële waarde wordt rekening gehouden met de beperking in de mogelijkheid om hypotheekleningen in de markt te verkopen. De hypotheekleningen kunnen alleen worden verkocht aan een aan Aegon gelieerde maatschappij.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde overige beleggingen wordt bepaald op basis van opgaven van een onafhankelijke derde of, indien niet voorhanden, op basis van financiële modellen. Indien geen betrouwbare schatting van de marktwaarde van deze beleggingen is te maken, worden deze gewaardeerd op kostprijs.

Securities lending

Het pensioenfonds neemt indirect via de beleggingsfondsen deel aan een securities-lendingprogramma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingencategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord en in de rentebaten of -lasten in de staat van baten en lasten.

Binnen de Aegon fondsen wordt gebruik gemaakt van Securities Lending met als doel om tegen aanvaardbare risico's extra rendement te behalen. Als onderpand worden alleen cash en OECD staatsobligaties met een minimale AA rating geaccepteerd. Het nominale bedrag dat mag worden uitgeleend aan één partij is bij Aegon begrensd.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden jaarlijks gewaardeerd volgens de opgave van de herverzekeraar van de voorlopige cumulatieve winstaandeel per jaareinde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

- De rentetermijnstructuur op balansdatum zoals die door DNB is vastgesteld en gepubliceerd, rekening houdend met de looptijd van de uitkeringen (2019: gemiddeld 0,7%, 2018: gemiddeld 1,4%).

- Sterftekansen per 31 december 2019 zijn ontleend aan de AG-Prognosetafel 2018. Om rekening te houden met het gegeven dat de werkende populatie gemiddeld langer leeft dan de niet-werkende populatie is een leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen toegepast. De leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen is gebaseerd op het Mercer-model 2019, inkomensklasse hoog en uitgaande van startjaar 2019. (2018: Mercer-model 2016, inkomensklasse hoog).
- Een opslag van 2,5% voor toekomstige administratiekosten en excassokosten per 31 december 2018.
- Gehuwdheidsfrequentie:
 - voor ingegane pensioenen op basis van werkelijkheid;
 - voor niet-ingegane partnerpensioenen 100%, waarbij verondersteld is dat de partner van het andere geslacht is;
 - voor niet-ingegane aanvullende ouderdomspensioenen voor alleenstaanden 85%;
 - de vrouwelijke partner wordt drie jaar jonger verondersteld dan de man.
- Opslag wezen pensioen
 - Voor latent wezenpensioen wordt een voorziening opgenomen ter hoogte van 2,5% van de voorziening van latent partnerpensioen. Dit geldt alleen voor actieve en gewezen deelnemers

Een eventuele toeslagverlening per 1 januari van het volgende boekjaar wordt reeds op 31 december van het lopend boekjaar verwerkt, indien het besluit in het lopend boekjaar is genomen.

Het pensioenfonds heeft de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's verzekerd.

Langlopende schuld

De langlopende schulden betreft een VPL-verplichting voor de vooruit ontvangen gelden uit hoofde van VPL. Aan het saldo wordt een rendement gelijk aan het in het boekjaar behaalde rendement van het pensioenfonds toegerekend. Voorts wordt de inkoopsum van de extra pensioenaanspraken in enig jaar onttrokken aan het saldo. In het boekjaar ontvangen VPL premies worden aan de verplichting toegevoegd. De regeling is door de sociale partners van het pensioenfonds in het leven geroepen waarbij in een overeenkomst is opgenomen dat de uitvoering is gedelegeerd aan het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft derhalve een verplichting op de balans opgenomen op basis van de overeenkomst.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

11.4.2.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waardingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds*Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

De toeslagverlening is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,24% (2018: -0,26%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van

veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

In het herverzekeringscontract is opgenomen dat aan het eind van de contractduur 90% van de te betalen premie, onder aftrek van de ingediende claims, wordt terugbetaald aan het pensioenfonds.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

11.4.2.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

11.4.3 Toelichting op de balans per 31 december 2019

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2018	2.276	235.426	345.805	15.351	598.858
Aankopen	0	135	116.776	8	116.919
Verkopen	0	-1.499	-115.682	0	-117.182
Herwaardering	0	-22.998	-120	-1.032	-24.149
Overige mutaties	0	0	0	316	316
Stand per 31 december 2018	2.276	211.064	346.779	14.643	574.762
Aankopen	0	30.039	209.866	10.005	249.910
Verkopen	0	-59.538	-157.896	0	-217.434
Herwaardering	0	63.322	6.797	2.360	72.479
Overige mutaties	0	0	0	-245	-245
Stand per 31 december 2019	2.276	244.887	405.545	26.763	679.471

De beleggingsdebiteuren (€ 150) zijn niet in het overzicht van de beleggingen opgenomen, maar onder Vorderingen en overlopende activa.

	31-12-2019	31-12-2018
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Directe vastgoedbeleggingen	2.276	2.276

De vastgoedportefeuille betreft voor 100% een bedrijfsterrein te Emmen, dat momenteel wordt verhuurd aan de sponsor. Met betrekking tot de vrije handelbaarheid door het pensioenfonds gelden geen restricties.

Dit bedrijfsterrein wordt eens in de vijf jaar door een onafhankelijke, beëdigde taxateur getaxeerd. Het terrein is in 2017 voor het laatst getaxeerd.

Aandelen

Participaties Aegon aandelenfondsen	119.507	105.550
Participaties BNP Paribas OBAM	92.947	105.514
Participaties AB Sicav Concentrated Global Equity	32.433	-
	<u>244.887</u>	<u>211.064</u>

Aandelenfondsen waarin wordt belegd, zijn van gemengde samenstelling en bevatten ook aandelen van de sponsor. In 2019 belegd het pensioenfonds niet meer in de sponsor. In 2018 belegde het pensioenfonds voor € 194 in de sponsor.

	31-12-2019 €	31-12-2018 €
Vastrentende waarden		
Participaties in Aegon beleggingsfondsen	242.570	294.330
Participaties in NN Euro Sustainable Credit Fund (excl. Financials)	-	17.667
Participaties in NN Euro Credit Fund (incl. Financials)	32.089	34.782
Aegon Hypothekenfonds	118.787	34.782
MGI Funds plc - MGI Emerging Market Debt Fund	12.149	34.782
	<u>405.545</u>	<u>346.779</u>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Duitse staatsobligaties	82.485	20,3	45.504	13,1
Franse staatsobligaties	<u>61.128</u>	<u>15,1</u>	<u>32.232</u>	<u>9,3</u>
	<u>143.613</u>	<u>35,4</u>	<u>77.736</u>	<u>22,4</u>

	31-12-2019 €		31-12-2018 €	
Overige beleggingen				
Directe grondstofbeleggingen	10.849		8.956	
Participaties Aegon beleggingsfondsen	15.756		5.284	
Liquide middelen	<u>158</u>		<u>403</u>	
	<u>26.763</u>		<u>14.643</u>	

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Directe goudbeleggingen	8.620	32,2	7.155	48,9
Directe platinabeleggingen	<u>2.229</u>	<u>8,3</u>	<u>1.802</u>	<u>12,3</u>
	<u>10.849</u>	<u>40,5</u>	<u>8.957</u>	<u>61,2</u>

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

De levelverdeling van de beleggingen is op doorkijkbasis. De beleggingsfondsen zijn geclassificeerd als level II (afgeleide marktnotering) of III (waarderingsmodellen) afhankelijk van de onderliggende beleggingen. Vrijwel alle Aegon beleggingsfondsen kennen een dagelijkse intrinsieke waardebepaling,

dagelijkse toe- en uittredingsmomenten en hebben voornamelijk beursgenoteerde stukken in portefeuille. Hierdoor hebben de beleggingsfondsen meer het karakter van een level I (directe marktnotering) belegging. Doordat de beleggingsfondsen zelf geen beursnotering kennen, worden de Aegon beleggingsfondsen echter als level II geclassificeerd.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
	€	€	€	€
Per 31 december 2019				
Vastgoedbeleggingen	-	2.798	2.276	5.074
Aandelen	125.270	116.819	-	242.089
Vastrentende waarden	44.188	361.357	-	405.545
Overige beleggingen	26.605	158	-	26.763
	<u>196.063</u>	<u>481.132</u>	<u>2.276</u>	<u>679.471</u>

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
	€	€	€	€
Per 31 december 2018				
Vastgoedbeleggingen	-	2.701	2.276	4.977
Aandelen	105.514	102.849	-	208.363
Vastrentende waarden	52.448	294.331	-	346.779
Overige beleggingen	14.240	403	-	14.643
	<u>172.202</u>	<u>400.284</u>	<u>2.276</u>	<u>574.762</u>

Het NN bedrijfsobligatie fonds, het OBAM aandelen fonds, het MGI Emerging Market Debt Fonds, het AB Sicav Concentrated Global Equity fonds, de AeAM Commodities fondsen en edelmetalen worden als Level I beleggingen gepresenteerd. De beleggingsliquiditeiten, het AeAM Dutch Mortgage Fund, AeAM Equity funds (waarin op doorkijk Vastgoedbeleggingen) en AeAM fixed income funds worden als Level II beleggingen gepresenteerd. Het bedrijventerrein Emmen wordt eens per vijf jaar getaxeerd en valt daarom onder de Level III beleggingen.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op de werkgever(s)	603	631
Vorderingen uit herverzekering	4.180	3.447
Kortlopende beleggingsvorderingen	150	77
Overige vorderingen en overlopende activa	-	75
	<u>4.933</u>	<u>4.230</u>

De vorderingen op de werkgever betreft de voorlopige premieafrekening over 2019.

De post 'Vorderingen uit herverzekering' bestaat uit twee posten. De eerste post van € 3.561 is voor de technische resultaatdeling die is gebaseerd op de technische resultaten van twee contracten over de jaren 2014 t/m 2018 en 2019 t/m 2023 bij Zwitserleven. Het eventueel positief winstaandeel aan het eind van de contractperiode wordt 24 maanden na het einde van de vijfjaars contractperiode aan het pensioenfonds uitgekeerd.

De tweede post betreft ontvangen creditnota's (€ 619) van Zwitserleven voor premie correcties en uitbetalingen van claims. Zwitserleven moet deze creditnota's nog uitbetalen.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, behalve de vordering op de herverzekeraar voor de technische resultaatdeling.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
3. Overige activa		
Liquide middelen	<u>1.798</u>	<u>2.469</u>

De tegoeden bij de bank staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA**4. Stichtingskapitaal en reserves**

	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2018	88.522
Bestemming van saldo baten en lasten	-41.286
Stand per 1 januari 2019	47.236
Bestemming van saldo baten en lasten	35.911
Stand per 31 december 2019	83.147

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	2019	2018
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	114,0	109,0
Reële dekkingsgraad	89,6	94,2
Beleidsdekkingsgraad	110,9	116,5

De dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen per 31 december 2019 bedraagt: 104,1% (31 december 2018: 104,2%). De dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen per 31 december 2019 bedraagt: 116,4% (31 december 2018: 117,5%). Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van een standaard model. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de paragraaf Risicobeheer.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	2019	2018
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	83.147	47.236
Minimaal vereist eigen vermogen	24.173	21.881
Vereist eigen vermogen	97.691	92.185

Herstelplan

Als de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan de vereiste dekkingsgraad, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het vermogen binnen 10 jaar op het vereiste niveau brengt. Jaarlijks wordt dit plan geëvalueerd en geactualiseerd. DNB heeft in mei 2019 ingestemd met het herstelplan 2019. Dat plan was gebaseerd op de situatie per eind 2018, startend met een dekkingsgraad van 109,0%. Volgens het in dit herstelplan 2019 opgenomen herstelpad zou de dekkingsgraad op 31 december 2019 111,1% hebben moeten bedragen. De feitelijk aanwezige dekkingsgraad op die datum was hoger, namelijk 114,0%.

Ook in 2020 is een herstelplan opgesteld. Dit plan is gebaseerd op de situatie op 31 december 2019, dus startend met de dekkingsgraad van 114,0%. Het herstelplan laat zien dat de beleidsdekkingsgraad binnen 2 jaar herstelt tot boven de vereiste dekkingsgraad. Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft de maximaal toegestane hersteltermijn overigens tijdelijk verlengd van 10 naar 12 jaar. Het pensioenfonds hoeft van deze tijdelijke verlenging in het herstelplan 2020 geen gebruik te maken. Het pensioenfonds heeft verwachte beleggingsrendementen gehanteerd die (grotendeels) lager zijn dan de voor een herstelplan toegestane maximale rendementen. Op het moment van schrijven heeft DNB nog niet gereageerd op het herstelplan 2020.

Voorstel resultaatverdeling

Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van € 35.911 over 2019 zal toegevoegd worden aan de algemene reserve.

5. Technische voorzieningen

	2019	2018
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	527.006	508.746
Pensioenopbouw	8.051	9.873
Toeslagverlening	1.115	5.268
Rentetoevoeging	-1.230	-1.313
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-13.819	-13.245
Wijziging marktrente	81.639	21.468
Wijziging actuariële uitgangspunten	-8.228	-4.101
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-126	-258
Inkoop VPL-regeling	-	9
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-113	560
Stand per eind boekjaar	594.295	527.006

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddelde discontovoet 0,7% (2018: 1,4%).

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% mag geen toeslag worden verleend. Bij een beleidsdekkingsgraad dat gelijk of hoger is dan de Toekomstbestendig-indexeren (TBI)-grens mag het pensioenfonds volledig indexeren. De TBI-grens van het pensioenfonds bedraagt ultimo 2019 123,8%.

Per 1 januari 2020 is een gedeeltelijke toeslag verleend van 0,20%, omdat de beleidsdekkingsgraad per 1 oktober 2019 111,3% is.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,24% (2018: -0,26%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. De marktrente is van 1,4% per ultimo 2018 tot 0,7% per ultimo 2019 gedaald. Als gevolg van de daling van de gemiddelde marktrente met 0,7%, is de voorziening pensioenverplichtingen met € 81.639 gestegen.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

In 2019 heeft er een wijziging van de ervaringssterfte plaatsgevonden. De correctiefactoren zijn bepaald volgens Mercer-model ES2019 op basis van het gemiddelde van inkomensklassen "Hoog" en "Hoog-midden". Deze wijziging leidt tot een daling van de technische voorziening en heeft een positief effect in het resultaat van € 8.228.

Daarnaast is de waardering van technische voorzieningen als gevolg van de wijziging van de AOW-gerechtigde leeftijd aangepast. De impact van de wijziging leidt tot een daling van de technische voorzieningen en heeft een positief effect in het resultaat van € 11.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	2019	2018
	€	€
Toevoeging aan de technische voorzieningen	42	50
Ottrekking aan de technische voorzieningen	-168	-308
	-126	-258

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

	2019	2018
	€	€
Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	325	-458
Arbidsongeschiktheid	-761	-567
Mutaties	323	444
Overige technische grondslagen	-	1.141
	-113	560

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	177.974	459	157.397	503
Gepensioneerden	218.110	1.150	199.589	1.168
Slapers	198.211	1.545	170.020	1.505
Voorziening voor pensioenverplichtingen	594.295	3.154	527.006	3.176

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds is grotendeels gelijk aan de pensioenregeling van PME en valt te kenmerken als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling (een salaris-diensttijd regeling). Dit houdt in dat de hoogte van de te verkrijgen pensioenaanspraak in een bepaald jaar afhankelijk is van de hoogte van het salaris en de duur van de diensttijd in dat jaar. Opgebouwde aanspraken van

deelnemers kunnen jaarlijks, indien de middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten, worden verhoogd op basis van de ontwikkeling van de prijsindex. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar en het opbouwpercentage 1,875%. De franchise bedraagt per 1 januari 2019 € 13.785,-.

Toeslagverlening

Vanaf 2016 wordt voor zowel de actieve deelnemers, als de gewezen deelnemers en de gepensioneerden uitgegaan van de stijging van het prijsindexcijfer (CPI alle huishoudens afgeleid) op 1 juli van enig jaar ten opzichte van 1 juli van het jaar daarvoor als uitgangspunt voor de toeslagverlening. Voor de toeslagverlening per 1 januari 2020 is de CPI juli 2018-juli 2019 bepalend (1,49%). Er worden geen negatieve toeslagen verleend. Wel wordt een negatieve prijsindex meegenomen in de berekening van de achterstand op de toeslagverlening. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die verleend wordt uit beleggingsrendementen.

Per 1 januari 2020 is een toeslag verleend van 0,2%.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de premievrije deelnemers en de gepensioneerden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief Vershil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Actieve deelnemers				
Voor 2013	2,35	0,47	1,88	12,91
2015	1,86	0,50	1,36	14,45
2016	0,81	-	0,81	15,37
2017	-0,32	-	-0,32	15,01
2018	1,36	0,30	1,06	16,22
2019	1,73	1,00	0,73	17,07
2020	1,49	0,20	1,29	18,58

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief Vershil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Niet actieve deelnemers				
Voor 2013	1,68	0,34	1,34	10,47
2015	0,59	0,20	0,39	10,90
2016	0,81	-	0,81	11,80
2017	-0,32	-	-0,32	11,44
2018	1,36	0,30	1,06	12,62
2019	1,73	1,00	0,73	13,44
2020	1,49	0,20	1,29	14,91

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

6. Schulden inzake VPL

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
Schulden inzake VPL		
Stand per begin boekjaar	6.802	7.444
Ontvangen premie	897	926
Toekenning rechten	-656	-1.340
Beleggingsrendement	<u>1.325</u>	<u>-228</u>
Stand per einde boekjaar	<u>8.368</u>	<u>6.802</u>

De jaarlijkse dotatie aan de langlopende schuld, die onderdeel is van de geheven doorsneepremie, wordt ex-ante vastgesteld en is voor 2019 uitgekomen op € 897. Deze dotatie is vastgesteld als 3% van de pensioengrondslagsom.

De benodigde koopsom voor toekenning van de VPL-rechten op basis van gedempte kostendeekkende premie (€ 655) wordt onttrokken aan de langlopende schuld. In 2019 zijn de VPL-rechten toegekend aan deelnemers die geboren zijn in 1959. De toegekende aanspraak bedraagt 80% van de totale aanspraak op VPL.

Jaarlijks wordt rendement toegevoegd/onttrokken dat gelijk is aan het gemiddeld rendement van het pensioenfonds. De rendementsonttrekking over het jaar 2019 (18,8%) bedraagt € 1.325.

De schulden inzake VPL heeft eind 2019 een kortlopend karakter.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Belastingen en premies sociale verzekeringen	272	259
Overige schulden en overlopende passiva	<u>120</u>	<u>158</u>
	<u>392</u>	<u>417</u>

De overige schulden en overlopende passiva bestaan voornamelijk uit de nog de overlopende kosten 2019 voor onder andere de accountantscontrole, certificeringen, advieskosten en vermogensbeheerkosten.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

11.4.3.1 Risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagverleningsbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings-)risico's.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	109,0	117,4
Premie	-0,6	-0,7
Uitkeringen	0,2	0,4
Toeslagverlening	-0,3	-1,2
Wijziging actuariële grondslagen	1,7	1,0
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	21,2	-3,5
Renteafdekking	-	-
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-14,7	-4,8
Overige oorzaken	0,2	0,4
Kruiseffecten	-2,7	-
Dekkingsgraad per 31 december	114,0	109,0

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatscomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2019	2018
	%	%
S1 Renterisico	2,0	4,1
S2 Risico zakelijke waarden	12,3	12,4
S3 Valutarisico	3,4	3,0
S4 Grondstoffenrisico	1,6	1,2
S5 Kredietrisico	3,9	3,8
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,7	2,7
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	1,8	1,8
Diversificatie-effect	-11,3	-11,6
Totaal	16,4	17,5

	2019	2018
	€	€
Vereist pensioenvermogen	691.986	619.191
Voorziening pensioenverplichting	594.295	527.006
Vereist eigen vermogen	97.691	92.185
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/- schulden)	83.147	47.236
Tekort	-14.544	-44.949

Ultimo 2019 is aan de hand van het standaardmodel van DNB per risicofactor het vereist eigen vermogen bepaald. Het vereist eigen vermogen per risicofactor is aan de hand van de voorgeschreven formule gecombineerd tot een totaal vereist eigen vermogen. Voor de evenwichtsberekening is de uitkomst hiervan zoals voorgeschreven in een aantal stappen gebruikt totdat het toetsingsverschil nihil is. Dit resulteert in de evenwichtssituatie, waarin het (fictieve) aanwezige eigen vermogen precies gelijk is aan het vereist eigen vermogen, bij een niveau van 16,4% (2018: 17,5%). Het vereist eigen vermogen is gebaseerd op de strategische portefeuille per ultimo 2019. Indien het vereist eigen vermogen zou worden bepaald op basis van de feitelijke portefeuille per ultimo 2019, zou het vereist eigen vermogen lager zijn uitgekomen op 15,2%.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktpositities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Indien de duratie van de beleggingen korter is dan de duratie van de verplichtingen, is er sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad stijgt. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Door het renterisico gedeeltelijk af te dekken, is de dekkingsgraad minder afhankelijk van de renteontwikkeling. De renteafdekking voor het pensioenfonds vindt plaats door een combinatie van de portefeuille vastrentende waarden en een Strategic Liability Matching (SLM) beleggingsfonds.

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden	405.545	25,3	346.779	12,4
(Nominale) pensioenverplichtingen	594.295	19,0	527.006	18,4

De samenstelling van de totale beleggingsportefeuille naar looptijd is als volgt:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	-33.880	-5,0	-43.565	-7,6
Resterende looptijd 1 - 5 jaar	-113.538	-16,7	47.228	8,2
Resterende looptijd 6 - 10 jaar	61.463	9,0	88.545	15,4
Resterende looptijd > 10 jaar	501.177	73,8	260.394	45,3
Niet rentedragend en/of Externe beleggingsportefeuille	264.249	38,9	222.160	38,7
	679.471	100,0	574.762	100,0

De presentatie van de beleggingsportefeuille in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven.

Het bovenstaande overzicht geeft de verdeling van het renterisico van de totale portefeuille waarbij tevens rekening gehouden is met de renteswaps. Een negatieve waarde in de blokken "Korter dan een jaar" en "1 tot 5 jaar" is het gevolg van de korte potten van deze renteswaps. Met een renteswap wordt doorgaans een korte rente (de korte poot) geruild voor een lange rente (de lange poot) om renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. De korte rente die betaald wordt, de korte poot, heeft dus een negatieve exposurewaarde en een looptijd die korter is dan vijf jaar.

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

De resterende looptijd van de technische voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	69.572	11,7	66.834	12,7
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	80.842	13,6	75.248	14,3
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	184.054	31,0	163.409	31,0
Resterende looptijd > 20 jaar	259.827	43,7	221.515	42,0
	594.295	100,0	527.006	100,0

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Het risico wordt gemeten als het effect van een daling van de zakelijke waarden met 30% voor beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten plus beursgenoteerd vastgoed, met 40% voor emerging markets en private equity en een daling van niet beursgenoteerd vastgoed met 15%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd.

Valutarisico (S3)

Het valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen die in vreemde valuta luiden vermindert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De pensioenverplichtingen luiden in euro's. Een deel van de beleggingsportefeuille luidt in vreemde valuta.

Voor bepaling van het effect van een daling van valutakoersen wordt onderscheid gemaakt tussen valuta in ontwikkelde markten waarvoor een waardedaling van 20% wordt verondersteld en valuta in opkomende markten waarvoor een waardedaling van 35% wordt gehanteerd. Bij de aggregatie van het vereist eigen vermogen voor valutarisico (S3) wordt tevens rekening wordt gehouden met correlaties.

Het valutarisico op vastrentende waarden is beperkt doordat vastrentende waarden bijna alleen zijn belegd in vastrentende waarden luidende in euro. Wat betreft het valutarisico bij aandelen worden de beleggingen in Amerikaanse dollars, Britse ponden en Japanse yen bij Aegon volledig afgedekt naar de euro. Binnen het OBAM fonds van BNP Paribas wordt het valutarisico niet afgedekt. Binnen dit aandelenfonds wordt bewust valutarisico gelopen. Naar de mening van het bestuur past dit risico binnen het risicoprofiel zoals het bestuur dat heeft vastgesteld.

De valutapositie per 31 december is als volgt weer te geven:

	2019	2018
	€	€
EUR	549.043	475.811
Australische dollar	2.567	1.788
Hong Kong dollar	4.596	8.918
Zuid-Koreaanse won	1.260	4.244
Taiwanese dollar	1.274	1.095
Deense kroon	3.738	2.427
Britse Pond	1.403	906
Canadese dollar	2.259	2.483
Amerikaanse dollar	70.539	60.362
Zwitserse frank	9.408	2.145
Japanse yen	2.386	-165
Overig	30.998	14.748
Totaal niet EUR	130.428	98.951
	679.471	574.762

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

Prijsrisico

Het prijsrisico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

Het risico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen die zijn vastgesteld door het bestuur.

Het bestuur monitort de mate van compliance aan deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio per 31 december is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	384.800	56,6	344.888	60,0
Europa (niet-EU)	7.947	1,2	699	0,1
Verenigde Staten	123.501	18,2	116.319	20,2
Japan	10.248	1,5	8.365	1,5
Hong Kong	-	0,0	3.609	0,6
Australië	830	0,1	-	0,0
China	7.878	1,2	3.851	0,7
Korea	-	0,0	2.944	0,5
India	2.871	0,4	1.097	0,2
Overig	141.396	20,8	92.990	16,2
Totaal	679.471	100,0	574.762	100,0

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren per 31 december is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
Energie	3.046	0,5	12.153	2,1
Bouw- en grondstoffen	17.351	2,6	20.618	3,6
Industrie	20.588	3,0	20.758	3,6
Duurzame consumentengoederen	37.921	5,6	59.330	10,3
Consumentengebruiksgoederen	19.296	2,8	22.475	3,9
Gezondheidszorg	15.556	2,3	9.771	1,7
Financiële dienstverlening	12.782	1,8	19.014	3,3
Informatietechnologie	36.625	5,4	29.881	5,2
Telecommunicatie	17.380	2,6	17.979	3,1
Nutsbedrijven	1.910	0,3	7.646	1,3
Overheid en overheidsinstellingen	231.735	34,1	137.749	24,0
Financiële instellingen	137.351	20,2	141.691	24,7
Overige	127.930	18,8	75.697	13,2
Totaal	679.471	100,0	574.762	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfonds die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Het kredietrisico is beperkt, omdat beperkt wordt belegd in schuldtitels van ondernemingen. Het tegenpartijrisico verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt op marktconforme wijze beheerst. Daarnaast wordt dit risico beperkt door gebruik te maken van tegenpartijen met een goede reputatie.

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings per 31 december is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
AAA	132.854	19,6	83.036	12,8
AA+ / AA / AA-	217.493	32,0	153.788	23,7
A+ / A / A-	39.787	5,8	96.861	14,9
BBB+ / BBB / BBB-	52.285	7,7	152.253	23,5
BB+ / BB / BB-	3.894	0,6	2.735	0,4
Overig	233.158	34,3	160.071	24,7
Totaal	679.471	100,0	648.744	100,0

Ultimo 2019 zijn er geen kredietderivaten waardoor het totaal kredietrisico in het bovenstaand overzicht overeenkomt met de totale marktwaarde van de beleggingsportefeuille.

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. Bij het pensioenfonds is dit het actuariële risico van langlevensrisico.

Langlevensrisico

In de berekening van S6 is het langlevensrisico meegenomen. Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognose tafel 2018 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het pensioenfonds heeft het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. Daarnaast is eveneens het arbeidsongeschiktheids- en overlijdensrisico herverzekerd. De huidige verzekering afgesloten is met Zwitserleven.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie (afhankelijk van de bepalingen omtrent toeslagverlening in het reglement). Het pensioenfonds heeft deze risico's overwogen en verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2018.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de pensioenen aantast in termen van koopkracht. Het inflatierisico kan worden verkleind door inflatiegevoelige beleggingen. Deze beleggingen geven een hoger rendement naarmate de inflatie toeneemt. Deze beleggingen geven negatieve rendementen bij lage inflatie. Het pensioenfonds belegt niet direct in inflatiegevoelige beleggingsproducten. Wel belegt het pensioenfonds in goud. De goudbelegging heeft mede als doel het risico van hyperinflatie op te vangen. Daarmee is een deel van het inflatierisico afgedekt.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het prijsrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2019 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2019		31-12-2018	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Duitse staatsobligaties	82.485	12,1	45.504	7,8
Franse staatsobligaties	61.128	9,0	32.232	5,5
Nederlandse staatsobligaties	19.607	2,9	10.595	1,9
Totaal	163.220	24,0	88.331	15,2

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de deelnemers. De demografische opbouw van de deelnemers is niet te beïnvloeden. Ultimo 2019 is in de totale deelnemerspopulatie de verhouding mannen en vrouwen in het pensioenfonds 69:31 (2018: 70:30). De gemiddelde leeftijd bedraagt 60,2 jaar (2018: 60,5 jaar waarbij sprake is van een gelijkmatige leeftijdsspreiding).

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het pensioenfonds heeft de genoemde werkzaamheden uitbesteed aan TKP en AEAM.

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbesteede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad. Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitvoeringsovereenkomst en de daaraan verbonden Service Level Agreement (SLA). Monitoring van de uitvoering door het bestuur van het pensioenfonds vindt plaats op basis van de periodieke rapportages van de externe uitvoerder over de uitgevoerde werkzaamheden. Tevens ontvangt het pensioenfonds van TKP en AEAM ISAE 3402 type II-rapportages. Deze rapportages geven inzicht in de wijze van beheersing van de operationele risico's en geeft aan of de uitvoerder 'in control' is. Een externe en onafhankelijke accountant certificeert de rapportages. Verder ontvangt het pensioenfonds van TKP een 'In-control statement' (ICS).

De advisering over de uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. Bij het pensioenfonds bedraagt de tracking error van de zakelijke waarden 2,2% (2018: 2,4%).

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

11.4.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Overeenkomstig de voorwaarden heeft TKP Pensioen aangegeven het contract per 31 december 2021 niet meer te verlengen. Het betreft de overeenkomst inzake pensioenadministratie, bestuursondersteuning en financiële administratie. De vergoeding voor 2019 bedraagt € 474 duizend.

Met Aegon Investment Management B.V. is een vermogensbeheercontract afgesloten voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van twee maanden.

Met ingang van 1 april 2014 is de risicoherverzekering ondergebracht bij Zwitserleven. Het contract liep tot 31 december 2018 en is afgewikkeld. Het nieuwe contract loopt tot 31 december 2023. Het contract is steeds 5 jaar geldig, met een opzegtermijn van 3 maanden. In 2019 is aan Zwitserleven € 746 duizend aan premie herverzekering betaald.

11.4.5 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het pensioenfonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Het pensioenfonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. De belangrijkste onderdelen uit deze overeenkomst zijn:

- de werkgever is verplicht al zijn werknemers waarop de pensioenovereenkomst van toepassing is aan te melden als deelnemer;
- de werkgever verplicht zich de overeengekomen gegevens inzake werknemers tijdig en op de overeengekomen wijze aan het pensioenfonds te vertrekken;
- het pensioenfonds verplicht zich de deelnemers en overige rechthebbenden pensioenaanspraken en pensioenrechten toe te kennen overeenkomstig de bepalingen van de geldende statuten en/of het pensioenreglement;
- ter dekking van de financiële gevolgen van de door het pensioenfonds aangegane verplichtingen, zoals vastgelegd in de statuten en het pensioenreglement, verplicht de werkgever zich per kwartaal premies aan het pensioenfonds te voldoen, met inachtneming van de bepalingen van de uitvoeringsovereenkomst;
- bij een tekort van het pensioenfonds, is de werkgever geen extra premie verschuldigd;
- indien de vermogenspositie van het pensioenfonds daartoe aanleiding geeft, kan het bestuur van het pensioenfonds besluiten tot een verlaging van de premie, met inachtneming van de hierover opgenomen bepalingen in de ABTN en in overeenstemming met wettelijke regelingen. Het pensioenfonds kan niet eerder tot het verlagen van de premie overgaan, dan nadat eerst een eventuele achterstand in de toeslagverlening is ingelopen en vervolgens de dekkingsgraad nog boven de premiekortingsgrens ligt.

De overeenkomst wordt ieder jaar automatisch met één jaar verlengd, tenzij één van beide partijen twee maanden voor het jaareinde schriftelijk te kennen geeft de overeenkomst te willen beëindigen.

Er hebben verder geen transacties met verbonden partijen plaatsgevonden.

11.4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2019	2018
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Pensioenpremie huidig jaar (inclusief VPL)	7.068	9.973
Pensioenpremie voorgaand jaar	-2	16
Restitutie WAO gecedeerd	-	8
Toekenning rechten VPL -/- VPL-premie	656	415
	<u>7.722</u>	<u>10.412</u>

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst aan de werkgevers in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgevers ingehouden op het salaris van de werknemers. Aangezien er geen directe relatie is tussen het werkgevers- en het werknemersdeel, kunnen deze niet afzonderlijk worden weergegeven.

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 29,7% (2018: 29,7%) van de loonsom. Daarnaast is er in 2019 een opslag van 3% inzake financiering VPL bij de werkgever in rekening gebracht (2018: 3%). De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

	2019	2018
	€	€
Kostendeekkende premie	10.101	12.679
Feitelijke premie (exclusief VPL-premie)	7.068	9.072
Gedempte premie	6.612	8.620

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2019	2018
	€	€
<i>Kostendeekkende premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	7.391	9.302
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	1.409	1.812
Opslag voor uitvoeringskosten	641	741
Risicopremie WIA excedent en PVI	464	577
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	196	247
Totaal kostendeekkende premie	<u>10.101</u>	<u>12.679</u>
<i>Gedempte premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	3.523	4.547
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	695	915
Opslag voor uitvoeringskosten	641	865
Risicopremie WIA excedent en PVI	351	437
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	97	-
Inkoop voorwaardelijke onderdelen	<u>1.305</u>	<u>1.856</u>
Totaal gedempte premie	<u>6.612</u>	<u>9.555</u>

De kostendekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur 2018, bedraagt € 10.101 in 2019. De gedempte kostendekkende premie, vastgesteld op basis van het verwacht rendement, bedraagt € 6.612 in 2019. De feitelijke premie bedraagt in 2019 € 7.068 (2018: € 9.072). Dit betreft de premie voor de basisregeling met uitzondering van de koopsommen en de afrekening van vorige boekjaren. De totaal ontvangen premie bedraagt in 2019 € 7.722 (2018: € 10.412). Een reden voor de lagere premie ontvangsten in 2019 komt doordat werkgever HCCP het pensioenfonds heeft verlaten en nu elders pensioen opbouwt.

Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie.

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2019	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	-	-	-	134
Aandelen	1.388	64.815	-1.145	-130	64.928
Vastrentende waarden	37.248	18.592	-1.000	-498	44.339
Overige beleggingen	-29	2.468	-103	-41	2.295
Kosten vermogensbeheer			-207		-207
	<u>38.738</u>	<u>75.875</u>	<u>-2.455</u>	<u>-669</u>	<u>111.489</u>
Af: Rendementstoerekening VPL					1.325
					<u>110.164</u>

Het beleggingsrendement van het pensioenfonds is verlaagd met het rendement ten behoeve van VPL. Dit rendement is toegevoegd aan de langlopende schuld ten behoeve van VPL.

De transactiekosten voor het beleggingsdepot betreffen voornamelijk de op- en afslag bij aan- en verkoop van participaties in Aegon beleggingsfondsen. Deze op- en afslag dient ter dekking van de transactiekosten die zich voordoen bij aan- en verkooptransacties als gevolg van toe- en uitredingen in de Aegon beleggingsfondsen. De werkelijke transactiekosten binnen de Aegon beleggingsfondsen kunnen hiervan afwijken als gevolg van aan- en verkooptransacties welke in het kader van het beleggingsbeleid van het desbetreffende Aegon beleggingsfonds worden verricht. De transactiekosten op doorkijkbasis zijn hierdoor niet betrouwbaar vast te stellen en worden hierdoor niet nader toegelicht. Aegon Investment Management B.V. toetst in het kader van het best execution beleid periodiek de hoogte van de op- en afslag aan de marktomstandigheden.

Transactiekosten van beleggingstitels binnen de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. Dit is anders voor directe beleggingen in financiële instrumenten (discretionaire portefeuille). De aan- en verkoopkosten van beleggingstitels zijn standaard verwerkt in de aan- en verkoopprijs van deze instrumenten. Om deze kosten te bepalen is een gemiddelde spread (de helft van het verschil tussen de bied- en de laatprijs) toegepast.

De totale vermogensbeheerkosten van € 3.124 bestaan voor € 3.367 uit indirecte kosten die zijn verwerkt in de koers van de beleggingsfondsen. Daarnaast zijn € 298 directe kosten in rekening gebracht bij het pensioenfonds. Deze kosten worden verlaagd met € 541 die voor een groot deel bestaan uit een restitutie beheersvergoeding (€ 343) en ontvangen rebates (€ 183).

2018	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	-	-	-	134
Aandelen	1.195	-21.484	-1.257	-165	-21.711
Vastrentende waarden	3.110	1.534	-1.195	-328	3.121
Overige beleggingen	-	-913	-86	-38	-1.037
	<u>4.439</u>	<u>-20.863</u>	<u>-2.538</u>	<u>-531</u>	<u>-19.493</u>
Af: Rendementstoerekening VPL					-228
					<u>-19.265</u>

In navolging op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn de kosten vermogensbeheer over de beleggingscategorieën verdeeld.

10. Overige baten

	2019 €	2018 €
Interest overig	56	75
Andere baten	-	18
	<u>56</u>	<u>93</u>

11. Pensioenuitkeringen

	2019 €	2018 €
Ouderdomspensioen	11.131	10.666
Prepensioen	25	4
Partnerpensioen	2.314	2.197
Wezenpensioen	50	48
Arbeidsongeschiktheidspensioen	2	2
WAO-aanvulling	44	44
Afkoop pensioenen en premierestitutie	18	14
Verrekeningen uitkeringen	34	-41
	<u>13.618</u>	<u>12.934</u>

12. Pensioenuitvoeringskosten

	2019 €	2018 €
Bestuurskosten	40	45
Kosten verantwoordingsorgaan en visitatiecommissie	26	24
Administratiekostenvergoeding	474	525
Controle onafhankelijke accountants	52	47
Certificerend actuaire	29	2
Adviserend actuaire	285	252
Overige advieskosten	15	9
Contributies en bijdragen	48	48
Dwangsommen en boetes	-	-
Overige	8	13
	<u>977</u>	<u>956</u>

Governancekosten

Eén lid van het bestuur geniet een vergoeding van € 15 per jaar. Leden van het VO ontvangen vacatiegelden, € 1,75 per jaar. Reis- en verblijfkosten, opleidingskosten en andere uitgaven, in het belang van het pensioenfonds gedaan, worden door het pensioenfonds vergoed.

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

	2019 €	2018 €
Controle van de jaarrekening	52	47

Er zijn geen andere diensten door de onafhankelijke externe accountant en het netwerk geleverd.

Aantal personeelsleden

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst. De beheersactiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel werkzaam van TKP Pensioen B.V., dan wel door personeel in dienst van externe vermogensbeheerders.

	2019 €	2018 €
13. Saldo herverzekering		
Premie herverzekering	746	1.084
Uitkeringen uit herverzekering	-392	-90
Uitkeringen winstdeling	-309	-886
	45	108

Uitkeringen winstdeling betreft voor € 309 duizend het voorlopig winstaandeel bij Zwitserleven ontstaan in 2019. Het eventueel positief winstaandeel aan het eind van de contractperiode wordt 24 maanden na het einde van de vijfjaar contractperiode aan het pensioenfonds uitgekeerd.

14. Saldo overdracht van rechten

	2019 €	2018 €
Inkomende waardeoverdrachten	-27	-56
Inkomende waardeoverdrachten kleine pensioenen	-9	-
Uitgaande waardeoverdrachten	104	299
Inkomende waardeoverdrachten kleine pensioenen	26	-
	94	243

15. Overige lasten

	2019 €	2018 €
Interest waardeoverdrachten	0	14
Overig	8	10
	8	24

11.4.7 Gebeurtenissen na balansdatum

In het voorjaar van 2020, na balansdatum maar voor het opmaken van de jaarrekening door het bestuur, is de Coronacrisis uitgebroken. Als gevolg van de crisis is er een bijzondere situatie ontstaan. De waarde van de beleggingen in zakelijke waarden is in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald.

Daarnaast heeft de Coronacrisis aanzienlijke gevolgen voor de sector, met mogelijke impact op het aantal werkende (en pensioenopbouwende) personen en de financiële posities van aangesloten ondernemingen. Indien ontslagen volgen bij de aangesloten ondernemingen, zal de premie over 2020 lager gaan uitvallen. Echter er zijn tot op heden geen achterstanden in premiebetalingen door de aangesloten ondernemingen en worden pensioenbetalingen op regulier wijze voldaan.

Het pensioenfonds is er voor verantwoordelijk dat kritische processen zoals het verzorgen van uitkeringen blijvend worden uitgevoerd. Om dat te kunnen garanderen is het pensioenfonds voortdurend in gesprek met de uitbestedingspartners en heeft direct maatregelen gepland en getroffen. Bijvoorbeeld door fysieke contacten tussen medewerkers te beperken en geen bijeenkomsten te plannen of bij te wonen. De kernuitbestedingspartners hebben uitgebreide protocollen en risico analyses opgesteld voor de verschillende crisisdegradaties en zijn er daardoor van overtuigd dat de kwaliteit en continuïteit van de pensioenactiviteiten niet in het geding komt. Het pensioenfonds wordt hier frequent over geïnformeerd. Ten aanzien van het beleggingsbeleid en de liquiditeitsrisico's zijn er geen wijzigingen doorgevoerd.

De Coronacrisis heeft dus op vele manieren impact op ons pensioenfonds. Op het moment van opmaken van de jaarrekening, begin juni, zijn de gevolgen van de corona vooralsnog gering bij het pensioenfonds. De actuele dekkingsgraad is ultimo mei gedaald naar 109,0% en de beleidsdekkingsgraad naar 109,6%. Hoewel er nog een hoop onzekerheden bestaan en redelijkerwijs niet goed mogelijk is om in te schatten wat toekomstige effecten zijn, is er geen aanleiding om te veronderstellen dat er een materiele onzekerheid is over de financiële positie per 31 december 2019 en de continuïteit van het pensioenfonds als gevolg van de Coronacrisis.

Amsterdam, 22 juni 2020

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter
J. de Vries
P.C. van Doodewaard
J.E. Verspeek
J.A.M. Roeloffzen
H.M. Mars

Overige gegevens

12 Overige gegevens

12.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen betreffende de bestemming van het resultaat. Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van € 35.911 over 2019 wordt toegevoegd aan de algemene reserves.

12.2 Actuariële verklaring

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een Actuariële Verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Honeywell, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.189.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 222.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikel 132 waaraan niet wordt voldaan omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Honeywell is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 22 juni 2019

Drs. J.H.M. Terheggen AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

12.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell

Verklaring over de jaarrekening 2019

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Honeywell ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2019;
- de staat van baten en lasten over 2019; en
- de toelichting met de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Honeywell zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Benadrukking van de onzekerheid in verband met de effecten van het coronavirus (Covid-19)

Wij wijzen op de toelichting in hoofdstuk 11.4.7 'Gebeurtenissen na balansdatum' van de jaarrekening waarin het bestuur de mogelijke invloed en gevolgen van het coronavirus (Covid-19) op de stichting en op de omgeving waarin de stichting opereert alsmede de genomen en geplande maatregelen om met deze gebeurtenissen en omstandigheden om te gaan heeft beschreven. In deze toelichting is ook beschreven dat er nog steeds onzekerheden bestaan en dat het daarom op dit moment redelijkerwijs niet goed mogelijk is om de toekomstige effecten in te schatten. Ons oordeel is niet aangepast met betrekking tot de aangelegenheid.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- bijlagen (bijlage 1 t/m 2).

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 22 juni 2020
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door A. Korver-Heins RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Honeywell

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

12.4 Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat uit zes leden. Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell B.V. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, worden vastgesteld op basis van onderlinge getalsverhoudingen, zodanig dat iedere geleding een op gehele getallen afgerond aantal aantal zetels toegedeeld krijgt. Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

Bijlagen

Bijlage 1 Deelnemersbestand

	Stand ultimo vorig verslagjaar	Bij	Af	Stand ultimo verslagjaar
Actieven	503	24	68	459
Slapers	1.548	54	57	1.545
Gepensioneerden	1.125	64	39	1.150
waarvan:				
(tijdelijk) ouderdompensioen	807	440	21	830
arbeidsongeschiktheidspensioen	15	0	2	13
partnerpensioen	287	19	16	290
wezenpensioen	16	1	0	17
Totaal:	3.176	142	164	3.154

Bijlage 2 Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In deze, door de wet verplicht gestelde nota, wordt het beleid van het pensioenfonds beschreven op het gebied van financiering, beleggingen, pensioenen en toeslagverlening.

Actuariële analyse

In deze analyse wordt de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Asset Liability Management (ALM)

Het in kaart brengen van de onderlinge samenhang van pensioenverplichtingen, premiebeleid en beleggingsmix. Met behulp van ALM-simulatiemodellen worden beelden geschetst van de kansen en bedreigingen voor het pensioenfonds in diverse economische scenario's.

Beleggingsfonds

Instelling die geld van derden belegt in aandelen of andere beleggingssoorten.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en vastgoed. Ook wel beleggingsportefeuille.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de over de afgelopen 12 maanden gepubliceerde dekkingsgraden, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde RTS met UFR-methodiek.

Benchmark

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van de beleggingsportefeuille worden afgezet.

Contante waarde

De huidige waarde van een bedrag waarover je pas na een bepaalde periode de beschikking hebt.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft de verhouding weer tussen het vermogen en de waarde van de pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. Dit verhoudingsgetal geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen. De netto activa zijn het saldo van het belegd vermogen, de andere activa en de schulden.

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen de nominale en de reële dekkingsgraad:

- **Nominale dekkingsgraad**
Bij de nominale dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen géén rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.
- **Reële dekkingsgraad**
Bij de reële dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen wel rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.

Daar waar in het jaarverslag over 'de dekkingsgraad' wordt gesproken, wordt de nominale dekkingsgraad bedoeld.

DNB

De Nederlandsche Bank.

Doorsneepremie

Voor alle deelnemers aan de pensioenregeling van het pensioenfonds is de doorsneepremie een gelijk percentage van de pensioengrondslag. Bij de berekening van dit percentage wordt het totaal van individueel berekende pensioenkosten van de deelnemers uitgedrukt als een percentage van de som van alle pensioengrondslagen. Iedereen betaalt dit percentage als pensioenpremie, waardoor geslacht, leeftijd en burgerlijke staat geen rol meer spelen.

Duration

De gevoeligheid van een waarde voor fluctuaties in de kapitaalmarktrente, rekening houdend met de resterende looptijd van die waarde.

Eigen vermogen

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het pensioenfonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfonds zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het eigen vermogen groot genoeg is.

Ervaringssterfte

Omdat aangenomen wordt dat de werkende bevolking gezonder is dan de niet werkende bevolking wordt op basis van ervaringscijfers op de sterftেকansen zoals ontleend aan de prognosetafel een leeftijdsafhankelijke afslag toegepast. Door rekening te houden met deze ervaringssterfte hoeven geen leeftijdscorrecties te worden toegepast.

Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie zoals deze daadwerkelijk wordt geheven in het boekjaar.

Franchise

Het deel van het salaris dat niet wordt meegenomen bij het berekenen van de pensioengrondslag.

Financieel Toetsingskader (FTK)

De door DNB uitgevoerde methodiek voor de toetsing van de financiële opzet en toestand van pensioenfonds die vanaf 1 januari 2015 verplicht is.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Over de uitkomsten van de haalbaarheidstoets wordt gecommuniceerd richting verschillende stakeholders.

Grondstoffen

Grondstoffen en goederen waarvan de prijs in hoge mate wordt bepaald door de actuele vraag en aanbod. Voorbeelden zijn: olie, graan en metalen, met uitzondering van edelmetalen.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van (extra hoge) risico's bij een levensverzekeraar, zoals het overlijdensrisico en invaliditeitsrisico van deelnemers.

Inlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds bij ingang van de (collectieve) verzekering bestond.

Kostendekkende premie

Pensioenfonds zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die het pensioenfonds in rekening brengt.

Marktwaarde

De marktwaarde is het bedrag waarvoor recht of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

Middellood(regeling)

Het middellood is de hoogte van het gemiddelde salaris gedurende de hele loopbaan. Bij de middelloodregeling hangt het uiteindelijke pensioen af van het aantal jaren dat een deelnemer bij de werkgever in dienst is geweest en het salarisverloop tijdens deze werkzame periode. Het op te bouwen pensioen is bij deze regeling een gewogen gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelname aan de regeling.

Minimaal vereist eigen vermogen

De ondergrens van het vereist eigen vermogen. Indien het pensioenfonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt is sprake van een dekkingstekort.

Opkomende markten

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

Pensioengrondslag

Het gedeelte van het salaris dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer. De pensioengrondslag wordt berekend door het pensioengevend jaarsalaris te verminderen met de franchise.

Pensioenwet

Op 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. De Pensioenwet heeft tot doel de waarborgen te verschaffen voor financiële zekerheid, individuele zekerheid en uitvoeringszekerheid.

Prognosetafels

Prognosetafels geven de gemiddelde overlevings- en sterftefrequenties binnen de Nederlandse bevolking weer en worden gebruikt bij het berekenen van pensioenpremies. De prognosetafels worden aangevuld met jaartallen die de waarnemingsperiode aangeven.

Prudent person

De "prudent person regel" is gebaseerd op Europese regelgeving en ligt vast in artikel 135 van de Pensioenwet (PW). Deze regel schrijft voor dat alle beleggingen die gedaan worden met de middelen van een pensioenfonds in het belang van de deelnemers en gepensioneerden moet zijn. Zo mogen er bijvoorbeeld geen te grote risico's genomen worden bij het beleggen.

Rentetermijnstructuur (RTS)

Maandelijks door De Nederlandsche Bank gepubliceerde marktrente met een looptijd van 1 tot 60 jaar, waarmee de toekomstige cashflow van de verplichtingen contant moet worden gemaakt.

Reservetekort

De Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen spreken van een reservetekort als de middelen ontoereikend zijn om naast de voorziening pensioenverplichtingen en de reserve voor algemene risico's, ook nog de vereiste reserve beleggingsrisico's, de reserve voorgenomen pensioenaanpassing en eventuele andere reserves te dekken.

Securities lending

Security lending is het uitlenen van aandelen en obligaties voor een vastgestelde periode aan derden in ruil voor een geldelijke vergoeding. Doordat het economische eigendom bij de uitlener blijft, wordt er geen koersrisico gelopen.

Stichtingskapitaal en reserves

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het pensioenfonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsen zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het stichtingskapitaal en de reserves groot genoeg zijn.

Strategic Liability Matching (SLM) fund

Een beleggingsfonds welke kan worden ingezet om de rentegevoeligheid te verkleinen.

Toekomstbestendig-indexeren (TBI)-grens

Dit is de beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds onder het nFTK volledig mag indexeren.

Toeslagverlening

Om de koopkracht van pensioenen niet achteruit te laten gaan, kunnen pensioenen worden aangepast. Dit houdt in dat er een toeslag kan worden gegeven op het pensioen. Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over het al dan niet verhogen van de pensioenaanspraken. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er wordt slechts toeslag verleend voor zover de middelen van het pensioenfonds dit toelaten.

Ultimate Forward Rate (UFR)

Een rentetermijnstructuur waarbij de rente voor lange looptijden beweegt richting 4,2%, waardoor de berekening van de verplichtingen minder gevoelig is voor schommelingen en mogelijk verstoorde marktomstandigheden op de financiële markten.

Uitlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds gedurende de looptijd van de (collectieve) verzekering bestond, maar op grond waarvan een eventueel recht op een uitkering ontstond ná afloop van de looptijd van de (collectieve) verzekering.

Verantwoordingsorgaan

De in de Principes voor Goed Pensioenfonds Bestuur gehanteerde term voor een orgaan waarin de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) zijn vertegenwoordigd en waaraan het bestuur periodiek verantwoording aflegt.

Vereist eigen vermogen

Het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen. Het wordt berekend conform de daarvoor geldende wettelijke regels.

Visitatiecommissie

In het kader van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur kan voor het toezichthoudend orgaan gekozen worden voor een Visitatiecommissie die één keer in de drie jaar - of vaker als daartoe aanleiding is - het functioneren van het bestuur toetst. De Visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit ten minste drie onafhankelijke deskundigen.

VPL

Voor werknemers die geboren zijn in of na 1950 en deelnemer waren in de pensioenregeling per 31 december 2005, is een overgangsregeling (VPL-regeling) getroffen waardoor ze eerder kunnen uittreden. Voor de geboortejaren 1950, 1951 en 1952 betekent dit een overgangsregeling voor de oude "VUT"-toezegging van 80% van het netto salaris. Voor de geboortejaren 1953 tot en met 1972 betreft dit een overgangsregeling voor de gemiste opbouwjaren van het tijdelijk overbruggingspensioen tussen leeftijd 25 jaar en 1 januari 1998.

Waardeoverdracht(en)

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van het opgebouwde pensioenrecht.

Colofon

Uitgegeven door:

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Stationsplein-ZW 961 Tristar I
1117 CE Schiphol

Bezoekadres:

Europaweg 27
9723 AS Groningen

Correspondentieadres:

Postbus 501
9700 AM Groningen

Telefoon: (050) 582 79 27

Fax: (050) 313 82 01

Internet: www.honeywellpensioen.nl

E-mail: pf.honeywell@tkppensioen.nl

Realisatie:

TKP Pensioen B.V.
Postbus 501
9700 AM Groningen

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Postbus 501
9700 AM Groningen
www.honeywellpensioen.nl

[illegible]